

~~НП29-1~~

15

УДАРНІК

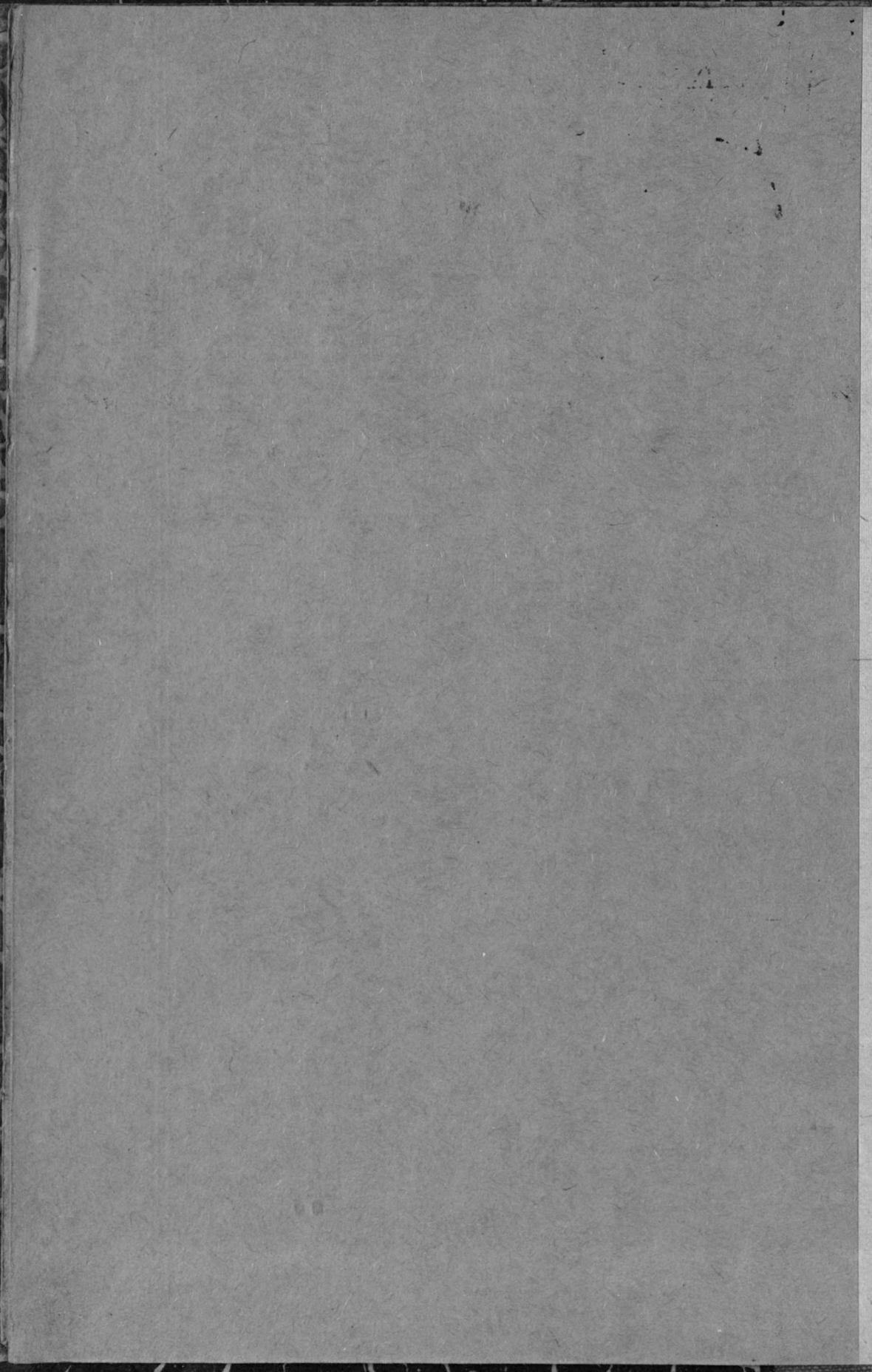
літературно-художественно
да общественно-політескю
к о м і ж у р н а

ОТДЕЛ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1

к/260

1 9 3 8

НЖ Коми
1-1

У д А Р Н Ї К

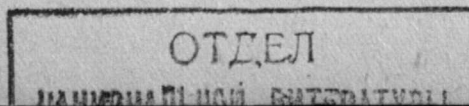
ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННОЇ
ДА ОБШЧЕСТВЕННО-ПОЛІТИЧЕСКОЇ
КОМІ ЖУРНАЛ

ЛЕЗО СОВЕТСКОЇ
ПИСАТЕЛЪАС СОЮЗЛОН
КОМІ ПРАВЛЕНІЕ

№ 1

ЯНВАР 1938 ВО

У Д А Р Н И К

ЛИТЕРАТУРНО - ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО - ПОЛИТИЧЕСКИЙ
КОМИ ЖУРНАЛ

ОРГАН КОМИ ПРАВЛЕНИЯ ССП

№ 1

ЯНВАРЬ 1938 год

ЛЕНІН КУВГӨМ КУҢА

1924-өд вога январ 26-өд лунө Ставојузса сөветјас II сјезд вылын
I. СТАЛЫН јортлөн реч

Јортјас, ми, коммунистјас,—ас сикас склада јөз. Ми шөралөмаөс аслыспөдөс материалыс. Ми емөс великөј пролетарскөј стратеглөн армија, Ленин јортлөн армија. Абу нинөм вылынжыкыс, тајө армијаын сулавны чест дорыс. Абу нинөм вылынжыкыс, партијаса шлен ным дорыс, кодөс (партијаөс) лөсөдысыс да кодөн вескөдысыс ем Ленин јорт. Абу быдөнлы сетөма лоны ташөм партијаын шленөн. Абу быдөнлы сетөма выдержитны невзгодајас да төвнурјас, кодјас јитчөмаөс ташөм партијаын шленын суладөмкөд. Рабочөј класслөн пијан, нуждалөн да тышлөн пијан, неммуртавтөм лшенијејаслөн да героическөј выныштчөмјаслөн пијан,—со кодјас, медвојдөр, долженөс лоны ташөм партијаын шленјасөн. Со мыјла ленинецјаслөн партија, коммунистјаслөн партија, шусө такөд щөщ рабочөј класслөн партијаөн.

Мијан диныс мунигөн Ленин јорт завешцајтис мијанлы вылын кутны да сөстөма виңны партија шленлыс ыжыд нымсө. Кланитчам теныд, Ленин јорт, мыј ми честөн пörтам олөмө тенсыд тајө заповедтө!

25 во дөзөритис Ленин јорт мијанлыс партијаөс да вөчис сјисө мiрас медјон да медкалитчөм рабочөј партијаөн. Царизмлөн да сјидө опричникјаслөн кучкалөмјасыс, буржуазиялөн да помещицкјаслөн дурмөмыс, Колчаклөн да сөеникилөн оружьеөн укөдчылөмјасыс, Англиялөн да Францијалөн оружьеөн сујсылөмыс, со вома буржуазнөј печатлөн лөжыс да клеветаыс,—став тајө скорпионја-

сыс дугдывтөг услывлисны мијан партија јур вылө немлөн нөлөд јукөн кад чөж. Но мијан партија сулалис из кыркөш моз, венис врагјаслыс лыдтөм кучкалөмјассө да нуөдис рабочөј классөс воғө, победаө. Јона чорыд тышјасын мијан партија дөрис аслас радјаслыс өтувјалунсө да топыдлунсө. Öгувјалуннас да топыдлуннас шедөдис сјидө рабочөј класслөн врагјас вылын победа.

Мијан диныс мунигөн Ленин јорт завешцајтис мијанлы виңны мијан партијалыс өтувјалунсө, ассыным синнымөс моз. Кланитчам теныд, Ленин јорт, мыј ми честөн пörтам олөмө i тајө заповедтө тенсыд!

Сөкыд да терпитны вермытөм долаыс рабочөј класслөн. Мучитчанаөс да сөкыдөс ужалыс јөзлөн страдајтөмјасыс. Рабјас да рабовладельецјас, крепостнөјјас да крепостникјас, крестана да помещицкјас, рабочөјјас да капиталистјас, нартитөмајас да нартитысјас,—тақи течсылис мир немјасганыс, ташөмөн сјидө колө i өни-на јона унжык странајасас. да сјас да сојас пөв бостылисны ужалыс јөз немјас чөжөн шыбытны пельпомјас вывсыныс нартитысјассө да лоны асланыс положенејенын ыжыдалысјасөн. Но быд пөрјө, пасвартөмаөн да јандөмаөн, быт лолі налы бөрынтчыны, өбида да увтыртөм, локлун да отчаније сөлөманыс кутөмөн, ассыныс сінјассө төдмавтөм небесаө лептөмөн, кытыс најө нафөјтчылысны ағзыны мезмөм. Рабстволөн чөпјасыс коллысны вөрзөдлытөмөс, либө важ чөпјасыс вежылысны вылјасөн, се-

ВКП(б) ЦК ӨЧЕРЕДНӨЈ ПЛЕНУМ ЖЫЛЫГ ИНФОРМАЦИОННОЈ ЈУӨРТӨМ

Тажо лунјасо вөлі ВКП(б) Центральнөј Комитетлөн бчереднөј Пленум. Пленум видлаліс СССР-са Верховнөј Совет Сессіјалыг вопросјас да прімітіс соответствујушщөј шудмјас.

Пленум обсудітіс вопрос „Коммунистјасөс партијаыг вөтлігөн парторганизацијаслөн бшыбкајас жылыг, ВКП(б)-ыг вөтлөмјаслөн апелляцияјас дінө формально-бюрократическөј отношеніје жылыг да тајө тырмытөмторјасөсө бырөдөм куза мерајас жылыг“ да прімітіс соответствујушщөј шудм, коді јөздөсө улынжык.

Таыг кынці, ЦК-лөн Пленум видлаліс уна хожајственнөј вопросјас да прімітіс соответствујушщөј шудмјас.

Пленум мездіс П. П. Постышев јортөс ВКП(б) ЦК Политбюро шленјасө кандидатјас составыг.

Пленум ыртіс ВКП(б) ЦК Политбюроса шленјасө кандидатјас составө ВКП(б) Московскөј Обкомса секретар Н. С. Хрущев јортөс да ВКП(б) ЦК Оргбюро составө—Л. З. Мехліс јортөс.

КОММУНИСТЈАСӨС ПАРТИЈАЫГ ВӨТЛІГӨН ПАРТОРГАНИЗАЦИЈАСЛӨН ӨШЫБКАЈАС ЖЫЛЫГ, ВКП(б)-ЫГ ВӨТЛӨМЈАСЛӨН АПЕЛЛЯЦИЈАЈАС ДІНӨ ФОРМАЛЬНО-БЮРОКРАТИЧЕСКӨЈ ОТНОШЕНИЈЕ ЖЫЛЫГ ДА ТАЈӨ ТЫРМЫТӨМТОРЈАСӨСӨ БЫРӨДӨМ КУЗА МЕРАЈАС ЖЫЛЫГ

ВКП(б) ЦК Пленумлөн шудм

(1938 во, январ)

ВКП(б) ЦК-лөн Пленум лыддө коланаөн вескөдны партијнөј организацијаслыг да најө вескөдлыгјаслыг вниманіјесө сы выдө, мыј најө, асыныс радјасөсө фашизмлөн троцкистско-правөј агентјасыг весалөм куза ыжыд уж нуөдөмөн, тајө уж процесас лөзөны серјознөј бшыбкајас да ізвращеніјејас, кодјас мешајтөны партијасөс двурушнікјасыг, шпионјасыг, вредітелјасыг весалан делблы. ВКП(б) ЦК-лөн неөтчдыја индөдјас да предупреденіјејас выдө вөздөтөг, партијнөј организацијајас уна слу-

чајјасын подхөдөтөны зік невескыда да преступнө-легкомысленнөја коммунистјасөс партијаыг вөтлөм дінө.

ВКП(б) ЦК неөтчды требуютіс партијнөј организацијаслыг да најө вескөдлыгјаслыг внимателнөј, индивидуальнөј подхөд партијаса шленјас дінө партијаыг вөтлөм жылыг либө ВКП(б)-ыг неправољнөја вөтлөмјасөс партијаса шленјас правојасын восстановітөм жылыг вопросјас решајтөдөн.

ВКП(б) ЦК-лөн Пленум 1937 во март 5-дө лунса Сталін јорт доклад куза аслас шудмын „Партијнөј ужыг

тырмытдмторјас да троцкістскбј да мукдд двурушнікјасдс бырбдан мерајас јылыс“ индыліс:

„Откымын мјан партіјнбј вескбдлысјас страдајтбны јбз дінб, партіјјас шленјас дінб, работнікјас дінб вніманіје абутомдн. Таыс-на унжык, најб оз ізучајтны работнікјасдс, оз тбдны, мыјбн најб олдны да кыгі најб быдмбны, вообщце оз тбдны асыныс кадрјасдс. Бурещ сы вбсна налбн абу індівідуалнбј подходыс партіјјас шленјас дінб, партіјјас работнікјас дінб. А індівідуалнбј подход мјан організационнбј ужын—главнбј делб. І бурещ сы вбсна, мыј налбн абу індівідуалнбј подходыс партіјјас шленјасдс да партіјнбј работнікјасдс донјалігбн, најб пыржык действујтбны кыгі вескалб: лібб ошкбны најбс огулнб, мератбг, лібб најб нбјтбны најбс сіз-жб огулнб мератбг, вбтлалбны партіјяыс сурсјасдн да дас сурсјасбн. Откымын мјан партіјнбј руковбдїтелјас вообщце злббны мбвпавны дас сурсјасдн, „једїніцајас“ јылыс, партіјјас торја шленјас јылыс, најб судба јылыс тбжыстбг. Вбтлыны партіјяыс сурсјас да дас сурсјас јбзбс најб лыдббны пушташнбј делббн, бурбдбны аснысб сіјбн, мыј партіја мјан ыжыд да вбтлбм дас сурсјасыд оз вермыны мыјкб вежны партіја положеніеын. Но тагі вермасыны подхбдїтны партіјјас шленјас дінб сбмын јбз, кодјас збылысбб жужыда антїпартіјнбјбс.

Јбз дінб, партіјјас шленјас дінб да партіјнбј работнікјас дінб тащбм бездушнбј отношеніје вбснаыс іскуственнбја артмб партіја бтїк јукббны недовольство да скбралбм.

Гбгбрвоана, мыј троцкістскбј двурушнікјас суса кыјалбны тащбм скбрмбм јортјасбб да ловкбја кыскбны најбс ас ббрсаыс троцкістскбј вредїтелство нурбб“.

ВКП(б) ЦК-лбн тајб-жб шубмас вїсталбма:

„Осудїтны партіјјас торја шленјас судба јылыс, партіјјас шленјасдс вбтлбм јылыс, лібб партіјјас шленјас правојасын вбтлбмјасдс восстановїтбм јылыс вопрос дїнб

формалнбј да бездушно-бјурократїческбј отношеніјелыс практїка.

Објажїтны партіјнбј організацијјасдс петкбдлыны унжык осторожност да јортного тбждлун партіјяыс вбтлбм јылыс лібб вбтлбмјасдс партіјјас шленјас правојасын восстановїтбм јылыс вопрос рещажтїгбн.“

„Партіјнбј документјас прбверїтїгбн да вежлалїгбн партіјяыс вбтлбмјаслыс апелляціјјас вїдалалїгбн бшыб-кајас јылыс 1936 во јун 24-бд лунса пїсмбын ВКП(б) ЦК индыліс партіјнбј органјаслбн несерјознбј, а уна случајјасын, бездушно-чїновнїчбј отношеніје вылб партіјяыс вбтлбмјаслыс апелляціјјас вїдалалїгбн:

„ЦК індбдјас вылб вїчбдтбг—шусб тајб пїсмбас—вбтлбмјаслбн апелляціјјас вїдалавббны вывтї нбжїб. Уна вбтлбмјас тблысјасдн добївајт-чббны набн сетбм апелляціјјас вїдалалбм. Уна апелляціјјас вїдалавбс-ны зачнб, апеллырујтсысјаслыс шыбдчбмјасбб некушбма прбверајтбг, партіјяыс најбс вбтлан помкајас ку-ча подробнбј објасненїејас сетны пожанлун обеспечїтбг.

Вел уна районнбј партіјнбј організацијјасын вблї лежбма партіјяыс вбтлбмјас дїнб чїк терпїтны поштбм проїзвол. Соціалнбј проїсхожденїе жббм вбсна да пасївност вбсна, а не партіјялы да сбветскбј властлы паныда најб враждебнбј уж мбтївјас ку-ча партіјяыс вбтлбмјасдс автоматїческї снїмајтлїсны уж вылыс, лїшајтлїсны квартїраыс да сіз вожб.

Тащбм ногбн тајб парторганїзацијјасса партіјнбј вескбдлысјасыс, болшевістскбј ббїтелност јылыс партіјялыс індбдјасбб настојашщбја усвоїтбг, партіјнбј документјас прбверїтїгбн вбтлбмјаслыс апелляціјјас вїдалалбм дїнб асланыс формално-бјурократїческбј отношенїебн ворсїсны партіјалбн врајаслы кївыв“.

Кыгі тыдалб, местнбј партіјнбј організацијјаслы прбдупреждајтана індбдјас вблїны.

І век-жб, та вылб вїчбдтбг, уна парторганїзацијјас да налбн вескбдлысјас вожб формалнбја да бездушно-

бюрократическөја относитчөны партијаса өткымын шленјаслөн судбајас дінө.

Төдса не еша фактјас, кор партијнөј организацијас некушөм прөверкатөг, да, сизкө, подулавтөг өтлөдөны коммунистјасөс партијасы, лшајтөны најөс ужыс, оз ешаыс весиг јавитны, сы выдө некушөм подувтөг, народлөн врагјасөн, партијаса шленјас вылын өчөдөны безакөнијејас да производ.

Сиз, например: **Азербайджанса** КП(б) ЦК 1937 во нојабр 5-өд лунса өтө заседаније вылын механически вынсөдөс партијасы 279 мортөс өтлөм; **Сталинградскөј** обком нојабр 26-өд лунө вынсөдөс партијасы 69 мортөс өтлөм; **Новосибирскөј** обком нојабр 28-өд лунө механически вынсөдөс ВКП(б) райкомјаслыс шубмјас партијасы 72 мортөс өтлөм јылыс; **Орджоникидзевскөј** крајевөј партијнөј организацијаны ВКП(б) ЦК бердса КПК-лөн Партколлегия отменитис, кычө неправилнөјјасөс да зик подулавтөмјасөс, 110 коммунистөс партијасы өтлөм јылыс шубмјас 160 морт пые, кодјас сетлисны апелляция; **Новосибирскөј** партијнөј организација куза сещөм-жө ногөн комвис отменитны 80 шубмыс 51 шубм; **Ростовскөј** парторганизација куза отменитөма 66 шубмыс 43 шубм; **Сталинградскөј** парторганизација куза—103-ыс 58; **Саратовскөј** куза—134-ыс 80; **Курскөј** парторганизација куза—92-ыс 56; **Винницкөј** куза—337-ыс 164 да с. в.

Хар'ковскөј областса уна районјасын „бөителност“ ним улын ем уж вылыс незаконнөја өтлөмлөн да партијасы өтлөмјаслы да беспартијнөј работникјаслы уж сетөмын өткажитөмлөн уналыда фактјас. Змијевскөј районын 1937 вөса октабрын да нојабрын некушөм помкатөг өтлөма уж вылыс 36 учительс да индөма өтлыны нөшта 42-өс. Та өсна, Тарановка, Замостажноје, Скрыпајевка да мукөд сиктса школајасын оз велөдны истөрија, СССР-лыс Конституција, роч, украинскөј да иностраннык кывјас.

Змијево карын среднеј школаын велөдөс биологјасыс учительница Журко, кодө чужлөма 1904 воын, колхозниклөн ныв, кодлөн ем 8 вөса

педагогическөј стаж, пединститутса нөлдө курсын заочница. Местнөј газетын петис заметка сизө вок јылыс, кодө ужалө педагогөн Изум карын, кычө националист јылыс. Тајө лоис тырмымөн Журкоөс уж вылыс өтлөм выдө. Журко јортөс өтлөмкөд јитөдын өлө выразитөма политическөј недоверије сизө мужиклы да кыпөдөма вөпрос сиз-жө ө сизөс өтлөм јылыс. Прөверка дырјө-жө тыдовтчөс, мыј Журко вок јылыс заметка клеветническөј да сизө уж вылыс ез өтлывсы.

Хар'ков карын өтө арестутөм троцкистка Горскаја делө куза НКВД органјасөн евидетелница пыддө өлө допроситөма Тинаков нима фабрикаса завкомыс работница Ејнгорн. НКВД-ө ассө корлөм јылыс сизө сорнитис спецчастса начальник Семенковкөд, кодө сы бөрын пыр-жө сувтөдөс заводса партком вылын вөпрос троцкистка Горскајакөд Ејнгорнлөн јитөдјас јылыс. Та өсна, Ејнгорнөс өлө снөмитөма завкомын уж вылыс да өтлөма. Ејнгорн чојлыс мужиксө, кодө ужалис местнөј газетаса редакцияын, өтлөма сыыс, мыј „ез јубрт сизө гөтыр чојлөн троцкистјаскөд јитөдјас јылыс“.

ВКП(б) Курскөј обком некушөм прөверкатөг, заочнө өтлис партијасы партијаса шленөс Смитро-Тарановскөј сахарнөј заводса завкомын председател Иванченковаөс да добитчөс сизөс арестутөм, СССР-са Верховнөј Советө бөрјысөмвозвывса собрание вылын работчөј Кулиниченколыс сознательнөј контрреволюционнөј выступление дастөм сылы прөпшитөмөн. Прөверка дырјө төдмалөма, мыј Иванченковалөн став „мыжыс“ өлө сыын, мыј бөрјысөмвозвывса собрание вылын беспартијнөј работчөј Кулиниченко, сы бөрын, кычө висталис аслас олөм јывсыс, сорсис выступлениејас да вунөдөс шуны Верховнөј Советса депутатө кандидатлыс өвсө.

Кујбышевскөј областса уна районјасын өтлөма партијасыс зөв уна коммунистјасөс мотивөровкадн, мыј најө народлөн врагјас. Но секи-жө, НКВД органјас оз азгыны некушөм подувјас партијасыс тајө өтлөмјасөс арестутөм выдө. Например, ВКП(б) Бол-

ше-Черніговскōй райком вōтліс парті-
яыс да јавітіс народ врагјасдн 50
мортōс 210 коммуністјаслōн общцōй
лыдыс, кодјас сулалōны районнōй
парторганізаціјаын, секі, кор тајō вōт-
лōмјассыс 43 морт куза НКВД орган-
јас ез азыны некушōм подувјас
арестујтōм вылō. Кујбышевскōй об-
ласт куза ВКП(б) ЦК бердса КПК
партколлегіјаō локтōны ВКП(б) рай-
комјасдн кызі народлыс врагјасдс
вōтлōмјас, требованіеџн лібō арес-
тујтны најōс, лібō вештыны на вы-
лос позорнōй клејмасō.

ВКП(б) ЦК-лōн емōс даннōјјас сы
јылыс, мыј ташōм фактјасыс емōс
і мукōд парторганізаціјаасын.

ВКП(б) ЦК-лōн Пленум лыдōō,
мыј став тајō да ташōм сама факт-
јасыс імеітōны паскалōм партор-
ганізаціјаасын медвоз сы вōсна,
мыј коммуністјас пōвсын емōс, нō-
шта ердōдтōм да разоблачītтōм
*торја карјеріст-коммуністјас,
кодјас старайтчōны отличītчыны
да выдвінītчыны партіјаыс вōтлōм-
јас вылын, партіјаса шленјаслы па-
ныда репрессіјајас вылын, кодјас
старайтчōны страхујтны аснысō
бџітелност тырмытōмлунын лоны
вермана мыжалōмјасыс партіјаса
шленјаслы паныда огулнōй репрес-
сіјајас применайтōмōн.*

Ташōм карјеріст-коммуністыс ду-
мајтō, мыј партіјаса шлен вылō-
кō сетōма шыōдчōм, кōч ескō не-
правілнōјōс лібō весіг провокаціон-
нōјōс, сіјō, партіјаса тајō шленыс,
ōпаснōй організаціјалы да сыс колō
регыджык мынтōдчыны, медем
страхујтны ассō, кызі бџітелнōјōс.
Та вōсна, сіјō лыдōō лшнōјōн об-
јектīvнō разбїрајтчыны коммуніст-
лы предјавітōм мыжалōмјасын да воз-
выв предрешайтō сіјōс партіјаыс вōт-
лыны коландун.

Ташōм карјеріст-коммуністыс, вы-
служītчыны кōсјōмōн, нōті разберīt-
чытōг паскōдō паныка народлōн враг-
јас јылыс да кокнысіка горзō парт-
собраніејас вылын партіјаыс партіја-
са шленјасдс кушōмкō формалнōй
подув вылын лібō зїк подувтōг вōт-
лōм јылыс. Партіјнōй організаціја-
сжō оз гежōда мунны ташōм горзыс-
карјерістјас повод улын.

Ташōм карјеріст-коммуністыс без-
разлічнōја относітчō партіјаса шлен-
јас судба дінō да дас тōдōмōн не-
правілнō вōтлыны партіјаыс да сјасдн
коммуністјасдс, медем аслыс петкōд-
чыны бџітелнōјōн. Сіјō дас мало-
важнōй поступокјас куза вōтлыны
партіјаыс партіјаса шленјасдс сы
могыс, медем прїпішītны аслыс „за-
слугајас“ врагјасдс разоблачītō-
мын, а вылынжык сулалыс партіјнōй
органјас-кō восстанавлівајтōны парті-
јаыс неправілнōја вōтлōмјасдс,
сіјō нōті оз смущајтчы, сувтō морт
позаō, коді дōвōлнōй сіјōн, мыј сіјō
век-жō перестрахујтчыс „бџітелност“
куза.

Партіјнōй організаціјајас да налōн
вєскōдлысјас сы пыдōі, медем не-
щыштны ташōм „коммуністјас“ выв-
сыс фалшівōй бџітелностлыс маска-
сō да петкōдны најōс чїстōй ва вы-
лō, асныс оз гежōда лōсōдны налы
партіја радјас сōбтōмлун вōсна бџі-
телнōй борецјаслыс ореол.

*Кад разоблачītны ташōм погō-
кō шуны коммуністјассō да клеј-
мītны најōс, кызі карјерістјасдс,
кодјас старайтчōны выслужītчыны
партіјаыс вōтлōмјас вылын, кодјас
старайтчōны перестрахујтчыны парті-
јаса шленјаслы паныда репрес-
сіјајас отедōгн.*

Тōдса, возō, не еща факт, кор
народлōн маскірујтчōм врагјас, вре-
дītел-двурушнїкјас провокаціон-
нōй целјасын котыртōны партіјаса
шленјас вылō клеветнїческōй шыōд-
чōмјас сеталōм да „бџітелност пас-
кōдōм“ улын добывајтчōны ВКП(б)
радјасыс чєстнїбї да преданнōй ком-
муністјасдс вōтлōм, бурещ сіјōн ас
вывысныс ударсō вештōмōн да ас-
нысō партіја радјасын вїзōмōн.

Народлōн разоблачītōм враг,
ВКП(б) Ростовскōй обкомса ОРПО-
ын вōвлōм јуралыс Шацкїј да сылōн
сообщнїкјасыс, ВКП(б) Ростовскōй
обкомса вєскōдлысјаслōн полїтїче-
скōй тамышлундн пōлзутчōмōн, вōт-
лалїсны партіјаыс чєстнїбї коммуніст-
јасдс, сєтавлїсны работнїкјаслы
тōдōмōн неправілнōй зысканїејас,
быдногыс скрџōдлїсны коммуніст-
јасдс, секї-жō став позанасō вōчō-

мөн, медем вічны партіяын ассыныс контрреволюціоннō кадрјассō.

Сіјō-жō Ростовас, ВКП(б) Ростовскōј обкомса школајас отделеын вōвлōм јуралыс народлōн враг Шестова контрреволюціоннōј организација заданіје серті Ростовскōј педагогіческōј институтса партіјнōј организацијаын нудōс 30 гōгōр честнōј коммунистōс партіяыс вōтлōм.

КП(б)У Кіевскōј обкомса вōвлōм секретар, народлōн враг Кудр'авцев партсобранијес вылын пыр обрашцајтчыліс выступајтыс коммунистјас дінō провокаціоннōј вопросдн: „А ті гіжінныд кōт кодкō вылō шыōдчōм?“ Тајō провокаціја вōснаыс Кіевын вōлі сетōма політическі компрометірујтан шыōдчōмјас карса парторганизацијаса шленјаслōн пошти жын вылас, і унжык шыōдчōмјасыс лоісны јавō неправілнојјасдн да весіг провокаціоннōјјасдн.

Сталинград карын ВКП(б) Баррікаднōј рајкомса днн разоблачītōм вражескōј руководство провокаціоннō вōтліс партіяыс да шедōдīs арестујтōм 1917-ōд восан партіяаса шлен Мохнаткінōс, вōвлōм краснōј партизанōс, „Баррікады“ заводса зев ыжыд цехын начальникōс „антисōветскōј сорніјасыс“. Кыці тыдовтчīs прōверка бōрын, тајō „антисōветскōј сорніјасыс“ вōліны сын, мыј Мохнаткін јорт јортыскōд беседаын висталіс недовольство сиктсōветлōн бездушнōј отношеніје куза, кодōс сиктсōветыс петкōдліс, партизанскōј отр'адса командірлōн челаф дінō, коді (командірыс) усеі гражданскōј војна војасō белōјјаскōд тышын, кōні (партизанскōј отрадас) Мохнаткін вōлі командірыслы отсавысдн. Мохнаткін јортōс восстановītōма партіяаса шленјас правоын сōмын ВКП(б)ЦК бердса КНК вмешателство бōрын.

Партіјнōј аппаратō сујсōм партія врајјас провокаціоннōј ужлōн тащōм фактјасыс вōліны сіқ-жō Воронежскōј, Краснодарскōј, Челабінскōј да мукōд партіјнōј организацијаасын.

Став тајō фактјасыс петкōдлōны, мыј міјан уна парторганизацијајас да налōн вескōдлысјас днōз ез кужны казавны да разоблачītны *искуснōја маскірујтчōм врагōс, коді*

старајтчō бōйтельност јылыс горзōмōн маскірујтны ассыс враждебностсō да сохраничныны партія радјасын—тајō оті-кō,—і, мōд-кō, коді зіль репрессіјас мерас нудōмōн—нōјтны міјанлыс большевистскōј кадрјас, кōзны неуверенност да лішнōј подозрительност міјан радјасын.

Тащōм маскірујтчōм врагыс—мегса лок предател—пыржык быдōныс јона горзō бōйтельност јылыс, термасō кыз пощō унжык „разоблачītны“ і ставсō тајō вōчō целōн зєбны партія возын ассыс преступленіјессō да вештыны партіјнōј организацијалыс выманіјесō народлыс збыл врајјассō разоблачajtōмыс.

Тащōм маскірујтчōм врагыс—гнуснōј двурушнык—быдногыс зіль лōсōдны парторганизацијајасын лішнōј подозрительностлыс обстановка, код дырјі партіяса быд шленōс, коді выступітас мōд коммунистōс дорјōм вōсна, кодōс оклевешчītōма кодōнкō, пыр-жō мыжалōны бōйтельност абутōмын да народ врајјаскōд јītōдјасын.

Тащōм маскірујтчōм врагыс—подлōј провокатор—сіјō случајјасын, кор парторганизација заводītō прōвєрајтны коммунист вылō сетōм шыōдчōм, быдногыс лōсōдō тајō прōверкаыслы провокаціоннōј обстановка, коммунист гōгōр кōчō політическōј недоверіјелыс атмосфера да сіқкōн, делōсō објектīvнōја вīдлалōм пыддī, котыртō сы вылō выл шыōдчōмјасыс поток.

Партіјнōј организацијајас да налōн вескōдлысјас сы пыддī, медем ердōдны да разоблачītны тащōм маскірујтчōм врагыслыс провокаціоннōј ужсō, оз ещасыс мунны сіјō повод улын, лōсōдны сылы честнōј коммунист вылō клеветасыс накажītтōмлыс обстановка да агныс сувтōны партіяыс массōвōја подулавтōм вōтлалōмјас, взысканіјес сєталан туј вылō да с. в. Сыыс-на унжык, весіг партіјнōј аппаратō сујсōм да честнōј коммунистјас вылō клеветашчītыс врајјассō разоблачītōм бōрын, міјан партіјнōј вескōдлысјас унаыс оз прінімајтны мерас партіяыс коммунистјассō неправілноја вōтлалōмјас куза партіјнōј организацијајасын вре-

Кад гогорвоны, мы:

„Партіјаса радвөј шленјаслы партіјан сулалом лыб партіјаыс вөтлөм,— сіјө олөмлөн да кулөмлөн вопрос“ (Сталін).

Кад гогорвоны, мы большевістскөј бөителностлөн пышкөсыс сын, медым кужны разоблачajtны врагөс, кушөм-көт хитрөј да ізворотлвөј сіјө ез вөв, кушөм-көт паскөмөн сіјө ез пастас, а не сын, медым разберітчытөг, лыб „кушөмкө случај вылө“ вөтлавны партіјаыс дасјасөн да сојасөн, быдөнөс, коді сурө кі улө.

Кад гогорвоны, мы большевістскөј бөителност не сөмын оз ісклучajt, а мөдарө предполагajt партіјаыс вөтлөм јылыс лыб вөтлөмјасөс партіјаса шленјас правоын восстановітөм јылыс вопросјас решajtігөн зев ыжыд осторожност да јортнога төжыгөм петкөдлыны кужөм.

ВКП(б) ЦК-лөн Пленум требujтө став партіјнөј організаціјасса да најө вескөдлысјасса партіјнөј массајаслыс большевістскөј бөителност став мерајасөн кыпөдөм, партіјалыс став вөлнөј да невөлнөј врагјасөс разоблачajtөм да вужнас бертөм.

ВКП(б) ЦК-лөн Пленум лыддө тајө могсө успешнөја разрешітан зев важнөј условіејөн— јөз дінө, партіјаса шленјас дінө огульнөј, неіндівдуальнөј, валөвөј подходлыс антїпартіјнөј практика помөз бырөдөм.

ВКП(б) ЦК-лөн Пленум шуб:

1. Објажітны обкомјасөс, крајкомјасөс, нацкомпартіјасса ЦК-јасөс да став партіјнөј організаціјасөс решітөлнө помавны партіјаыс массөвөја, огульнөја вөтлөмјаскөд да лөсөдны фелө вылын індівдуальнөј, діференцірованнөј подход партіјаыс вөтлөм јылыс лыб вөтлөмјасөс партіјаса шленјас правојасын восстановітөм јылыс вопросјас решajtігөн.

2. Објажітны обкомјасөс, крајкомјасөс, нацкомпартіјасса ЦК-јасөс вештавны партіјнөј постјас вылыс да кыскыны партіјнөј кывкутөмө сіјө партіјнөј вескөдлысјасөс, кодјас оз пөртны олөмө ВКП(б) ЦК-лыс діректівајасөс, вөтлалөны партіјаыс ВКП(б)-са шленјасөс да кандідатјасөс став матеріалјасөс бура прөверіттөг да

лөзөны проізвола партіјаса шленјас дінө.

3. Щөктыны обкомјаслы, крајкомјаслы, нацкомпартіјасса ЦК-јаслы да ВКП(б) ЦК бердса КПК партком-легіјаслы кујім төлыгса срокөн помавны партіјаыс став вөтлөмјаслыс апеллаціјас вөдлалөм.

4. Објажітны став партіјнөј комітетјасөс коммуністјасөс партіјаыс вөтлөм јылыс асланыс шубмјасын јаснөја да стөча гіжны мөтївјас, кодјас служітисны подулөн вөтлөм вылө, медым вылынжык сулалыс партіјнөј органјаслөн вөлі позанлун прөверітны тајө шубмјасыслыс правілысөс, а рајкомлыс, горкомлыс, обкомлыс лыбө нацкомпартіјасса ЦК-лыс быд тащөм шубм објазатөлнө јөзөдны печатын.

5. Установітны, мы партіјнөј органјас, меставывса парторганизаціјасөн неправілыс вөтлөмјасөс партіјаса шленјас правоын восстанавлывajtігөн, објазанөс асланыс шубмјасын стөча індыны, ВКП(б)-лөн кушөм рајком, горком должен сетны партіјаын восстановітөмлы партіјнөј документјас.

6. Објажітны партіја рајкомјасөс, горкомјасөс пыр-жө сетны партіјнөј документјас партіјаө восстановітөмјаслы, кыскыны најөс партіјнөј олөмын участвujтөмө да разјаснітны первічнөј парторганизаціјасса став шленјаслы, мы најө кывкутөны ВКП(б) радјасөс восстановітөмјасөс большевістскөја воспітајтөм вөсна.

7. Објажітны партіјнөј організаціјасөс кыскыны партіјнөј кывкутөмө јөзөс, кодјас мыжаөс партіјаса шленјас вылө клеветајтөмын, тырвыјө реабілітурујтны партіјаса тајө шленјасөс да јөзөдны печатын асыныс шубмјасөс сіјө случајасын, кор возжык печатын вөлі поместітөма партіјаса шленөс діскредітурујтан матеріалјас.

8. Запретітны парторганизаціјаслы пыртны коммуніст учөтнөј карточкаө партіјаыс сіјөс вөтлөм јылыс факт апеллаціоннөј жалоба вөдлавтөз, да вөтлөм јылыс окончатөлнөј шубм вөчтөз.

9. Запретітны неправілыс, вреднөј практика, кор ВКП(б)-ыс вөтлөмјасөс

пыр-жӧ вештӧны наӧн заӧмајтан должностыс.

Установітны, мыј став случајасын, кор лоӧ коланлун, ВКП(б)-ыс вӧтлӧмкӧд јітӧдын, мездыны работнӧкӧс заӧмајтан должностыс, тајӧ мездӧм-сӧ позӧ вӧчны сӧмын сылы мӧд уж сетӧм бӧрын.

10. Објажітны обкомјасӧс, крајкомјасӧс, нацкомпартіјајасса ЦК-јасӧс 1938 ӧд вога феврал 15-ӧд луныс не сорӧнжык обеспечітны соответствужущӧј сӧветскӧј да хоѯажствениӧј органјас пыр ВКП(б)-ыс вӧтлӧмјасӧн уж вылӧ пырӧм і воӧд не лезны сещӧм положеніје, медем ВКП(б)-ыс вӧтлӧмјас коліны ужыс лішітчӧмӧн.

СОЦІАЛІСТІЧЕСКӨЙ ПАРЛАМЕНТЛӨН МЕДВОЗРА ГЕГГИЈА

Јанвар 12-өд лунө воссис медвозра сессіја СССР-са Верховнөй Сөветлөн—победившөй социализм странаын государственнөй власт высшөй органлөн, кодөс бөрjöма мірын медса демократическөй Сталинскөй Конституція сертi, коммунистјас да беспартiйнөйјас сталинскөй блоклөн победа подув вылын.

Сөветскөй власт исторіјаө тајө лунис пырас, кыз знаменательнөй дата.

Міјан великөй рөфина столицаө воалисны народјаслөн избранникјас—СССР-са Верховнөй Сөветө депутатјас, унационалностиа сөветскөй народлөн представителјас. 90 миллион морт сетисны на вöсна ассыныс гөлөсјаснысө, дөверитисны налы социализм страналыс важнејшөй государственнөй делөјас решатөм. Мірын медса демократическөй, социалистическөй государственнөй вескөдлөм вермас лоны сөмын народјас подлиннөй представителјаскiын, кодјас вермасны возө нудьны коммунизмө ленинскөй туј куза.

— Лөбј ленинско-сталинскөй типа политическөй фејателјасөн. Лөбј честнөйөн да правөивдөйөн народ возын. Лөбј помөз преданнөйөн міјан великөй рөфиналы, коммунизм делөлы. Лөбј повтөмөн тышын да пöшшадатөмөн народјаслөн врагјас динө. Помөз жүгөдө троцкистско-бухаринскөй гадјасөс—фашистјаслыс подлөй шпюнјасөс, диверсантјасөс да вредителјасөс. Тышкасөй міјан социалистическөй промышленност да вiзму овмөс быдмөм вöсна. Јонмөдөй рөфинанымөс дорјөм, медым лубөй врагөс, кодi лыстас сујны нырсө міјан границајас вылө, вөли чышкөма му еж вывгыс.

Ташөм наказыс, кодөс сетөма Верховнөй Сөветса депутатјаслы ужалыс јөзјаслөн лыдтөм собраніејас да мiтiнгјас вылын.

Сөветскөй народ петкөдлiс ыжыд интерес мірын өтi да первојја народнөй парламент уж динө. Сессіја восган лун пөри страна пастаын народнөй празникө. СССР-са Верховнөй Сөветлыс ужјас завофитчөмсө сөветскөй народ встретитис выл вынөдра трудөвөй подјомөн. Трудөвөй подјом—медса бурыс, мыјөн народ коланадн лыдiс пасыны сыдн создајтөм социалистическөй парламентлыс первојја заседањіесө. Верховнөй Сөветса депутатјасөс мөдөдөм, медвозра сессіјаөс встречајтөм пөри сөветскөй народјаслыс морально-политическөй өтувјалунсө, рөфинаөс рафејтөмсө, великөй вожд Сталин јортөс рафејтөмсө, большевикјас партија, сiјө Сталинскөй Центральнөй Комитет гөгөр топөдчөмсө петкөдлыс выл вынөдра демонстраціјаө. Народ петкөдлiс уверенностөс сы куза, мыј сылөн избранникјасыс, коммунистјас да беспартiйнөйјас могучөй блоклөн депутатјас, выполнитасны асланыс избирателјаслыс наказөс, нуддасны странаөс i возө міјан социалистическөй державалыс вынөрсө јонмөдан сталинскөй туј куза, паскыд народнөй массајаслыс благосостоянiјесө да культурасө возө кыпөдан туј куза.

Гигантскөй уж должен вөли нудьны СССР-са Верховнөй Сөветлөн медвозра сессіја. Сылы вөли колө решитны медса гырыс, медса важнөй вопросјас міјан великөй социалистическөй державалыс, унационалностиа, унамiллиона

І. В. Сталін, В. М. Молотов да К. Я. Воронілов з'яўляюцца ў Крэмлі ў Верхняй Саветскай дэпутатскай.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

сōветскōй народлыг вōласō олōмō пōртны. Соціалістическōй парламент таџō могъассō разрешітис блєсташшōџа. Асланыс став ужын депутатъяс ошщушщатісны став сōветскōй народъяссаъ вынџōра подџержка, асланыс став ужын чувствутчіс Верховнōй Сōветлōн народъаскōд ітōд. Первоџџа лунсаыс-жō заводітисны ужавны СССР-са Верховнōй Сōветлōн кыкнан палатаыс—Соџуза Сōвет да Нациōнальностъяс Сōвет. Сōветскōй парламентлōн таџō кыкнан палатаыс тикōткōд правоабō, најōс кыкнансō бōрџома бōткōд демократіческōй подув вылын.

Буржуазнōй государствоаслōн, сушществуџтōны „верхнōй“ да „нџннōй“ палатаџас, кōнї верхнōй палатаыслōн целыс—ваџōдны абутōмōџ весіг куцōџ буржуазнōй „демократіџабō“. Міџан соціалізм странаын кыкнан палатаыс рōннас бōткōд правоабō да кыкнаныс бōткōд служітōны народъяс інтереслы. Таын јарјугыд тōдчанлуныс лєннско-сталінскōй націōнальнōй політїкалōн, кōдї ваџіс СССР-са став народъяслы помōџ мєздмōм да равноправіџе.

Соџуза Сōвет да Нациōнальностъяс Сōвет первоџџа ужалан луннас-жō јарјугыда петкōдчїс СССР-са народъяслōн моральнōй да політїческōй бōтувјалуныс.

СССР-са Верховнōй Сōветлōн кыкнан палатаыс бōтсōгласлōн бōрјїсны Соџуза Сōветō председателōс депутат А. А. Андрејевōс да Нациōнальностъяс Сōветō председателōс депутат Н. М. Швернїкōс да налыс заместїтелъяссō.

Кыкнан палатаыс ас берданыс кōтыртїсны пыр џєјствуџтыс комїссіџџас—законодательнōй предположеніџеџас куџа комїссіџџас, бџуджетнōй комїссіџџас, іностраннōй џелōџас куџа комїссіџџас. Постојаннōй комїссіџџас кōтыртōмōн Верховнōй Сōвет пунктїс подув аслас быдлуџџа практїческōй государственнōй џєјательностлы. Таџō комїссіџџассō кōтыртōмыс імеітō ыџыд політїческōй тōдчанлун.

Сталін јорт Сōветъяс Ставсоџуза VIII Чрезвычайнōй Сјєзд вылын законодательство јылыг шуїс:

„Колō, медбōрын, помавны сїџō положеніџенас, кор законодательствуџ-

тō оз бōтї кушōмкō орган, а уна органъяс. Таџō положеніџеыс паныд мунō законъяс стабїльност прїнціпы. А законъяслōн стабїльностыс бōнї мїџанлы колō јонъџыка быд кадын дорыс. Законодательнōй власт СССР-ын вермас олōмō пōртсыны сōмын бōтї органōн, СССР-са Верховнōй Сōветōн“.

Конституџіџџа 32-бōд статъаын таџō вопрос куџаыс шусō:

„СССР-ын законодательнōй власт нубдсō сōмын СССР-са Верховнōй Сōветōн“.

А 38-бōд статъаын індыссō:

„Соџуза Сōвет да Нациōнальностъяс Сōвет воџмōстчōны бōткōдџа законъяс лōсōдōмын“.

Таыс ставгыс тыдалō, кушōм ыџыд значеніџе гетсō законлы да законностлы соціалістическōй государственны. Законодательнōй предположеніџе комїссіџџас кыкнан палаталōн воџыв лōсōдōны сїџō лџбō мōд закон СССР-са Верховнōй Сōветōн сїџōс вїдлалōм да прїмїтōм вылō. Верховнōй Сōветлōн законодательнōй џєјательностыс стрōїтōма сылōн кыкнан палата тырвыџō бōткōд право прїнціп вылын, кыџї законодательнōй ініціатїва бōстōмын, сїџї і законъяс вїдлалōмын да вынсōдōмын. Сōветскōй законъяс оз вермыны пренебрегајтны торџа націōнальностъяс специџическōй интересъасōн. І законодательнōй предположеніџеџас куџа постōјаннōй комїссіџџа Нациōнальностъяс Сōветлōн мог законъяс разработатїгōн торџа націōнальностъяслы специџическōй интересъассō облудатны.

Не ічōтџык тōдчанлуныс Соџуза Сōветлōн бџуджетнōй комїссіџџалōн да Нациōнальностъяс Сōветлōн бџуджетнōй комїссіџџалбн. Бџуджетын отражајтчō став хоџџствєннōй, культурнōй, обороннōй олōмыс да Сōветскōй Страналōн ужыс. Бџуджет—сїџō мїџан государстволōн став доходъяслōн да расходъяслōн план, мїџанлыг доходъяс јуклан план. СССР—мірын мед озыр страна. Сылōн народнōй доходыс воыс-воб быдмō дас мїльїардъяс шџџт вылō. доходъяс правїльнōџа арталōм да государстволыг соціалістическōй стрōїтельство торџа участокъяс кōстын средствоџас јуклōм—ыџыд да важнōй вопрос. Бџуджетлōн ыџыд тōдчан-

луныс міѣан странаын соціалістическѣ строітелство јонмѣдан фелѣын, ужалыс јѣз массалыс культурнѣ да матеріалнѣ уровенсѣ кыпѣдан фелѣын, Страналыс дорјысан вынсѣ јонмѣдан фелѣын да ѣніја кадын бостѣ нѣшта ыжыджык тѣдчанлун коммуністическѣ общество успешноја строітан фелѣын. Татыс гѣгѣрвоана, мыј бјуджет предварітелнѣја разработајтѣм да відлалѣм вылѣ, а сіѣ-жѣ бјуджетлыс став статјаас испѣлнѣтѣм систематическѣја проберајтѣм вылѣ колѣ спеціалнѣ бјуджетнѣ комиссіја Верховнѣ Сѣветлѣн кыкнан палатаын. Торја ыжыд тѣдчанлун імеітѣ іностраннѣ делѣјас куѣа комиссіјаас бѣрјѣм.

Сѣветскѣ властлѣн ортсыса політика лѣѣ ыжыд тѣжысан торјѣн да 16 воыс-нѣн дыржык міѣан страна, большекјас партіяѣн мудрѣја вескѣдлѣмѣн, пѣлзутѣѣ мѣрѣн олан став бурлунаснас. Сѣветскѣ Сојузлѣн ортсыса політикаыс определајтѣѣ соціалістическѣ строітелство інтересјасѣн да сіѣѣн, мыј капіталістическѣ государствојасѣн міѣан страна кышалѣма.

Мі ог вермѣ вунѣдны капіталістическѣ кышалѣм јылыс, коді Сѣветскѣ странаѣ ысталѣ шпѣонјасѣс, фѣверсантјасѣс, троцкістско-бухарінскѣ нечѣстѣс, кодјаскѣд сещѣм успешноја расправлајтѣѣны міѣан славнѣ наркомвнуфелецјас.

Сталін јорт шуіс:

„Міѣан ортсыса політика гѣгѣрвоана. Сіѣѣ ем мѣр кутан політика... Мі сулалам мѣр вѣсна да дорјам мѣр кутан фелѣ. Но мі ог полѣ угрозыс да дасѣс вочавіѣны војна ѣзтысјаслы кучкѣм вылѣ кучкѣмѣн“.

Сѣвет Сојузлѣн ортсыса політикаыс—мѣр кутан Сталінскѣ політика, коді пыкѣѣ сѣветскѣ государство вын да мошщ вылѣ, міѣан рѣѣнаса став 170 мѣлліона населеніје подѣержка вылѣ. Сѣветскѣ государствоѣн нубдан мѣр кутан політика сіѣ-жѣ азѣ подѣержка капіталістическѣ странајасса паскыд народнѣ массајасан. Сѣветскѣ Сојузлѣн мѣр кутан політикаыс став человечество сѣнвозын ердѣдалѣ војна ѣзтысјасѣс, фашистскѣ агрессорјасѣс, кодјас ужалыс јѣз массајасѣс кыскѣны војна

ужасјасѣ кучка імперіалістјаслѣн інтересјас вѣсна, да сіѣѣ государствојас попустѣтелство вѣсна, кодјас кыв выланы мѣр вѣсна, а фелѣ вылын нубдѣны пассѣвнѣ попустѣтелствоыс вѣз, а то і агрессорјас воѣын вескыд капітулаціја.

Іностраннѣ політика вопросјас лѣсѣдѣм Сојузса Сѣвет да Националностјас Сѣвет дѣверітѣсны комиссіјајаслы, кодјасын јурнубдысјасѣн бѣрјѣма Сталінлыс славнѣ сораѣннѣкјасѣс—Сојузса Сѣветлыс іностраннѣ делѣјас куѣа комиссіја возглавляјтѣ депутат Жданов јорт, да Националностјас Сѣветлыс іностраннѣ делѣјас куѣа комиссіја—депутат Булганін јорт.

Верховнѣ Сѣветлѣн кыкнан палатаыс кывзісны да вынсѣдѣсны докладјас мандатнѣ комиссіјајаслыс, прѣзнајтѣсны вескыдѣн 1937-ѣд вога декабр 12-ѣд лунѣ бѣрјѣм став депутатјаслыс полномѣчіејас. Став депутатјасѣс бѣрјѣма Сталінскѣ Конституціја да СССР-са Верховнѣ Сѣветѣ бѣрјысѣмјас јылыс положеніје сертѣ.

Вына Сѣветскѣ Страналѣн государственнѣ власт вышѣѣ органыс лѣѣ подлѣннѣ народнѣ избраннѣкјасыс, отечестволѣн мужественнѣ патриотјасыс, Лѣнѣн—Сталін партія фелѣлы преданнѣ јѣзыс. Депутатјаслыдын—страналѣн медгырыс політическѣ дејателјасыс—міѣан раѣјтана вожд Сталін јорт да сылѣн вернѣ сораѣннѣкјасыс, авторітетнѣ партіјнѣ да сѣветскѣ работнѣкјас, фабрѣкјасыс, заводјасыс да колхозјасыс знаменітѣ стахановецјас, віднѣ учѣнѣјас, писателјас, арѣістјас, педагогјас, врачјас.

Депутатјас пыщкын Краснѣ Арміјалѣн бојецјас да командѣрјас. Тајѣн народ тырвыјѣ одобрітѣ партіялыс да правітелствоыс політикасѣ, кодѣс вескѣдѣма вынјѣра, народѣн раѣјтан Краснѣ Арміја лѣсѣдѣм вылѣ. Депутатјас пыщкын шѣщ і міѣан славнѣ наркомвнуфелецјас да бурещ тајѣн сѣветскѣ народ нѣшта і нѣшта одобрітѣс ужсѣ міѣан карателнѣ органјаслыс народлыс врагјасѣс, подлѣј предателјасѣс—јапоно-германскѣ фашизмлыс троцкістско-бухарінскѣ најмітјасѣс разгромітѣм да бырѣдѣм куѣа.

Верховнѣ Сѣветлѣн составыс јар-

жугнда демонструірујтō сōветскōй строілы сушнностō.

Верховнōй Сōвет составын тырвыјō отражајтчō мјан страналōн соціалнōй структураыс, сїјō зевгырыс веждōм-јасыс, кодјас лоісны СССР-ын победонснōй соціалістическōй револуціа-лы 20 во чōжōн.

Сталін јорт шуіс: „Мјан общество состоітō сōмын карса да сїктса свободнōй труженікјасыс—рабочōј-јасыс, крестанаыс, інтелігенціаыс“.

Сојузса Сōветō депутатјаслōн соціалнōй составыс јарјугнда петкōдлō тајō всемірно-історическōй победасō.

Сојузса Сōветō представітōма 35 націоналност. 569 депутат лыдын—рабочōј-јас 247, крестана 130, служашщōј-јас да інтелігентјас 169. Сојузса Сōветса депутатјас пышкын нєлмын прōчентыс унжык орфеноноец-јас, на пыс 18-ōн новлōны Сōветскōй Сојузса Герој-јаслыс гордōј ным.

Націоналностјас Сōветын—представітелјас 54 народностлōн. Рабочōј-јас 218, крестана 200, служашщōј-јас да інтелігентјас 156—тащōм соціалнōй составыс Националностјас Сōветлōн.

Верховнōй Сōветō 1143 депутатыс—870 мортыс Ленин—Сталін партіјаса шленјас, сїјō партіјаса, кодї СССР-са народјасōс вадōіс соціалізм торжєство, подлїннōй демократїа. Тајō вїсталō сōветскōй народōн коммуістическōй партїјалы ыжыд дōверїе јылыс да сылōн авторїтет јылыс. 273 беспартїјнōй большевік, кодјас торјōд-чытōм вылō јїтчōмаōс коммуістическōй партїјакōд, кодјасōс воспитајтōма да бытōма сыдн. Тајō меуса бура петкōдлō большевікјаслыс народкōд топыд јїтōдјасō.

Мјан партїјалōн гырысōс достїженїејасыс Сōветскōй Соціалістическōй Республікајасса народјас кбстын взаїмоотношенїе вопросјас куза. Царскōй Россїја влōі народјаслōн турмаōн, чон народностјас воыс-воб кулалїсны да калечїтчїсны чорыд експлоатаціаыс, туберкулозыс, трахомаыс.

Бырі век кежлō—народјаслōн турма. Мјан странаын ем уна націоналностјаслōн дружнōй семја, ем Сōветјас странаса народјаслōн братство да жубōды поэтōм дружба. Верховнōй Сō-

ветō представітōма мјанлыс страна населајтыс уна націоналностјас. Кык палаталōн емлуныс тырвыјō петкōдлō мјан странаын націоналнōй полїтіка правїлнōја разрешїтōм да победа ше-дōдōм. Националностјас Сōвет ем Ленинско-Сталінскōй націоналнōй полїтікалōн подлїннōй фетїшше, кодї должен отражајтны СССР-са уна націоналностис ужалыс јōзлыс торја специфическōй интересјас, кодјас јїтчōмаōс најō націоналнōй особенностјаскōд.

Нєкōн мїрас абу тащōм парламентыс, абу народјаслōн дружба, кычї мјан соціалістическōй отечествоын. Мјан подлїннōй народнōй власт, подлїннōй демократїзм.

Буржуазнōй государствојасын власт дорын експлоатарскōй классјас. Напрїмер бостны-кō общїнајаслыс англїјскōй палата, то 1935-ōд воса бōр-јысōм бōрын англїјскōй парламент улыса палатаын влōі: 193 капїталїст, землевладелец да банкір, 193 раңтје, 71 адвокат, 29 офїцер, 132 профсојузнōй фєјатєл да свободнōй професїјаа јōз да сōмын 5 рабочōј предпрїјатїејасыс. Тајō даннōј-јассыс тыдалō, кушчōм еща общшōјсō имєітō народкōд буржуазнōй парламентарїзм. Населєнїе демократическōй слојсан јєдїніцајаслōн лыдфысан депутат-јас вошōны парламентарїјас—капїталїстјас, помешщїкјас да налōн прїсажнōй лакејас лыд пышкō. Тащōм серпасыс буржуазнōй парламентарїзм-лōн.

Кыкнан палатајас дтувја засєданије вылын СССР-са Верховнōй Сōвет вїдалїс да вчїс веждōмјас да содтōдјас СССР-са Конституціја откымын статтїјасō, СССР-са Централнōй Ісполнїтєлнōй Комїтетлōн да СССР-са Народнōй Комїсарјас Сōветлōн прїмїтōм решєнїејаскōд јїтōдын. Верховнōй Сōвет вчїс веждōмјас Конституціја откымын статтїјасō РСФСР, УССР, БССР, Казахстанлōн да Узбекїстанлōн адмїнїстратївнōй фєлєнїе куза, а сїз-жō вынєдїс решєнїе выл наркоматјас—Машиностроєнїе куза Народнōй Комїсарїат, Воєнно-Морскōй флот куза Народнōй Комїсарїат да Заготовкајас куза Народнōй Комїсарїат лōсōдōм јылыс. СССР-са Конституціја 49 стат-

важнōй, і вивті назревшōй вопрос. Міџан ѓні нол военно-морскōй флот: Балтійскōй, Черноморскōй, Севернōй да Тіхоокеанскōй. Кажітчō, абу еща ѓті страналы, торјѓн-нін, сы вѓсна, мыј міџан морскōй флотјас імеітѓны непосредственнōй отношеніџе і ѓткмын океанјас дінѓ. Но настоџашщѓ морскōй флот стрѓітѓмѓ мі вермім кутчысны сѓмын бѓрџа војасѓ. І Балтійскōй, і Черноморскōй, і Севернōй, і Тіхоокеанскōй флотјас заводітисны-нін быдмыны сіџ, кыџі колѓ Советскōй велікōй фержавалы. Најѓ јона содтысѓны выл једініца-јасѓн, ѓні поснїжыкјасѓн-на, а вот ештѓдам некымын выл заводјас,— кодјасѓс старјтчам стрѓітны ѓдјѓ-жык!—і заводітам содтыны міџанлыс флотјас ѓдјѓжык да секі-жѓ вынјѓра морскōй једініцајасѓн (*бурнѓ аплодїсментјас*).

Мі долженѓс лыдфысны сіѓн, мыј міџан страна ыжыд, мыј сіѓс кыщалѓны уна морејас, а сіѓ міџанлы пыр каџтылѓ сы јылыс, мыј флот міџан должен лоны крепыд, јон (*бурнѓ аплодїсментјас*).

Мі лыдѓам сіџ: главнѓјыс, медым вѓлі крепыд да вынјѓра міџан госу-дарственнѓй корабл, а сіѓ, кыџ мі тѓдам, крепыд да воѓ пыр јонмѓ (*бурнѓ аплодїсментјас*). Міџан Сѓветскōй стрѓй вынјѓра да кѓсјѓ лоны нѓшта-на вынјѓражыкѓн, кѓсјѓ лоны непріступнѓѓн врагјаслы (*бурнѓ, куџа нужалан аплодїсментјас*). Татыс мі вѓчам вывод, мыј міџанлы колѓ јон Краснѓй Арміџа да міџанлы колѓ јон Военно-Морскōй флот“ (*куџа нужалан аплодїсментјас*).

СССР—тыр кывјѓн шубмѓн морскōй фержава. Міџан морскōй граніца-јаслѓн куџтаыс 43 сурс клм СССР граніцалѓн общѓѓ куџтаыс 60 сурс клм дырї. Најѓс колѓ вїзны вына флотѓн, кодї аслас вынјѓрѓн оз уступајт лубѓѓ странаса флотлы. Оз ков вунѓдны, мыј капіталістическōй госу-дарствојас паскѓдісны ыжыд военно-морскōй стрѓітелство. Фа-шістскѓѓ хішщїкјас наглѓџа да вос-сѓн лѓсѓдѓчѓны војна кежлѓ. Сѓветскѓѓ страна лубѓѓ кадын должен сетны отпор, ковмас-кѓ, зарвавшѓѓ фа-шістјаслы. Врагјаслы, кодјас лыгтас-

ны ускѓдчыны міџан рѓфїна вылѓ, уфелѓн лоас разгром да гібел. Імперіалістическѓѓ агрессорјас бокган быд пѓлѓс провокацїџа вылѓ вѓча-віџам ассыным дорјысан вын јонмѓ-дѓмѓн, вына морскѓѓ флот лѓсѓдѓ-мѓн. Вына Сѓветскѓѓ Сојуз регыдџа кадын кутас імеітны міџан рѓфїналы, соціалізмлѓн велікѓѓ фержавалы тыр-мымѓн морскѓѓ да океанскѓѓ флот.

Кыкнан палаталѓн ѓтувџа заседаніџе вылын вѓлі бѓрѓѓма СССР-лыс Ле-нінско-сталінскѓѓ правітелство. Парламент бѓрїіс СССР-са Верховнѓѓ Сѓвет Презїдїумѓ Предсѓдателѓс, Ленилыс—Сталінылыс вернѓѓ сорат-нікѓс—М. І. Калїнін јортѓс, сылыс 11 заместїтелѓс, Сојузнѓѓ республі-кајас лыд сертї, секретарѓс да СССР-са Верховнѓѓ Сѓвет Презїдїумѓ шленјасѓс. Верховнѓѓ Сѓветлыс Презїдїум ѓтсѓгласѓн бѓрѓѓм вѓлі на-родлѓн да сіѓѓ ізбраннїкјаслѓн то-пыда ѓтвивтѓчѓмлѓн демонстрацїџаѓн. СССР-са Верховнѓѓ Сѓвет бѓрїіс ас-сыс руковоѓашщѓѓ орган, кодї спо-собнѓѓ да достѓјнѓѓ нубѓны міџанлыс госу-дарственнѓѓ корабл выл успех-јас да победајас шедѓдѓмѓ. СССР-са Верховнѓѓ Сѓветлыс Презїдїум бѓр-јѓм лої ужалыс јѓз массаѓн комму-ністическѓѓ партїџалы да сіѓѓ Сталін-скѓѓ Централнѓѓ Комїтетлы ыжыд преданностлѓн колоссалнѓѓ демонст-рацїџаѓн. Грандїознѓѓ овацїџа, ко-дѓн Сессїџа встретїтїс Сталін јортѓс СССР-са Верховнѓѓ Сѓвет Презї-дїум составѓ бѓрїігѓн, нѓшта і нѓш-та петкѓдіс, мыј Сѓветскѓѓ народ ассыс судбасѓ сетїс коммуністичес-кѓѓ партїџалы да сыкѓд јїтчѓма век кежлѓ.

Кыкнан палата—Сојузса Сѓветлѓн да Націоналностјас Сѓветлѓн, ѓтув-џа заседаніџе вылын кѓтыртисны Сѓ-ветскѓѓ Соціалістическѓѓ Республіка-јас Сојузлыс Правітелство Сталін-лѓн матыса соратнїк—Вјачеслав Мі-хајлович Молотов јурнуѓдѓм улын.

Сѓветскѓѓ народ раѓејтѓ ассыс правітелствѓсѓ да дѓверајтѓ аслас правітелствѓлы, ошкѓ Сѓветскѓѓ Правітелствѓлыс ортсыса да пыщ-кѓсса полїтікасѓ, кодѓс ѓѓнас вескѓ-дѓма ужалыс јѓзлы бур вылѓ, міџан рѓфїналыс вынсѓ јонмѓдѓм вылѓ.

Верховнōй Сōвет Сессіја вылын депутат Жданов јорт шуіс і сы жылыс, мыј ѓткымын іностраннōй державајас СССР-ын імеітōны унжык консульствојас сіјō державајасын СССР-лōн дорыс, сы вōсна вōлі сувтōдōма вопрос консульствојас лыд еерті ѓткофалōм жылыс, а сіз-жō Јапонскōй імперіалізм провокаціоннōй выходкајаслы дејствујтыс мерајас прімітōм жылыс.

Сессіја вылын јог да основателнōй крїтіка улō вōлі бостōма ужсō торја Наркоматјаслыс—Наркомводлыс, Искусство делōјас куза комїтетлыс, Наркомјустлыс, Заготовка куза комїтетлыс, кодјаслōн руководствоыс омōла справлајтчіс асланыс могјасн. Тајō вōлі артыштōма Сојузнōй Правїтелство котыртігн. Сōветскōй народ требујтō аслас гсударственнōй дејательјассањ уж дорб честнōй да ассањ кывкутана отношенїе. Руководїтел, кодї вундчō народ возын аслас долг жылыс, аслас кывкутōм жылыс, сещōм руководїтел воштō дōверїе, сіјōс снїмајтōны, кычі народлыс дōверїе оправдајтōмōс.

СССР-са Верховнōй Сōвет Сессіја ужјаслōн ітојасыс петкōдлісны сужденїејлыс да мненїејаслыс ѓтувјалун пыщкōсса і ортсыса полїтіка быд вопрос куза. Став решенїе-

јас прїімајтчісны тани ѓтсōгласнō. Тајō једїнодушїеыс петкōдлō сōветскōй народлыс моралнōй да полїтіческōй ѓтувјалунсō, сылыс помтōм дōверїесō да радејтōмсō Сталінскōй Централнōй Комїтет дїнō да Сōветскōй Правїтелство дїнō.

Сōветскōй парламентōн котыртōм правїтелство кутас вылын нуны соціалїзмлыс победоноснōй знамјасō, Лениндн—Народнōй Комїссарјас Сōветын первојја предгедателлōн лōсōдōм традиціјајас сїнмōс моз вічōмн. Сōветскōй Правїтелстволōн ѓтї советчік да руководїтел—большевікјаслōн героїческōй партїја.

Верховнōй Сōвет Сессіја вылын депутат Вјачеслав Міхајлович Молотов вісталїс:

„Мї кōсјам лоны вернōй отсасысјасн мїјан учїтелы да Сōветскōй Сојузса народјас вождлы—велїкōй Стаїнлы. Став важнōй вопросјасын мї, Народнōй Комїссарјаслōн Сōвет, шыдчам сōветјасла да індōдјасла большевітскōй партїјалōн Централнōй Комїтет дїнō, да, мед вōз, Сталін јорт дїнō“.

Большевікјаслōн партїја вайōдїс Сōветскōй Сојузса народјасōс соціалїзм торжество. Ленин—Сталін непобедїмōй знамја улын большевітскōй партїја нубдō народјасōс коммунізмлōн выл победајасō.

МӖд ПЈАТІЛЕТКАЛӖН ІТОГЈАС ЈЫЛЫГ ДА 1938-Ӗд ВО ВЫЛӖ КОМІ АССР-ЫН НАРОДНО-ХО- ҖАЈСТВЕННОЈ ПЛАНЛӖН ОСНОВНОЈ МОГЈАС

М. ПОПОВ

КолӖм 1937-Ӗд воӗн помалӖма мӖд СталинскӖј пјатілетка ужјаслыг гран-фиознӖј план олӖмӖ пӖртӖм. МӖд пјатілеткалӖн зев важнӖј политіческӖј ітогыс ссын, мыј социализм мијан странаын победітис помӖз да бергӖдчытӖм вылӖ. Мијан народнӖј овмӖс лоіс тырвыјӖ социалистическӖј овмӖсӖн. „НароднӖј овмӖс став сферајасын социалистическӖј победалӖн тырвыјӖ победа ем Ӗні факт“ (Сталин). СССР-ын кызвыннас пӖртӖма олӖмӖ социализм—коммунистическӖј обществолӖн первој фаза. „Мијан сӖветскӖј общество шедӖдіс сійӖс, мыј сійӖ пӖртис-нин олӖмӖ социализм, лӖсӖдіс социалистическӖј строј... СікӖк мијан кызвыннас пӖртӖма-нин олӖмӖ коммунизмыс первој фаза, социализм“ (Сталин). РешітӖма мӖд пјатілеткалыс подувја хоҖајственнӖј могсӖ—народнӖј овмӖс реконструірујтӖм. СССР пӖрис вынјбра независімӖј странаӖ, техника да экономика боксаӗ медса воҖын муныс государствоӖ. БырӖдӖма СӖветскӖј Сојуз экономикалыс многоукладностсӖ. ПромышленнӖј продукциялӖн общӖј објом сертыс СССР бостіс первој места Јевропанын да мӖд места мирын (Америкаса СоједіионнӖј Штатјас бӖрын). СССР мирын первој места бостіс і віҖму овмӖс основнӖј јукӖнјаслӖн прӖдукція серті. Сіктын победітис колхознӖј строј. Век кежлӖ бырӖдӖма мортӖс мортӖн експлоатірујтӖм да сійӖс чужтыс помкајассӖ. Быріс кредитанстволӖн корысалӖм да рӖзӖритчӖм. КолхознӖј кредитанство успеш-

нӖја стрӖитӖ зажіточнӖј да культурнӖј олӖм. МӖд пјатілеткалыс којмӖд мог—ужалыс јӖз паскыд массајасыс потребленіјесӖ кык-кујим пӖв содтӖм—успешнӖја решітӖм характеріҖрујтчӖ мијан социалистическӖј рӖфинаса народјас олӖмлӖн муртыштны поҖтӖма быдмӖм материально-культурнӖј уровеньӖн.

МӖд пјатілетка чужтіс великӖј всенароднӖј стахановскӖј двіженіје—социалистическӖј ордіҖсӖмлыс высшӖј форма, коді шымыртис народнӖј овмӖслыс став јукӖнјассӖ, коді жугӖдлӖ став важ техническӖј нормајассӖ да сетӖ уж произвоітелностлыс замечательнӖј обраҖецјас. Муртыштны вермытӖма быдміс КраснӖј АрміјалӖн вынјдрыс да мијан страна-лӖн обороноспособностыс.

Троцкістско-ҖиновјевскӖј бухарінско-рыковскіј изменнікјас да шпіонјас, јапоно-германскӖј фашизмлӖн агентура, нубӖдісны асыныс гнуснӖј преда-телскӖј уж да ез еша вредітны народнӖј овмӖс торја јукӖнјасын. 1937-Ӗд во муніс мијан странаын революционнӖј, классӖвӖј бдітелност кыпӖдан пас улын, вражескӖј вредітелствольыс последствіјејас бырӖдӖм куҖа тыш паскӖдан пас улын да пырас СССР історіјаӖ кыҖі основнӖј шпіонско-ҖиверсантскӖј позјас жугӖдан во. „1937-Ӗд во вӖлі мијан радјасӖ сујсӖм троцкістскӖј, бухарінскӖј да мукӖд шпіонјассӖ, разведчікјассӖ, ҖиверсантјассӖ да мортвысјассӖ жугӖдан воӗн“ (Жданов). НаркомвнуделецјаслӖн

славной отряд Н. И. Жевог вєскѳдлѳм улын, став сѳветскѳй народлѳн активнѳй отсѳгѳн бырѳдалѳ да помѳѳ бырѳдас фашизмыс став најмитјасѳс, кодјаслѳн целыс—капитализм реставрируйтѳм.

1937-ѳд волѳн зєв важнѳй итог ем СССР-са Верховнѳй Сѳветѳ бѳрјы-

сѳмјас, кодын сѳветскѳй народ петкѳдлѳс мирын аѳзывтѳм моральнѳй да политѳическѳй јєдѳнство, коммунистјаслыс да беспартијнѳјјаслыс ѳєрушѳмѳй сојуз, помтѳм доверѳје да зєв ыжыд раѳєјтѳм аслас большевѳистскѳй партија дѳнѳ да мѳрѳвѳй пролетариатлѳн вождѳ велѳкѳй Сталин дѳнѳ.

Комѳ АССР-ын мѳд пјатѳлеткалѳн жењыдѳк итогјас

Комѳ АССР-са ужалыс јѳзлы, кыѳи і ставнас страналы, мѳд пјатѳлетка вайс вѳвлытѳм победајас. Комѳ АССР, кыѳи мѳјан социалистѳическѳй рѳѳиналѳн торјѳдны поѳтѳм јукѳн, ѳдјѳ быдмѳ кыѳи овмѳс боксањ, сѳѳи і культура боксањ. Комѳ АССР-са народнѳй овмѳсѳ да культурнѳй строѳтелствоѳ мѳд пјатѳлетка чѳжѳн пунктѳма 330 мѳлљѳн шајт, первој пјатѳлеткаын 92 мѳлљѳн шајт пыѳѳѳ. Сѳмын колѳм во чѳжѳн Комѳ АССР-са народнѳй овмѳсѳ капиталовложєнѳјєаслѳн сумма лоѳс 173 мѳлљѳн шајт.

Промышленност. Ыжыд развѳтѳје бѳгѳтс Комѳ АССР-са народнѳй овмѳсѳлѳн основнѳй да ведушѳѳј јукѳн—вѳрлєзан промышленност. Пјатѳлетка чѳжѳн Комѳ АССР-са ужалыс јѳз сєтѳсны страналы 20 мѳлљѳн кубѳметр вѳр. 1937-ѳд воын вѳрлєзѳмлѳн ѳбјѳм составлајтѳ 5.148 сурс кубѳметр 1932-ѳд воын 3.140 сурс кубѳметр пыѳѳѳ. Быдмѳс индустриальнѳй база вѳрын. Стрѳѳтѳма механизѳрованнѳй предпјатѳјєјєас, кодјєс лоѳсны производствѳлыс усовершенствутѳм ѳруѳѳјєјєас прѳменајтан центрѳн. 1937-ѳд воын Комѳ АССР-са вѳрјєсын ужалѳс 190 трактор, кодјєс кыскѳсны 850 сурс кубѳметр вѳр. Тракторнѳй тујјєаслѳн куѳтаыс воѳс 220 километрѳѳ. Тајѳ сєтѳс позанлун вѳчны тѳдчымѳн сѳвѳгјєас вѳрын ужалыс рабочѳјјєаслыс постѳјєаннѳй кадрјєас комплектујтан ѳєлѳын. Вѳрлєзѳмын постѳјєаннѳй рабочѳјјєаслыс лысѳ вѳјѳдѳма 5.105 мѳртѳѳ, сы лыдын „Комѳлес“ куѳа 4.649 мѳрт, Уѳорєса механизѳрованнѳй вѳрпункт куѳа—125 мѳрт да Објєчевскѳј Лєстрєнхѳз куѳа 331 мѳрт. Мур-

тыштны поѳтѳма бурмѳс вѳрлєзѳє рабочѳјјєаслѳн культурнѳ-бытовѳј услѳвѳјєјєасыс. Стрѳѳтѳма рабочѳј посѳлокјєас клубјєасѳн, столовѳјєасѳн, магаѳѳнјєасѳн да с. в. Вѳр фронт вылын быдмѳсны да воспѳјєатѳчѳсны выдзнатнѳј јѳз—уна сурс стаханѳвєкјєас, тысачыкјєас, двухтысачыкјєас, пјатѳтысачыкјєас, ѳєсатѳтысачыкјєас да с. в. Пѳрѳѳчыслыс шѳрѳкод лунєа вѳрабѳткасѳ вѳјѳдѳма 1937-ѳд воын 5,9 кубѳметрѳѳ 1932 воын 3,5 кубѳметр пыѳѳѳ. Кутѳс ужавны 4 рамаа вѳрпѳлитан завод Сыктывкарын.

Сталин јорт инѳѳд сєртѳ, паскѳѳѳма гырыс ужјєас Печѳралыс мупышєа озырлунјєас ѳсвоѳтѳм куѳа. Вѳјѳѳрветлыны поѳтѳм тајєаын, Печѳорскѳј округын, лѳсѳѳѳма гырыс промышленнѳй центрјєас. Чѳбју рајѳоын ужалѳ сѳ сајєс ѳєфтѳанѳй вышка. Мѳјєан ѳнѳ ем позанлун тырвыјѳ могмѳѳны Комѳ АССР-лыс карєєѳнын да бензѳнын быдмыс потребностјєасѳ Печѳоралѳн производствѳ шѳѳт вєстѳ. Вѳркута да Шугѳр рајѳоын успешнѳјєа развѳјєатѳчѳ ѳшѳм перјєан промышленност. Сыыс кынѳи Печѳѳра вылын развѳјєатѳчѳ асфальтѳтѳвѳј, абразѳивнѳј (тѳчѳлнѳй) промышленност да редкѳј элементјєаслѳн производствѳ.

Быдмѳ местнѳй, пѳшєєвѳј да кустарнѳй промышленност, кытѳѳ мѳд пјатѳлетка чѳжѳн пунктѳма 5,27 мѳлљѳн шајт.

Комѳ АССР-са став промышленностлѳн валѳвѳј продуќѳцѳјєаыс 39 мѳлљѳн шајтєањ 1932-воын сѳѳѳс 62 мѳлљѳн шајтѳѳ 1937-ѳд воын. Но вѳр да местнѳй промышленностлыс бѳрјєа вѳєа ужсѳ ѳз поѳ прѳзнајтны удѳветвѳрѳтєлнѳјѳн.

Сы жылыс вѝсталѝны ташѝм показателјас:

Табл. № 1

Продукција главнѝй вѝдјаслѝн ым	Мералѝн једнѝца	1932 во	1937-ѝд во са план	Выполнитѝ- ма 1937 воын	План дѝнѝ прѝцент
Вѝр вѝчѝм	млн. кмб	3,30	6,33	4,07	64,2
Пиломатериалјас	сурс кмб	46,6	210,0	113,6	54,1
Кѝрпѝч (гѝрд)	млн. шт.	1,76	7,50	5,18	68,2
Известка стрѝителнѝй	сурс тонна	—	3,0	2,64	88,0
Выј животнѝй	сурс цент.	6,20	10,40	7,98	74,5
Консерв	сурс банка	360	1000	710	71,0
Сов выварочнѝй	сурс тонна	3,47	4,0	1,92	43,0

Народлѝн врагјас—троцкистско-бухаринскѝй фашистскѝй агентура, буржуазнѝй националистјас да мукѝд контрреволюционнѝй элементјас, кодјас пукалисны. Комѝ АССР-са вел уна хоѝајственнѝй да советскѝй организацијас руководствоын, вредѝтисны социалистическѝй строѝтельство сѝйѝ участокјас вылас. Вредѝтельствомѝ меѝса јона страдајтисны лѝдѝ относитѝчѝ вѝр промышленност. Народлѝн врагјас вредѝтисны вѝрлеѝдѝм да кылѝдѝчѝм механизирѝтан јукѝнын. Вѝрпромышленностлы правѝтелствоѝн лѝѝдѝм средствојас паскѝдѝсны уналыда объектјасѝ, механизмјас да оборудованије унжык сулалисны ужалѝм дорыс да испѝлзујтисны вывѝтѝ не ефективнѝйа. Установѝтѝма случајјас, кор механизированнѝй вѝрпунктјаслы да рационализирѝутѝм тујјас вылѝ торјѝдсылисны сешѝм вѝр массивјас, кодјас ез оправдывајтны капиталовложенијејас да вѝрѝдѝлѝсны вѝрлеѝзан планјас орѝдѝмѝ. Анѝтимеханизаторскѝй практика бѝрја кадѝз-на абу вѝрѝдѝма вѝрлеѝзан организацијас системасы. Вредѝтелстволѝн последствѝејас бѝрѝдѝсѝны вывѝтѝ слаба. Ез кол вредѝтелствотѝг ѝ местнѝй промышленност система. Торја тѝдѝчана сѝйѝ лоѝ местнѝй стрѝйматериалјас вѝчан предпрѝјатѝејасын. Кѝрпѝч да известка вѝчѝм куѝза планјас воыс-во ез выполнајтисны, да сѝйѝн тормозѝтѝс

промышленнѝй, жѝлѝщно-коммуналнѝй да культурно-социалнѝй строѝтельство. Местнѝй да пишѝвѝй промышленност ужалѝс вывѝтѝ омѝла да 1937-ѝд во са план тыртѝс сѝмын 67% вылѝ, сы лыдын Нувѝчим завод—82% вылѝ, кѝрпѝчнѝй заводјас—60% вылѝ, Вѝзѝнса промкомбинат—48% вылѝ, маслопром сѝстема—62% вылѝ, Сереговса сов завод—38% вылѝ, Устѝцѝлмаса замшевѝй завод—65% вылѝ, Устѝсаса консервнѝй завод—71% вылѝ. Промкооперација освоѝтѝс 1937-ѝд во са план сѝмын 69,7% вылѝ.

Вѝзѝму овмѝс. Тѝдѝны поѝтѝмѝѝ вѝжѝсѝс Комѝ АССР-са вѝзѝму овмѝс. Вѝзѝму овмѝсын, кѝзѝ ѝ мукѝд народнѝй овмѝсса јукѝнјасын безраздѝлнѝйа ыжыдалѝ социалистическѝй сѝстема. ѝнија каѝын Комѝ АССР-са колхозјас ѝтувтѝтѝны крѝстанскѝй овмѝсјас обшѝѝй лыдыс 90,5%. Комѝ АССР-са став кѝѝа плѝшщадѝыс 98,3% сосредѝчитѝтѝма социалистическѝй секторын. Једѝноличнѝй крѝстанскѝй овмѝсјаслѝн кѝѝаын удѝлнѝй весѝс составлајтѝ ставыс сѝмын 1,7%. Кѝѝа плѝшщадѝ 1937-ѝд воын вѝрѝдѝма 79,8 сурс гаѝѝ, мыј сетѝ 1932-ѝд вокѝд ѝтластѝтѝм сертѝ соѝдѝм 44,2% вылѝ. Коллективизација пыртѝс вѝзѝму овмѝсѝ воѝын муныс техника. 1937-ѝд воын Комѝ АССР-са колхознѝй мујас вылын ужалѝс 382 трактор обшѝѝй вынѝѝрѝн 6.780 вѝв вын, 18 комбајн, 150 автомашѝна, уна со му-

кõд сельско-хознајственнõј машина. Коми АССР-са ви́зму овмõс мõд пјатилетка војас чõжõн пõлучитис уна сикас сельско-хознајственнõј машина 4 мильион сајас шайт вылõ. МТС-јаслыс лыд 1937-õд воын вајõдõма 14-õз, кодјасõн шымыртõма колхозјаслõн став кõза плõщадлыс 70,2%.

7—8 мильиард пуд һан бостõм жылыс Сталин јортлыс индõдјассõ олõмõ пõртõм вõсна тышын Коми АССР-са колхозјас применајтõны воын муныс агротехника методјас да шедõдисны-нин урожајност тõдчымõн кыпõдõм. Уна колхозјасын зерновõј культурајаслõн урожајност кыптис 20—30 центнерõз гаыс. Став сектор-јас куза зерновõј да бобõвõј культурајаслõн валõвõј сбор 1937-õд воын сетõ 1936-õд во сертi содõм 35% вылõ. Картупел бостõм содiс 10 пõв. Кызи зерновõј, сiзи i овощно-картопелнõј культурајас успешнõја паскõдõсны ыли војвыв рајонјасõ. Мõд пјатилетка чõжõн обшчõј кõза плõщад сенi кыкмындаавсiс, зерновõј-јас кõзõм содiс 1,6 пõв, овощнiјас—6 пõв, картупел—3 пõв.

Комi республикаса социалистическõј мујас вылын ыжыд урожај вõсна тышын луныс-лун паскалõ стахановскõј движенiје колхозникјас, трактористјас, комбайнерјас пõвсын. Медбур комбайнерјас војвыв комбайн вылын 1937-õд воын выработајтисны 150 гаõн i унжык, сiз Гедјуров И. Л. вундiс 157 га, Носков А. Н.—156 га (Вiзiнса МТС), Шулепова Х. К.—154,3 га („Комi областлы 10 во“ нiма совхоз) да с. в.

Колхознõј да тõварнõј фермајас лоисны социалистическõј скõтвиõзмлõн подувја базаõн. 1937-õд воын Коми АССР-са колхозјаслõн ем 654 МТФ, 19 коњеферма, 27 овцеферма, 75 сви́нотоварнõј ферма. Јона бурмисны скõт ви́зан условiејас. Војдõр-кõ скõт олис кõчыд омõла ви́зан сарајјасын, пемыд да најт помешчениејасын, то 1938-õд вõса јанвар 1-ој лун кежлõ тiпõвõј постројкајасõн обеспечитõма став јурлыд дiнõ прõцентјасõн: коровникјасõн—49,1%, телатникјасõн—81,1%, конушњајасõн—32,4%, сви́нар-

никјас—33,7%. Оти мõслыс шõркодлыстõм 1937-õд воын вајõма 10 центнерõз.

Гырыс скõтлõн јурлыдыс 1936-õд во пом кежлõ 1932-õд во сертi содiс 36% вылõ, рабочõј скõт—11,5% вылõ да порејаслõн—130% вылõ. Социалистическõј секторлõн обобшчествитõм јурлыдлõн удельнõј весыс гырыс скõт куза составлајтõ 64%, рабочõј скõт куза—96,2% да порејас куза—54,8%. Јединоличнõј сектор пользованияын колõ 6% рабочõј скõт, 3% гырыс скõт, 9%-õз ыжјас да 7% порејас.

Комi АССР-са ви́зму овмõсын да скõтвиõдõмын ердõдõма ыжыд вредителство. Вредителјасõн iскусственнõја лõсõдõсiс скõтлõн налчiје да чукõртан кõрым костын диспропорција, мыј вајõдiсiс õткымын рајонјасын омõл резултатјасõ.

Комi АССР куза скõтвиõдõм паскõдан план 1937-õд воын абу тыртõма. Гырыс скõтлыс јурлыд ви́зõмын торја неблагополучнõј положениејас Луз да Сыктыв рајонјасын.

Но такõд õтщõщ емõс i бур показателјас: Устцiлемскõј рајонын бõрја кык вонас гырыс скõтлõн јурлыдыс содiс 20%-õз, сы лыдын мõсјаслõн—11% вылõ, Устугинскõјын соответственнõ 11,5% да 11% вылõ. Ви́зму овмõсын народлõн врајас зуглисны кõза плõщадјаслыс учот да лõсõдiсны вел уна векнi места, кодõс вõли вескõдõма ви́зму овмõс дезорганизујтõм вылõ.

Уна со колхозјас, республикаса став рајонјасын, ыли војвывса рајонјас вклучајтõмõн, колхознõј производство дiнõ честнõј да добросовестнõј отношениеõн, основнõј агротехнической меропријатiејас пõртõмын, стахановскõј движенiје паскõдõмõн да социалистическõј ви́зму овмõсõ выл машиннõј техника пыртõмõн, сетõны доходјаслыс õдјõ быдмõм, ыжыд урожај да колхозникјаслыс зајиточност содõм.

Сiз напiмер Сыктыв рајонса, Вiзiн сиктса „Шондi југõр“ колхоз кык воын содiсiс зерновõј культурајаслыс кõза плõщад 42% вылõ, а валõвõј

растратајас, гусасом да вредителство, колан товарајаслон розничној сетын тодчымон перебојјас, вузасан да складјаслон омол помешченијас да сиз воџ висталдны вузасомлон омол состојаније јылыс да кыпддны населенијелыс зик вескыд недовольство.

Транспорт. Колом воын вџлі заводџтома Чибју—Княжпогост кџрттуј стрџитџм. Сы вџлџ вџџдџтџг, мыј Печорској пароходство мџд пџатџлетка чџџџн содџтома уна вџл пароход вын, но груз новлџдлан план народ врагасџн, кодјас уна во пукалисны ПУРП руководствоын, воыс-воџ орџдсылис і уна дас сурс тонна медвоџ колана груз ез ваџыс инџом местаџ. Вредителствоыс последствџејасџ сені ез вџв бырџдџма і 1937 воын. 1937-џд воын ПУРП-лџн груз новлџдлан план тыртџома ставсџ сџмын 44,5% вџлџ. Шыбытџџ сџнмџ вавыв транспорт вылын омџл уж. Неуна буржык, но сџз-жџ зик неуволетворџтелној показателјас імеџто СУРП (Ежва ју бассейны).

1937 воса груз новлџдлан план Сыктывкарса да Јемдџнса прџстанјасџн тыртџома 61,2% вџлџ. Тајџ прџстанјаснас воыс-воџ оз тыртџыс груз новлџдлан план местнџј стројматериалјас куџа. 1937-џд воын наџн орџдџома Јемдџнса нефтебазыс потреблајтан местајасџ ломтас вајџм, мыј вајџдџ џні тџвса вџвџтџ непроизводителној перевозкајасџ да бостџ вескыд ужыс зев уна автотранспортнџј средство.

Комі АССР-ын јона кыптџс автџдвиженџе. Автопарк некымын једџницасан 1932 воын содџс џнџја кад кежлџ 1310 једџницаџџ. џнџја кадын обеспечџтома во гџџџрса автомобилнџј сообшченије Мураші—Сыктывкар—Јемдџн—Чибју, Сыктывкар—Кулџмдџн—Мылџн тујјас вылын. Но Комі АССР-ын тујјаслџн состојаније абу бур да оз сет позанлун ісползутны автотранспорт тыр мощност вџлџ.

џенежнџј средствојас да тујјас стрџитџмын населенијелџн трудучастџе разџдчылисны уна лыда, частџ второстепеннџј объектјасџ да іспол-

зутчылис вџвџтџ не ефектџвнџја, мыј вџсна основнџј трактјас і талуи кежлџ колџны локџн. Населенијелџн трудучастџе планјас вџчысылсны „вообщџе“, а ез торја участџкјас сертџ, најџс олџмџ пџртџм ез котыртчыс да ез контролірујтчыс. Уж качество вџлі лок.

Мџд пџатџлеткаын Комі АССР-ын медвоџзасыс котыртџома воздушној транспорт. Авиација вџчџ регуларнџј рејсјас госуџарственнџј линџјас куџа: Сыктывкар—Котлас, Архангелск—Устџцылма.

Културнџј строџтельство. Партијалџн XVII-џд сјезд сувтџџс мог—гырыс населеније пџвсын неграмотност мџџџд пџатџлеткаын бырџдџм, всеобщџџј објазателнџј началнџј велџдџм нудџдџм да 7 воса велџдџм олџмџ пџртџм.

Зев ыжыд отсџг вџлі сетџома партија да правџтелствосан, но Комі АССР-са гырыс јџз пџвсын неграмотност бырџдан мог колџ олџмџ пџртџмџн. Омџла пџртџџ олџмџ і всеобщџџј началнџј велџдан план.

Мџд пџатџлетка чџџџн велџдчысјас лыдлџн содџм характерізујтџџ ташџм даннџјјасџн (сурс јџџџн): (Табл. № 3 вџџџд 27-џд лџстбокыс).

1932 во сертџ велџдчысјаслџн лыд содџс 10,25 сурс морт вџлџ, лџџџ 24,2 прџцент вџлџ. Велџдчысјаслџн тајџ содџмыс зоннас относџтџџ Комі АССР-са среднџј да высшџј учебнџј заведџенијејасын контџнгентјас содџм вџлџ.

Јона содџс массџвџј полџтпросветучреџденџејаслџн сет, кџџ сџктын і абу-на тырмымџн пунктџома ужсџ массајасџс социалџстџческџј строџтельство берџџ кыскџм куџа. Клубјаслџн, лыдџысан керкајаслџн, бџблџотекајаслџн да кинолџн паскалџм характерізујтџџ ташџм лыдпасјасџн: (Табл. № 4 вџџџд 27-џд лџстџ.).

Челаџ пџвсын внешколнџј уж јукџнын лџсџџџома учреџденџејаслџн быдса сет: џетскџј художественнџј студија, екскурсионно-туристкџј база, спортџвнџј школа, воднџј станџија, џетскџј технџческџј станџија, 8 џетскџј клуб (пџонерјаслџн керкајас) да с. в.

Табл. № 3

Показателјас	1932 во	1937 во	1937 воын 1932 во серти % %
Став велдбчыс велдбчан во пом кеж- ло	41,94	52,09	124,2
Сы лмднн			
Началној школајасын 1—4-дд классјас . .	35,10	34,80	99,1
Среднеј общеобразовательной школаја- сын 5—10-дд классјас	4,82	13,04	265,0
Рабфакјасын	0,16	0,46	287,5
Техникумјасын	1,70	2,85	167,6
Высшјој учебној заведењејасын	0,16	0,48	300,0
Гырысјаслн повышенној тпа школаја- сын	—	0,46	—

Табл. № 4

	1932 во	1937 во	1937 воын 1932 во серти прцентн
Став клубыс да лыддысан керкаыс	142	199	140,1
Массовој библиотекајаслн лыд	12	38	316,7
Киноустановкајас	60	75	125,0
Сы лыдын звуковјјас	—	13	—

1937-дд воын неграмотност бырдбдм номалан план республика паста орбдма. 10,57 сурс неграмотној пыдди велддбма грамотад сбмын 1,98 сурс мортдс, лбдб 16,7 прбцент. Абу тыртма челаддс всеобшшдј началној велддбмлыс план. 1938 васа јанвар первој лун кежло началној школын шымырттбм 8—11 арбса челад 614 морт, сы динб содтдд 1937 васа сентябр первој лунсан 1—4-дд классјасыс петысјас—300 морт. Основној предметјас куза (арифметика да роч кыв куза) неуспевајемост вод 10,2 прбцентд. 1937-дд воын возд нудчис 3—4-дд классјаскдд учитељјаслн дбти сменади ужалбм, первој классјасд во мысты примитбм, школној интернатјасын велдбчысјасыс контин-

гентјас чнтбм, велдбчан во кежло омбла лдсддчбм. Челаддс дetsадјасдн обслуживајтбм куза 1937-дд во са план тыртма сбмын 80,5 прбцент вылд, а сезонној сетбн (плошцадкајасдн) сбмын 25,5 прбцент вылд. Колхозној дetsкој садјас да плошцадкајас паскдбдм куза став ужсб вбл ледбма самолет вылд.

Здравоохранење. Медико-санитарној учреждењејаслн лыд боксан быдмбмкдд дтщдщ лоис болычној отсбглн тдбчымдн бурмбм, челадыс зонвизалунсб вбдм куза меропрјатјејаслн бурмбм, јаселној сетлн паскалбм да с. в. Болычној койкајаслн да состојанној јаслыјасын местајаслн содбм тдбчб тащбм даннојасыс:

Табл. № 5

	1932 во	1937 во	1937 воын 1932 во серти прцент.
Болычној койкајаслн лыд:			
а) карын	210	365	174
б) сиктын	550	693	126
Постојанној јаслыјасын местајаслн лыд . . .	875	3447	394

Но здравоохраненіе оз удовлетворајт ужалыс јозлыс бымом требованіејассѳ. Большајас оборудујтма лока, унаѳс на пыс абу укомплектујтма врачасѳн, рѳбілнѳј керкајаслѳн сет тырмытѳм. Вывті неудовлетворителнѳј состојаніеын колхознѳј ѳетскѳј јасліјас.

Култура да здравоохраненіе јукѳнын достіженіејас вѳліны ескѳ тѳдчанаѳсжык, Комі АССР-кѳ воысвоѳ пѳртіс олѳмѳ соціално-культур-

нѳј строітелствоылыс планјас. Культурнѳј строітелствоѳн вескѳбдысјаслѳн благодушіе да політїческѳј рѳтоѳејство етїсны позанлун народлѳн врагјаслы нубѳны подрывнѳј уж планјас олѳмѳ пѳртѳмын.

Капіталнѳј строітелство. Правителствоѳн быд во леѳдылісны зевгырыс средствојас Комі АССР-ын капиталнѳј строітелство вылѳ. Овмѳслѳн торја јукѳнјас куѳа најѳ јуксылысны ташѳм ногѳн (мїлліон шайтјасѳн):

Табл. № 6

	1938 во	1934 во	1935 во	1936 во	1937 во
Промышленност	22,33	28,84	25,66	41,28	155,60
Вїзму овмѳс	1,67	2,47	1,43	3,03	4,56
Транспорт да свјаз	4,90	7,38	6,40	20,30	28,12
Коммунално-жїлїщнѳј овмѳс . . .	1,26	1,38	1,44	2,70	2,40
Соціално-культурнѳј строітелство .	1,36	2,23	2,14	4,34	3,79
Мукѳд јукѳнјас	0,41	1,23	0,96	1,12	0,82
СТАВЫС	31,83	43,53	37,93	72,75	195,29
Фактїческї освоїтѳма	29,04	34,96	35,74	67,50	172,9
Прѳцентјасѳн	93,3	80,4	94,1	94,1	88,7

Капіталнѳј строітелствоын подувја тырмытѳмторјѳн вѳлі сїјѳ, мыј вынјас да средствојас разѳдчылісны уна объектјас костын да леѳѳм средствојас тырвыјѳ ез осваївајтгыны. Уна объектјас стрѳїтѳм мунїс некымын војасѳн, а сы вѳсна гырыс капиталнѳј затратајас кујлісны. Сїѳ, напрімѳр, наркомлѳсса вредїтелјасѳн вѳлі пунктѳма гырыс суммајас Кожвїнскѳј вѳрзавѳд стрѳїтѳмѳ, кодї консервірујтсїс. Устѳвојскѳј тѳчїлнѳј фабрїка „Русские самоцветы“ стрѳїтѳчѳ-нын 6 во, сетѳѳ пунктѳма кујїм мїлліон шайтѳѳ, но сїјѳс ѳнѳѳ-на абу помалѳма. Абу буржык ѳелдыс Мохчасѳ да Устїцїлмѳса выј вѳчанзавѳдјас стрѳї-

тѳмын. Налѳн проектјасыс лоїсны вредїтелскѳјѳн. Сыктывкарса гѳетїница, больнїча, Педїнстїтутлѳн учебнѳј зданїејас стрѳїтѳѳны 3—5 војасѳн і сїѳ-жѳ ѳнѳѳ абу помалѳма. Вывті нѳжјѳ стрѳїтѳѳны школнѳј зданїејас унжык рајонас. Та вѳсна 1937 во вылѳ вужѳ строітелство куѳа помавтѳм объектјаслѳн ыжыд лыд. Вредїтелскѳј планїровањїелѳн ѳтї методыс вѳлі сїјѳ, мыј промышленнѳј, жїлїщнѳј, школнѳј, больнїчнѳј да мукѳд зданїејас капиталнѳја ез ремонтїрујтсывлыны, да сы вѳсна на пѳвсыс уна воштїсны асыныс ценностсѳ. Вывті лѳк ѳелдыс строїтелствоын качество куѳа.

1938 во вылѳ народно-хоѳајственнѳј планлѳн основнѳј могјас

1938 во вылѳ народно-хоѳајственнѳј планлѳн медвоѳѳа могјасыс ѳтї ем вредїтелствоылыс послѳдствїејас бырѳѳѳѳм.

1938 воын лѳѳ соціалїстїческѳј проїзводство воѳѳ технїческѳја вооружїтѳм, сушцествувїтгыс мошностјас тырвыјѳ іспѳлзујтѳм, најѳс мак-

сїмалнѳја соѳтѳм быд сїкас векнї местајас, ѳїспропорціјајас да ештѳѳтѳм торјас бырѳѳѳѳмѳн, проїзводство раціоналізујтѳмѳн. Капіталнѳј строїтелствоылыс вредїтелствоылыс послѳдствїе бырѳѳѳѳм могыс став вынјас да средствојас колѳ чукѳртны леѳан стројкајас вылѳ. Мїјан могыс

сыны, медем 1938 во чѡжѡн помавны став вужыс строїтелствосѡ; не колыны помавтѡг нїѡтї заводїтѡм объект. Комї АССР-са дїректївнѡј органїасѡн шубїясын став вужыс строїтельство помалан срокѡн инѡма 1938 вѡса октабр первој лун.

„1938 во вылѡ да 1938 вѡса первој квартал вылѡ промышленностлѡн производство программа јылыс да кѡрттујаслѡн уж јылыс“ СССР-са Совнарком шубїѡн Сојуз паста промышленнѡј строїтелстволыс соѡбм урчїтѡма 15,3 прѡцент вылѡ. Сїѡ сувтѡѡѡ мог соѡтыны промышленнѡј продукцїялыс објѡм меѡсасѡ уж производїтелност соѡбмкѡѡ шщѡт вестѡ. Сѡкыѡ промышленност куѡа ѡтї рабочѡј вылѡ выработка должен соѡны 1938 воын 14,4 прѡцент вылѡ, кокнї да пїщевѡј куѡа 11 прѡцент вылѡ, вѡр промышленност куѡа 13 прѡцент вылѡ. Тајѡ требујтѡ мїанлыс промышленнѡј продукцїја јѡна соѡтѡм да уж производїтелност соѡѡм. 1938-ѡѡ вѡса план помсаыс помѡгыс јїжтысѡѡ ловја морт вѡсна тѡждысѡм, инѡсѡѡ ужалыс јѡзлыс материалнѡј уровень воѡѡ кыптѡм, рабочѡјјаслѡн да крестаналѡн соціалїстїческѡј госуѡарствѡса гражданалыс дугдывтѡг быдыс материалнѡј да

културнѡј потребностјасѡѡ могмѡѡѡм.

Мїан воѡын сулалѡ зев важнѡј мог—котырты да паскѡѡѡны стахановскѡј двїженїе. Стахановскѡј двїженїелѡн выныс уна лыѡа массаѡс сїѡн шымыртѡмын. Торја рекордјасан да торја стахановецјасан мї долженѡс вужны стахановскѡј цехјасѡ, вѡрпунктјасѡ, заводјасѡ.

Мї не долженѡс лезны производство планјас чїнтѡм, мї долженѡс ердѡѡѡны гуса резервјас да сувтѡѡѡны најѡјасѡс соціалїстїческѡј строїтелстволыс служба вылѡ.

Вѡр промышленност—Комї АССР-са народнѡј овмѡслѡн основнѡј да вѡдушщѡј јукѡн. Вѡр промышленност воѡын сулалѡ мог—максїмалнѡ паскѡѡѡны вѡр лѡѡѡм кыѡї експорт нуждајас вылѡ, сїѡї мїан страна пышкын соціалїстїческѡј строїтелстволыс вѡр вылѡ быдыс потребностјасѡѡ могмѡѡѡм вылѡ. Вѡр промышленност ем Комї АССР-са народнѡј овмѡслѡн основнѡј да вѡдушщѡј јукѡн. 1938-ѡѡ во вылѡ вѡрлѡѡмлѡн објѡм урчїтѡсѡ 8,4 мїлїѡн кубѡметр, мыј кутас составлїтны колѡѡм воын фактїческѡј выполнѡенїе сертї 85 прѡцент вылѡ соѡѡм.

Таѡво Комї АССР-са вѡрлѡѡмын кутасны участвуйтны тащѡѡм органїзацїяјас:

Табл. № 7

Вѡрлѡѡыс органїзацїяјаслѡн нїм.	1937 вѡса план (сурс кѡм.)		1937 вѡса план тыртѡм (% %)		1938 во вылѡ план (сурс кѡм.)		1937 во дїнѡ (% %)		Кыскасѡѡм куѡа органїзацїялѡн уѡѡѡнѡј вес
	Пѡ-рѡѡ-чѡѡм	Кыс-кѡѡм	Пѡ-рѡѡ-чѡѡм	Кыс-кѡѡм	Пѡ-рѡѡ-чѡѡм	Кыс-кѡѡм	Пѡ-рѡѡ-чѡѡм	Кыс-кѡѡм	
Комїлес	5360	5000	52,2	59,8	2275	2300	81,3	77,0	27,3
Гевтранлес (Објачевскѡј ЛПХ)	900	900	69,4	86,6	900	200	144,2	115,4	10,6
Двїнолес (Уѡора ЛПХ)	250	250	90,1	91,8	275	300	122,1	130,7	3,6
Кїрлес Ётескѡј ЛПХ	170	195	66,6	53,1	150	220	132,5	212,4	2,6
Мукоѡ вѡрлѡѡыс органїзацїяјас	—	—	—	—	2800	2800	—	—	33,2
Самѡзаготѡвїтелјас	787	725	80,7	69,1	1916	1912	301,8	381,3	22,7
Ставыс Комї АССР паста	7467	7070	58,7	64,7	8316	8432	189,7	184,3	100

Основнѡј заготѡвїтелјаскѡѡ ѡтщѡщ тѡѡѡчымѡн соѡѡ рѡлыс УЛМЗ-лѡн, колѡлѡн пѡс вѡѡѡмыс кутас мунны рајѡннѡј да республиканскѡј центрјаслыс нуждајасѡѡ могмѡѡѡм вылѡ. 1938-ѡѡ воын проектїрујтѡма вѡр

механїзїрованнѡја кыскалѡѡм јѡна соѡтѡѡм. Механїзацїја паскѡѡѡѡм подулавѡѡ ѡѡѡствуйтныс механїзїрованнѡј предпрїятїејас (механїзїрованнѡј вѡр пунктјас) јѡнмѡѡѡм да вылјасѡс стрѡїтѡѡм вылын. Кутасны ужавны 2 векнї

колежаа көрттү, 13 тракторној да 4 автолежневөј тујас. Комилес куза лос стрөйтма кык выл механизиrowанној вөрпункт. Кык векнй колежа көрттү эксплоатаціаө пыртөмыс кынчй кутас стрөйтсыны кујим выл көрттү сй могыс, медым лезны најс эксплоатаціаө 1939-өд во заводитчигөн. Таво механизиrowанној тујаслөн общөј кузтаыс вайөдсө 385 километрөз. 1938-өд воын механизиrowанној кыскасөмлөн објом урчитсө 40 прөцент, сы лыдын Комилес куза—35,5 прөцент, Севтранлес куза—22,2 прөцент. Мукөд вөрыс должен кыскавсыны медсасө рационализиrowанној тујас куза. Онйа кадөз вөрлезөмын механизмјас испөлузүтөм мунис вывти ичөт еффективностөн, вредителство нуөдөс и вел уна механизиrowанној вөрпунктын. Вөрлезан да кылөдчан ужјас вылын стахановскөј методјас паскөдөм подув вылын да вредителствоыс последствйејассө вужнас бертөм подув вылын вөрпромышленностса работчыкјас возын сулалө мог—испөлузүтны став механизмјас налөн став мошност вылө. Тракторјас вылө нагрузка 1938-өд воын проектирујтсө 145 кубометр 95 кубометр пыдди 1937-өд воын. Трактор вылө во гөгөрсө производителност должен вайөдсыны 22 сурс кубометрөз.

Наркомлес да НКПС-лөн Лесзаг система куза работчјаслөн постөјанној кадр вайөдсө 10 сурс мортөз, мыл составитас тајө организацијас занатөј работчјаслөн общөј лыдыс 50% саяс. Тајө требуетас вөрлезөмын жилищно-бытөвөј строителство төдчымөн паскөдөм. Работчјаслыс постөјанној кадрјас колө испөлузүтны механизмјас обслуживајтөм вылө, собственној обозын, кер пөрөдөм вылын да сөвтчан да ректысан ужјас вылын. Постөјанној кадрјас лөсөдөм да најс закрепитөм подулавсө механизиrowанној вөрпунктјаслөн во гөгөрсө уж вылын.

Пөрөдчыслөн суткиса шөркөд производителност урчитсө 7 кубометр 5,9 кубометр пыдди 1937-өд воын, сөвтчөм куза 25 кубометр да ректөм куза 30 кубометр. Луныс-лун развивајтчыс стахановскөј двйженйе да

вөрлезөм куза төдчымөн содөм план успешноја тыртан мог требуютөны вөрлезөмын уж котыртөмсө зоннас вужвыөдыс перестроитөм. Торјөн 1938-өд воын должен лоны вежма вөрыс став хозяйственној системасө. Выборочној пөрөдчөм колө вежны сплошној пөрөдчөмөн став механизирујтөм предпријатйејасын.

Таво јона содас шпал вөчөм куза программа 39 выл шпалорезнөј установка лөсөдөмкөд јитөдын.

Ежваса бассейн куза став транзитној кылөдчөмыс кутас нуөдсыны Вычегодскөј сплавној контораөн. Сйө објазан таво заводитны Ежва куза молевөј кылөдчөм бырөдөм јылыс СССР-са Совнаркомлыс шудөм практичөскөја олөмө пөртөм.

Вөр промышленност воөд развивајтөм могыс зев ыжыд төдчанлун кутас имөитны вөрјас лөсөдөм куза да вөр овмөс котыртөм куза уж. Вөрјас инвентаризирујтөм куза да вөр эксплоатирујтөмыс генералној планјас лөсөдөм куза ужјас долженөс нуөдсыны Коми АССР-са став лесозаготовителној организацијасөн.

Лесохозајственној меропрјатйејас куза медса важној ужјасыс өтй—пөжарјасыс вөр вөзөм куза ужјас. Оз поз лезны, медым вөрјас, кодјас сөшөм дөнаөс социалистичөскөј овмөсын, бырөдчөны пөжарјасөн. Планын индысө вел уна меропрјатйе вөр овмөсын прөтивопожарној вооруженност бурмөдөм куза (прөтивопожарној вышкајас вөчөм, телефонизација, аеропатрулиrowанйе да с. в.).

Коми АССР-са вөр промышленностө 1938-өд воын капиталовложөйејас урчитсөны 50 мильон шайт гөгөр, сетыс унжыкыс мунас вөрлезөм механизирујтөм вылө да жилищно-бытөвөј строителство вылө. Медса гырыс ужјас лөб вөчөма Кулөмдинса, Шојнатыса, Јемдинса, Сыктывдинса да Сыктывса рајонјасын.

Вөрпилитан промышленност 1938-өд воын должен обөспөчитны 166,3 сурс кубометра продукција лөзөм. Вөр заводјас оборудујтөм да ремонтйујтөм вылө таво пуктысө 1,8 мильон шайтөз.

Печоралыс озырлунјас социалістическдј строітелствотолы служба выдб. Комі АССР-ын промышленностлдн мдб зев важндј јукднн лдб ізшом перјдм да нефтандј промышленност, кодјас 1938-дд воын бостдны воф јона кыптдм. Воркутаын да Щугорын ізшом перјдм куза программа вадддсд 280 сурс тоннаф. Капіталндј строітелство куза сені урчіддны гырыс ужјас шахтајас стрддтдм да гдтдвдтдм куза. Нефт перјдм куза план урчідсд 85 сурс тонна, сы лыдын 70 сурс тонна перерабаты-вајтчд југыд нефтепродуктајас выдб. Капіталндј затратајас кутасны пуктыссыны выдб експлоатаціонндј да разведывателндј буреніје выдб. Нефт выдб разведочндј буреніје кутас нубдсыны Ізва куза. Індысд нефтеперегонндј даасфалтдтовдј заводјас стрддтдм помалдм. Таво лдб заводдтдма обкыд нефт выдб способ сертд перјан

опытндј шахта вдчдм.

Ізшом перјдм да нефтандј промышленностлдн валдвдј продукціјаыс 1938-дд воын тддчдмдн содд. Комі АССР-лдн 1938-дд воын ддјд содыс автотракторндј парк, да шрпотреб выдб карасдн јылыс сорндтдг-нын кутас пдштд тырвыдд удодлетвордтчыны ломтасдн Печораса проіздство шщдт вестд.

Местндј, пшщевдј да кокні промышленностлдн да промкоопераціјалдн мојас. РСФСР-лы подведомственндј овмдс куза став местндј, пшщевдј да кокні промышленностлдн валдвдј продукціјаыс 1938-дд во выдб урчідсд 14,7 мільдон шадт дон, колан воын фактдческдј выдбленіје сертд 88,5 прдцент выдб соддмдн.

Местндј промышленностса проіздводстволдн предвардтелндј, помдф ндшта вынбддтдм-на план ташдм:

Табл. № 8

	1936-дд во	1937-дд вога план	1937-дд воын фактдче- скд тыр- гдма	Выпол- ндтдма прдцент	1938-дд вога план	1937-дд во ддн прдцент- јасын
Наркомместпромлдн промыш- ленност	1188,3	2234,5	1518,7	68	2616,3	172,3
Сы лыдын:						
а) абрачдндј (тдчдлндј) . . .	95,0	640,0	331,0	51,7	900,0	271,9
б) металлообработка	483,0	571,0	471,0	82,6	602,0	127,8
в) Крпчдндј	87,6	304,5	181,7	59,7	302,3	166,4
г) Ізвестковдј	30,6	54,0	47,3	87,6	72,0	152,2
д) полдграфдческдј	258,7	380,0	350,9	92,3	440,0	125,4
е) рајпромкомбднатјас	163,4	285,0	136,0	47,7	300,0	220,0
РСФСР-са НКПП промышл.	3272,5	3951,5	2681,8	67,9	4205,7	156,8
Сы лыдын:						
а) Маслопром	2676,7	2908,0	1789,2	61,5	2672,0	148,8
б) Мјасотрест	564,8	887,5	841,9	94,9	1400,0	166,3
в) солендј	31,0	88,5	33,7	38,0	93,7	278,0
г) крахмалндј	—	67,5	17,0	25,3	40,0	235,9
НКЛП промышл. (замщевдј)	1041,0	1286,0	337,7	65,1	1120,0	133,7
УЛМЗ-лдн вдрлздм	209,3	811,2	382,6	47,2	2630,0	685,6
Промкоопераціјалдн валовдј продукціја (1932 вога дон- јасын. Ставыс (сурс шадт)	2447,4	4068,1	3192,9	78,5	4136,0	129,5
Сы лыдын:						
а) многпромышловдј	1076,5	2121,5	1751,1	82,5	2229,0	127,3
б) лесохдмдческдј	1075,6	1639,6	1098,2	67,0	1597,0	145,4
в) дввалдндј	295,7	307,0	343,6	111,8	310,0	90,2
Ставыс РСФСР-лы подве- домственндј овмдсјас промыш- ленност куза	8088,5	12351,3	8613,7	69,7	14748,0	170,8

Татыс тыдало, мы местной, пищевой, кокны промышленност да промкооперация воын сулалды зев гырыс могжас. Предпријатіејасын должење пуктыны пом расхлбанностлы, бесхотјаственностлы да кывкуттомы, кодјас днот петкддыссыны промышленной предпријатіејасса торја директорјасын. Во заводотомган ужсо колы сувтодны сїз, медым не лежны производстоын некущом перебој. Местной промышленностлн предпријатіејас долженде исползујтчыны ужын стахановској методјаслн образецјас да шеддны не сомын асыныс планјасо тыртм но і содтодн тыртм. Уж производітелност должен лоны јона содтома, а сыкод јитдын лод обеспечітома і рабочјјаслн уждонлыс содом.

Местной промышленностлн да промкооперациялн зев важной могжасыс оті ем вырабатывајтм продукциясыс качеством бурмодом сылыс ас донсо отщотч чінтодн. Сы выло став позанлуныс ем. Матыса кадн долженде лоны бырбодма став векны местајассо, кодјас мешајтоны производство кыптмлы, да исползујтны днот исползујтотг колдом резервјас. Стахановској двіженіе котыртм да предпријатіејон вескодлом ыжыд рол должен ворсны Комі АССР-са местной промышленност куза управленіе, коді днот вліс сомын предпријатіејасын планјас тыртмын провалјас свідетельн да некущом организующюј рол нелучкіјаскод тышын да стахановској двіженіе котыртм куза ез петкдды. Комі АССР-са пищевой промышленност куза управленіе објазан лосодны пищевой промышленност предпријатіејасо да отщотч паскодны ыжыд проектно-ізыскательной ужјас 1938-от воын котыртан дело пищевой промышленност предпријатіејас готвітом да стріотм куза.

Рајісполкомјас вещьсны местной да районной промышленностн вескодломыс да најо уж ббраса контролірујтомыс, тајос не асланыс делдн лыддодн. Колд пыр-жо помавны ташдм практикасд. Рајісполком директорјаскод отщотч должен кывкутны аслас промышленной предпријатіејас

ужыс. Торја вниманіе таво вескодсо стріоматеріалјас вочдм куза промышленностлн производство выло. Кірпічној заводјас долженде сетны таво 8,5 мільіон штук кірпіч да сезон заводіттоз колыс сроксо став вынјасон исползујтны уж заводітчіг кеждо быд боксан лосодчдом могыс.

Местпромлн деревообрабатывајущюј промышленност куза индыссо Ізваса промкомбінатлыс вбр пілітан цех експлоатацияд ледом да Кожваын консервірујтм стріотелство подув вылын оті лесорамаа неыжыд завод стріотм, Печорској округлыс стріотелство куза нуждајассо обслуживајтм могыс. Устцілмаса замшевој фабрика куза индыссо замша вочдм куза законченной производство котыртм. Сереговса сов завод куза— выл експлоатационной скважина оборудујтм. 1938-от во чождн индыссо пуктыны 1700 сурс шајтоз Уствојаса точілной фабрика куза капиталной стріотелство. Валцевој мельніча Візінгаын должен лоны помалдма оборудујтмдн да первој во жынјын ледома експлоатацияд.

СССР-са Наркомпищепромдн шоктома обследујтны Устусаса консервной завод Главконсервлн спеціальной комиссіядн да урчітны конкретной меропріятіејас да капиталовложеніејас сїю завод вылас вредітелстволыс последствіејас бырбодм куза сымогыс, медым сїю верміс ужавны тыр производственной вынјбрн.

Народно-хотјаственной планын вескодсо торја вниманіе став существуютыс предпријатіејасо капиталнойа ремонтурујтм, коді вел уна во чож вочыліс тырмытома.

Горд кірпічын, черепіцаын, известкаын да піломатеріалјасын колхозјаслыс да колхозныкјаслыс потребностсо могмодом выло да сїктын школьной да декретной стріотелстволыс нуждајассо могмодом выло, 1938-от воын индыссо неыжыд кустарной заводјас да лесопільной установкајас колхозјасын стріотм, асланыс колхозјас шщот весто. Тамогыс разработајтома спеціальной тіповој проектјас. Рајонјасын тајд вопросјасон колд пыр-жо замітчыны сымогыс, медым гожса кадн-нн паскодны тајд

јас куза“. Татыс петомн планон индысё көзны јарөвөј шобдї сортөвөј көјдысјасөн 2700 га, id 1756 га, збр 1570 га, аңкыш 269 га, ставсө зерновөјјасөс да бобовөјјасөс 6295 га.

1938 воын котыртчыны кык выл МТС—Верхне-Вымскөј да Устнемскөј. Комі АССР-лыг МТС-са тракторнөј парк лоас ыждөдөма вынөра 50 трактор „Нагі“ да кык універсал вылө. Ташөм ногөн тракторнөј парк-лыг мошностсө лоас вайөдөма 8404 НР-өз. Татыс кыңгї пыртсөны візму ужалан вел уна машина: 20 комбайн, 10 кустарыковөј плуг, 8 кусторез, 10 нурывы плуг, 30 корчевальнөј плуг машинотракторнөј тагаөн, 15 логкөвөј да полулогкөвөј автомашина, 50 грузөвөј автомашина, 20 сложнөј мо-лоулка да с. в.

1938 воын быдмөг вөдөтөм куза да став культурајаслыг урожајност јона кыпөдөм куза основнөј мог оломө пөртөм вөсна колө:

а) медем став МТС-јас большевїтскөја оломө нуөдїсны колхознөј производствосө организационно-хо-зајственнөја јонмөдан мог, лоїны основнөј пунктјасөн колхозјасөс не сөмын машинајасөн, но і агрономјаөн об-служивајтөм куза, тракторнөј уж-јаслыг агротехнїкскөј уровень чорыда кыпөдөмөн, медем најө обеспечітїсны ужјаслыг дөнсө чїнтөм став мош-нөј двїгателјасөс да агрегатјасөс медеа рационалнөја, тырвыјө ісп-лузутөмөн, візму овмөс став отрас-јас ужө социалїстїкскөј методјас да стахановецјаслыг опытсө паскыда пыртөмөн;

б) быд колхознїкы оломө пөртны народјаслөн вождыг СТАЛІН јорт-лыг індөдјассө, кодјасөс сїјө сетїс днепропетровскөј областса колхоз-нїкјаслыг делегация прїмітігөн: „колхознїкјаслөн ем ставыс сы вы-лө, медем овны зајіточнөја. Колө налы јешщө сөмын өтїтор: честнөја ужавны колхозын да берејїтны кол-хознөј ембур. І став колхознїкјас-кө—ставыс, а не сөмын кызвыныс, кутасны ужавны честнөја—колхозјас тырасны прөдуктајасөн, најө тырасны быд сїкас ембурөн, і мїјан страна

лоас мїрын медеа озыр странаөн“. (Сталин);

в) нуөдны решїтельнөј тыш візму овмөсса артеллыг Сталинскөј устав тырвыјө оломө пөртөм куза, кол-хозјасөс став сөветскөј да партїјнөј общественностсаң актївнөј отсө-гөн возө јонмөдны организация да овмөс боксаң, сещөмтор төдвылын кутөмөн, мыј „партїја оз-нын вермы өнї ограничїтчыны колхозјаслөн віз-му овмөсса развітїје процессө вме-шателствосө торја актјасөн. Сїјө должен өнї бостны аслак кїө кол-хозјасөн вескөдлөм, бостны ас вы-лас ужыс кыккутөм да отсавны кол-хознїкјаслы нуөдны асгыныс овмөс-сө возө, наука да техника даннөјјас подув вылын“ (Сталин). Укомплек-тујтны прөверїтөм партїјнөј да не-партїјнөј большевїкјасөн земелнөј ра-ботнїкјаслыс основнөј кадрјас;

г) пыртны колхознөј мујас вылө правїлнөј севооборотјас, кодјас оло-мө пөртөны урожајност мулыг пло-дородїје систематїкскөја кыпөдан могјас да медеа целесообразнөја да ефектївнөја комбінујтөны му вө-дїтөмсө скөт вөдїтөмкөд;

д) тырвыјө оломө нуөдны агротех-нїкскөј меропріятїејаслыс став комплектсө, торја выманїе пуктө-мөн: местнөј органїкскөј да мїне-ралнөј удобренїејас дастөм да пыр-төм вылө, ВКП(б) ОК Бјуролөн да Ісполком Презїдїумлөн шуөм сертї петкөдны мујас вылө став кужөд, кодї чукөрміс скөтнөј дворјасын; максїмалнөја содтыны јаровїзїрован-нөј көјдысјасөн көзөм да машиннөј радөвөј көза; ВКП(б) ОК Бјуролөн да Комі АССР-са Ісполком Презїдї-умлөн тавоса јанвар 7-өд лунга шу-өмјас сертї тувсов көза кежлө аска-дын дастысөм да уж органїзујтөм вылө, аскадын да бур качествөдн вөчны став ужјассө көзөм куза, кө-зајас дөзөбрїтөм да ідралөм куза.

Торја ыжыд выманїе колө пук-тыны стахановецјаслыг опыт, метод-јас да достїженїејас учїтывајтөм вылө, налыг достїженїејассө кол-хознөј производствосө паскыда пыр-төм вылө да ужлыг ударнїчествольс да соревнованїејыг социалїстїкскөј методјас колхознїкјас, бригадајас,

Тайо бөрө колтчөмсө бырөдбөн Коми АССР-са вузасыс организација-яслы колд бырөдны торгово-техническөй база котыртөмны став векнй местажассө, обеспөчтны аскадын төваряс вайөм, быдлунја спрөса төварясөн орлытөм вузасөм, төваряслыс ассортиментнөй минимум быт соблудайтөмдн, испөлзутны содтөд төварнөй рөссурсяс АССР пышкын децентрализованнөй заготовкяс да нөбалөмјас вөчөмдн, јона паскөдны колхознөй мујас вылын да произвоство вылын развоинөй вузасөм, вузасыс работникяс пөвстө пыртны ужлыс стахановскөй методјас, төждысны бур качества төвар јылыс, массөвөй потребитөлөс культурнөја обслөживайтөм јылыс. Торја ыжыд вниманје колд пуктыны хшщенијөяс, растратајас бырөдөм куза да вузасан организацијасын финансөвөй овмөс оздоровитөм куза ужлы. Тащөм основнөй мојасыс, кодјас сулалөны Коми АССР-са вузасыс организацијас возын 1938 воын вузасөмлыс план тыртгөдн.

Коми АССР-ын 1938 во вылө рөчничнөй төвар бергөдчөм запроектирујтөма 226,0 млн. шайт, 1937 воа оборот серти 15% вылө содөмдн. Карса сектор куза төвар бергөдчөмлөн содөмыс лоас 20%, рајонјас куза 14% 1937 воа оборот серти. Төвар бергөдчөмлөн ыжыда содөм колд лоны потребсистема куза—быдмөмыс 34,3% вылө. Комиторг куза төвар бергөдчөмыс лоас 35,4%.

Общественнөй питанје куза оборот 1938 воын содас 11 млн. шайт-саы 15 млн. шайтөз, мөдног-кө 1937 воа оборот серти 29% вылө содөмдн. Общественнөй питанје куза оборотын карлөн удельнөй весыс лоас 30%, лунвыв рајонјаслөн—37% да Крајнеј северса рајонјаслөн 38%.

Рөчничнөй вузасөмлөн сетыс 1938 воын колд пөшти стабилнөјөн.

Хлебөпекарнајаслөн сет оз сод, но налы сетсө төдчымөвја ыжыджк нагузка налыс произвоство паскөдөм шщөт вылө, буржык оборудованје да механизација нуөдан шщөт вылө.

Вузасөмын строителство капитал пуктөм урчитсө медсасө складскөй овмөс паскөдөм вылө да автотранспорт лөсөдөм вылө.

Тайо воын складочнөй помещенијөяс стрөитөм куза колд вөчны: Заготзернолы, например, шубма востыны Печорскөй округын Шшелјајурса база.

Транспортлөн да свјазлөн мојас. Ыжыд төдчанлун Коми АССР-ын бостө транспортнөй строителство. Печераса да Ежваса леснөй да мупыщса озырлунјаслы лоас Котлас—Воркута көрттуј куза петан туј мијан странаса социалистическөй строителствөса нуждајас вылө. 1938 воын тані кутасын нуөдсыны гырыс строителнөй ужјас. Но та вөсна некущөма оз чинтыссы, а мөдарө—содтыссө воднөй да автотранспортлыс ужсө воө паскөдөм да бурмөдөм куза төждысөм. Лөсөзаготовителнөй промышленност да промышленностлөн мүкөд отраслјас содөмкөд јитөдын 1938 воын јона зөв содө Коми АССР-лөн грузөоборот.

Коми АССР-са народнөй овмөс куза планөн 1938 во вылө сувтөдсөны зөв ыжыд мојас вавывса транспорт возын. Вавывса транспортлөн 1938 воын перевозкајаслөн објөмыс төдчымөнја быдмас. Верховнөй Сөветса депутатјаслөн Наркомвод адрес куза өлөдөм корө Коми АССР-са вавыв транспортын ужалысјасан өдјө да решителнөја перестроитны став ужсө Госрөчпароходствөлыс, кытө Печораса, сөж-кө і Ежваса басөсөјнјас куза, ставнас өлөмө пөртны груз новлөдлөмлыс урчитөм план.

Кад-нын бырөдны расхлабанност да кывкуттөм, кодјас паскыда вөлины вавывса транспорт вылын, да стахановскөй двөженје паскөдан пөдув вылын кыпөдны быд ужалыслыс кывкуттөмсө, кыпөдны трудвөй дисциплина. Правителствоөдн предложитөм серти вавыв транспортса техническөй эксплуатација куза вылыс лөсөдөм правлөјасө колд чорыда кутчысны навигација пуксан медвоzza лунсаы-жө. Көрттујывса транспорт пример серти, тайө отсалас бырөдны

вредителствотоыс коласјас, ердбдны транспортгыс нбшта колбм-на врагјасбс да пуктыны пом вавыв транспортлбн позорноја кольчбмлы.

Кыкнан пароходствоыслбн бојевдј могыс—локтан навигацја кежлб аскадын, вылын качестводн дастысбм, торјбн-нын судоремонт куза да аскадын ломтас заптбм куза. Наркомводлбн Сыктывкарса да Печораса техническбј участокјас објазанбс 1938 во чбжбн нубдны выправителнбј да землечерпателнбј капіталнбј ужјас; например, Уса ју вылын колб лоны Меженб обеспечітбма гарантірованнбј жужта—бтї метрбз, Ежва јувылын колб лоны обеспечітбма навигацја чбж судајаслыс дугдывтбт ветлбмсб.

Народнбј овмбсса планын торја выиманіје пуктысбс Печораса пароходство вылб. Тани сіз-жб арталбма нубдны гырыс ужјас вавыв транспортын селекторнбј да радіо свјаз лбсбдбм куза да сіз-жб жілішщнбј строітелство куза. Кыкнан пароходствоыслы бтувја могбн лбб погрузочно-разгрузочнбј ужјасбс максімалнбја механіірујтбм, торјбн-нын ПУРП-са ізшом грузјас куза. Вавыв транспортлбн бнја кадын медеа главнбј мог—пароходјас, прістанјас да затовјас кадрјасбн комплектујтбм. Војывса пароходствоылыс Ежва бассејн куза ужсб буржыка сувтббдбм могыс шубма Сыктывкарын лбсбдны самостојателнбј агентство, кодї ескбн мед бтувтїс Ежва да Сыктыв јујас куза вавывса транспортн став вескбдлбмсб да регулірујтїс суднојасбс експлоатуірујтбмсб, кодјасбс прїкрепітбма сы дорб навигацја чбж кежлб.

Планын арталбма паскбдны да буржыка техническбја оснастїтны затовјасбс кычї Печораса, сіз-жб і Војывса пароходствојаслыс.

Комї АССР-лбн автомобилнбј паркас бнї кежлб ем 1310 једїница. Автопарклыс нбшта ыжыджык быдмбм

арталбма 1938 во выдб. Автотранспортлбн ыжыда быдмбмыс сувтббдгырыс требованіјес мїјан дорожнбј овмбс војб, кодї бнї кежлб нбтї абу удовлетворїтелнбј состојанїјен. Став основнбј трактјасбс мїјанлыс колб лбсбдны сізі, медым позїс во чбж ветлыны автомобилјасбн. Такбб-жб шбщ оз поз не артавын рајон пыщса дорожнбј сет, кодї јтчб рајон пыщса грузјас новлбдлбм обслујивајтбмкбд, шуам, МТС-јаслыс да колхознбј автотракторнбј парк. Дорожнбј ужјаслбн планыс лбсбдсб сещбм ногбн, медым став вынјас да средствојас пуктыны сушществујтан тујјасбс капіталнбја да вочасбн пыр ремонтїрујтбм вылб. Колб зїкбз бт-кажітчыны дорожнбј строітелствоын сещбм вреднбј практыкыс, кычї уна, второстепеннбј объектјас вылб средствојас распылајтбм. Населенїелбн трудучастїје шщбт куза мїјан ем позанлун дорожнбј строітелство вылб тајб воын пуктыны ыжыд средствојас. Госбјуджетыс да местнбј бјуджетыс лезан средствојаскбд бтув тајб суммаыс вылб, лучкїа, колана ног ісползујтбмбн, позб вбчны зев гырыс ужјас.

Планбн арталбма трактјас вылын автомобилјаслыс во гбгбт ветлбм: Мураші—Сыктывкар, Јемдїн—Чїбу, Сыктывкар—Кулбмдїн—Мылдїн, Із-ва—Шшелјајур, Візїнга—Кожгородок, Кбрткербс—Лопыдїн.

Ошосдорлбн дорожно-строїтелнбј участокјас куза планјаслы колб вескбдны став вынјас да средствојас автомобилјаслыс ветлбм лїмїтірујтан тајб тујывса участокјас вылб.

Вужсаыныс колб став ужсб перестроїтны тујјас вбчбм куза. Торја значенїје кутб тујјас вбчан ужјас механіірујтбм. Тујјас вбчыс кык отр'адыс кычї, кодјаслбн ем 10 трактор, 9 гредер, кујїм каток да 5 грузбвбј машїна, кодјасбс лоас ісползујтбма медеасб карб пыртан тујјас вылын, колб ісползујтны колхознбј автопарк, кодї тајб воб нїн кыптас 180 једїницабз.

1938 воын Ошосдор должен механіірујтны Кбрткербсса, Сыктывкарса

да Часса вуждчаніјас Ежва да Сыктыв јујас вомбн.

Сіґ-жб шубма нубдны ыжыд ужјас тујывса овмбс котыртбм куза, кодј ітчб автотранспорт обслуживатбм-кбд (мастерскбјјас, машинајаслы сулалан помещеніејас да с. в.).

Чорыда содасны шоферскбј кадрјас подготвитбм куза контінгентјас, кодјас бн кезлб лобны медса векныд местабн Комі АССР-са автотранспортын.

Воздушнбј транспортлбн государственнбј значеніејаса существујтан авіолиніјас обслуживатбны Комі АССР-лыс ылыс районјасб.

Комі АССР-са Свјаз Управленіе сістема куза медвоз колб нубдны електрическбј став сет капіталнбја ремонтрујтан ужјас. Медса гырыс меропріятіејас пын свјазлбн Наркомат пасјбма паскбдны телефоннбј станіја Сыктывкарын.

Почтовбј свјаз бурмбдбм могыс Свјаз Управленіелбн автомобилнбј паркыс содб 50 машинабз.

Коммунально-жіліщнбј овмбс куза мојјас. Комі АССР-лбн коммунально-жіліщнбј овмбсыс јона-на улын да оз могмбд ужалыс јбз массајаслыс бндман спросб. Сіґ-жб, кызі і народнбј овмбслбн мукбд јукднјас, тани могыс сын, медым тајб воын ставнас ештбдны да лезны експлоатціаб колан воыс вужбм став ново-стројкајасб. Коммунально-жіліщнбј строітелство куза ештбдан объектјас лыдб пырбны Сыктывкарса гостінца, Ісполкомлбн керка, Сыктывдінса да Мылдіна рајісполкомјаслбн керкајас, Печорскбј Окрісполком, Сбветјаслбн керка, Візінгаын Колхозныкјаслбн керка, коммунальнбј пывсанјас Сыктывкарын, Уст-Усаын, Уст-вымын да сіґ вожд. 1938 воын Сыктывкарын медса ыжыд ужнас лоб мостбвбј строітелство (улычајас мостбтбм). Тајб ужсб шубма нубдны 25

еурс кв. метр площаф вылын. Выл коммунальнбј 2,5 тыс. квт мощностбн электростанціја стрбйтбз, кодбс вынббдма РСФСР-са СНК-бн, сіґ-жб шубма вбчны тајб воын временнбј электростанціја 500 квт мощностбн, шубма сіґ-жб нубдны гырыс ужјас жіліщнбј да учрежденческбј фондјас восстановітбм куза, стаціон да культура да шојччан парк вожд благоустроітбм куза. Жіліщнбј фонд восстановітбм куза мојјасыс кутбны торја ыжыд тбдчанлун жіліщно-строітелнбј коопераціја бырбдбм јылыс да став олан керкајас-сб Сбветјас кіб сетбм јылыс правітелство шубмкбд ітбдын 1938 воын кутасын нубдены карса водопровод, карса коммунальнбј электростанціја да Сбветјаслыс керка вбчбм могыс проектно-ізыскателнбј ужјас. Кутасын вожд нубдены ужјас Сыктывкарбс да Уст-Усабс вожд планирујтбм куза. Комі АССР-са народнбј овмбслбн планын ыжыд выманіе пуктысб Окружнбј да рајоннбј центрјасбс благоустроітбм вылб.

Рајісполкомјасы колб кутчысны збылыс олбмб нубдбм вылб рајцентрјас благоустроітбм куза планјас да бырбдны тајб ужсб довјавтбм.

Одјб бурмбдны капіталнбј строітелство куза ужјас. Комі АССР-ын 1938 воын народнбј овмбсб да культурнбј строітелство вылб шубма пуктыны капіталсб 280 мільон шайт. Кызын јукбныс пырб Сојузнбј овмбсб, шуам, кбрттујывса да вавызса транспорт стрбйтбм вылб, Печорабс промышленнбја освоітбм вылб да леснбј промышленностб. РСФСР-лы подведомственнбј овмбсб (местнбј да піщевбј промышленност, промкоопераціја, коммунально-жіліщнбј овмбс, провешченіе да здравоохравеніе), лоас пуктбма капіталсб 10 млн. шайтыс унжык; пбшті став тајб суммаыс вужб 1937 воа капіталнбј строітелствоса объектјас куза. Ставыс тајб тбдчымбнја ветыртб колан воа капіталнбј затратајаслыс ыжда-сб да шбктб чорыда ужавны, медым аскадб да правільнбја освоітны тајб.

капіталовложенијесѣ. Быд организаціалѣи, кодѣ јітчѣма капіталовложенијекѣд, медвоѣза могыс сіјѣ, медым ѣдјѣ помавны подготѣвительнѣй да проектно-сметнѣй і мукѣд сікас ужјас, медым кад воштѣтѣг большевистскѣја кутчысны олѣмѣ пѣртны строїтелствогыс планјас. Комі АССР куѣа капіталнѣй затратајас освоїтѣм кежлѣ дагысѣмсѣ талуња лун кежлѣ оз-на поѣ шуны бурѣи. Зік абу дагысѣма выл мехлѣсѣпунктјас стрѣїтѣм кежлѣ Комїлес трѣст. Древесїна пурјалѣм куѣа механїзїрованнѣй прѣдпрїјатїејасѣс стрѣїтѣм кежлѣ торјанїн лѣка дагысѣмнас торјалѣ Ежваса сплавнѣй контора. Нїнѣм пѣштї абу вѣчѣма Земельнѣй управленїе выл МТС-јас стрѣїтѣм куѣа, а сіѣ-жѣ Уѣтвојаса точїлнѣй фабрїкаса да Сыктывкарса вѣрзавѣдса дїрекціјајасѣн, кодјаслѣн ужјасыс артавсѣны мїльїон шайтјасѣн. Оз буржыка ужыс мун Местнѣй Промышленностса управленїелѣн сыѣн вескѣдлан став прѣдпрїјатїејас куѣа да маслѣпромлѣн механїзїрованнѣй маслѣзавѣдјас стрѣїтѣм куѣа.

Сыктывкар куѣа стрѣїтѣмыс тајѣ воын кајѣ 8 мїльїон шайтѣѣ, но Строїтрѣст (4,5 мїльїон шайт дѣн стрѣїтчан программа дырїї) да ремонтно-строїтельнѣй контора Горкомхозлѣн (1,2 мїльїон шайт дѣн план дырїї) сіѣ-жѣ оз петкѣдлыны колана актївност проектно-сметнѣй маѣриалјас дагѣтѣм куѣа, строїтельнѣй маѣриалјас заготѣвїтѣм куѣа, рабочѣй вын вербујтѣм куѣа да сіѣ воѣѣ.

Пѣштї ставнас строїтелствогыс, кодѣс вѣлї заводїтѣма 1937 воын Пѣчорскѣй окружнѣй центрїн (Окрїсполкомлѣн керка, пѣдучїлїшшелѣн учебнѣй зданїе да обшшежитїе, комуналнѣй пывсан, болнїца бердын заразнѣй барак, ѣтскѣй јаслїјас да с. в.), Окрїсполкомлѣн тајѣ ужјаснас вывтї лѣка вескѣдлѣм вѣсна, вужїс 1938 во вылѣ. Но і танї строїтелство-сѣ бурмѣдѣм куѣа ѣнї кежлѣ нїнѣмна абу вѣчѣма. Рајїсполкомјас вешїсны строїтелствоѣн вескѣдлѣмыс да выл во вылѣ вужана вел уна школнѣй да декретнѣй новостројкајас рајоннѣй центрїјасын да сіктїјасын зев нѣжјѣ воѣѣ вѣчѣсны.

Комї АССР-са дїректївнѣй органїасѣн проектјас да сметајас помалѣм јылыс (фѣвраль 15-ѣд лунѣ) урчїтѣм срокѣѣ уна органїзаціјајасѣн бара-на лої торкѣма. Тајѣ во вылѣ вужан строїтелство куѣа сметајасѣѣ абу стѣчмѣдѣма.

Воѣѣ вылѣ тащѣм торсѣѣ оз поѣ сѣса тѣрпїтны. Став ведомствојаслы, кодјас јїтчѣмаѣс капіталнѣй строїтелствојаскѣд, строїтельнѣй органїзаціјајаслы, Окрїсполкомлы, Рајїсполкомјаслы да Горсоветлы колѣ пыр-жѣ большевистскѣја кутчысны строїтелство олѣмѣ пѣртѣмѣ сіѣ, медым 1939 во вылѣ ез вуж строїтелствоѣн нїѣтї объект.

Врѣдїтелствогыс послѣдствїејасѣѣс бырѣдѣм куѣа да строїтелствогыс плансѣ лыд боксан олѣмѣ пѣртѣм куѣа тышкасігѣн мїјан мог бурмѣдны ужлыс качество да олѣмѣ пѣртны строїтелствогыс стоїмѣгтсѣѣ урчїтѣм ѣждаѣѣ чїнтѣм.

Културнѣй строїтелство куѣа могајас. 1938 во вылѣ народнѣй овмѣсса планын прѣсвѣщенїе куѣа сувтѣдѣма тащѣм основнѣй могајас:

Паскѣдны обшшеобразѣвателнѣй школајаслыс сѣѣ сіѣ, медым 100 прѣцент вылѣ началнѣй школајасѣн охватїтны школнѣй арлыда чѣлаѣѣс, началнѣй школаса выпусклыс 82 прѣцентны 5-ѣд классјасѣѣ, семїметкаса выпускгыс 27 прѣцент бѣстны 8-ѣд классјасѣѣ.

Колѣ бырѣдны началнѣй школајасѣѣ велѣдчысјасѣс во коставлѣмѣн бѣстѣмсѣѣ, сіѣ-жѣ бырѣдны сѣщѣм тырмытѣмтор, кор учїтел ѣтщѣщ велѣдѣкык классгыс унжыкѣс. Паскѣдны школнѣй їнѣрнатјаслыс сѣѣ, зїкѣѣ бырѣдны вторѣгѣднїчество да школагыс петѣмјас.

СССР-са ЦК-лѣн 1936 вога дѣкабр 27-ѣд лунса шудм сѣртї арталѣма воѣѣ паскѣдны дошколнѣй учреждѣнїејаслыс сѣѣ, кызі карын, сіѣ-жѣ і сіктын. Медым обѣспечїтны дошколнѣй учреждѣнїејасѣс кадрјасѣн, сувтѣдсѣѣ мог котыртны ѣтскѣй плѣщадкајасѣн вескѣдлысјасѣс подготѣвїтан курсјас.

1930 воын колѣ помѣѣ ештѣдны республикаса взрѣслѣй населѣнїејелыс ѣграматностсѣѣ бырѣдѣм, паскѣдны

Материнство да младенчество ох-рана куҗа шуьма содтыны рофи́лнј коҗкајаслыс лыдсө 177-саң 232 коҗка-оҗ. Паскөдны пыр ужалан јаселнј сет 3445 местасаң 4495 местаоҗ. Колхознј сезоннј детскөј јаслијас-лыс сет запроектурутома сецөм ногөн, меҗым АССР паста ни өти колхоз ез кол јаслитөҗ.

Санитарно-оздоровительнј уж ку-тас нүдөсыны епидемическөј висөм-јаскөд решительнја тышкасан виз куҗа.

Быд району арталөма визны гос-санспекторөс, кык отсасыөс да дезинфекторөс. Сиз-жө шуьма лөбөд-ны межрайоннј санитарно-эпидеми-ческөј кујим станција (Абҗачојын, Јемдинын да Уст-Усаын) да дас сан-итарно-пропускнј пункт.

Маларјакөд вермасөм могыс Сык-тывкарса маларјинј станција бердын шуьма востыны 15 коҗкаа стацио-нар, а районјасын лөбөдны 5 мала-ријнј пункт.

Населенјелы местнј курортнј отсөҗ сетөм могыс сувтөдөма моҗ вужөдны Сереговса күрортөс во гөҗөр ужалөм вьлө.

Капиталовложеније куҗа сувтөдсө моҗ ставнас ештөдны вьлө во вьлө вужана декретнј строителствојас. Сыктывкарын да Јемдинын молочној кухняјасөс, Уст-Усаын детјасли, Шој-натын, Визингаын, Косланын да Вылгортын рофи́лнј керкајас стрө-итөм колө ештөдны да лезны экспло-атација тајө вога первојја квар-талын.

Сиктын меҗико-санитарнј строител-ство нүдөдөм куҗа шуьма ештөдны Уст-Усаса окружнј больнича бердын заразнј барак. Внелимитнј затрата-јас шцөт вьлө колө капиталнја ре-монтјрујтны Коми АССР-ын став больничаслыс зданијасөб.

„Кадрјас решајтөны ставсө“ (СТА-ЛЫН).

Народнохоҗајственинј планјасөс успешнја олөмө пөртөм вьлө өти зев төдчана условијебн лөб кадрјас јылыс вопрос. Мијан быдман вьлө типа предпријатјејас, механизирован-нј лесопунктјас, МТС-јас, МТМ-јас, совхозјас, автотракторнј овмөсјас да сиз воҗө, коҗјасөс оснаститөма

вьлө техникабн, корөны бура велөдөм квалифицированнј кадрјас; Коми АССР-ын ташөм кадрјасыс војдөр ез вөвны. „Техника јөз журнуөдөмөн, коҗјас овладејтисны техникабн, вер-мас да должен сетны чүфесајас“ (СТАЛЫН). Вождөдн тајө индөдјасыс шөктөны көреннја разрешитны кадр-јас подготовитөм, быдтөм да на вөсна төждысөм јылыс вопрос. Коми АССР-лөн вывти колана моҗөн лөб рабо-чөјјаслыс квалифицированнј кадрјас леснј, топлывнј промышленностја-сын да визму овмөсын подготовитөм. Сизжө зев ыжыд моҗөн сулалө трак-тористјасөс, шоферјасөс да визму овмөсса механизаторјасөс подготови-төм. Лесозаготовительнј организаци-јајаслы, автотракторнј паркјаскөд јитчөм став организацијајаслы, земел-нј органјаслы курсөвөј меропрја-тјејас нүдөдөмөн 1938 воын колө вөчны решительнј перелөм тајө ква-лификацијаа ужалысјасөс подготови-төм куҗа.

Зев ыжыд уж колө нүдөдны леснј да строительнј организацијајаслы ра-бочөјјаслыс пыр ужалан кадрјас ком-плектујтөм куҗа да налы жилищно-бытовөј условијејас лөбөдөм куҗа. Колө кутны төдвылын, мыј сөмны местнј строителствоы (сојузнј ов-мөсса стројкајастөҗ) тајө воын ков-мас 400 сурс строительнј рабочөј.

Коми АССР-са специальнј учебнј заведењиејаслөн ужыс 1938 воын кутас характеризујтчыны ташөм по-казательјасөн: (таблица № 9 визөд 42-өд листбокыс).

Школајасө примитөм куҗа 1937 вога плансө абу вөли ставнас олөмө пөртөма; тајөс төдвылын кутөмбн, учеб-нј заведењиејасөн вескөддысјаслы колө воҗвылыс вербујтавны обще-образовательнј школајас помалысјас-өс да ставнас олөмө пөртны вел-өдчыны примитөм куҗа план. Кадр-јас подготовитөмын ыжыд төдчанлуу кутө учебнј заведењиејаслөн мате-риальнј база, меҗвозын студентјасөс общежитјејасөн обеспечитөм. Ме-дөм обеспечитны студентјасөс ауди-торјајасөн да жилөј плөщцабн, колө форсирүјтны стрөитан общежитје-јасөс да учебнј зданијејас ештө-дөм (Пединститутлыс учебнј зданије

Табл. № 9

Учебно́й заведе́ніеяслон нимјас	Примі- том	Вы- пуск	Выпускајтан кадрјаслон квалификаціја
Педагогическо́й Институ́т	180	60	13 историк, 13 литератор, 18 естество- веньник, 16 математик.
Учителско́й Институ́т	180	76	20 историк, 56 литератор.
Педагогическо́й училищегјас	330	159	Школно́й куза 142 да дошколно́й куза 17 педагог.
дошколно́й училище	60	—	
Фельдшерско-акушерско́й школа	300	213	78 фельдшер, 90 акушерка, 45 мед- сестра.
Селхоз-техникумјас	160	60	20 ветеринар, 40 зоотехник.
Стројтехникум	90	31	21 техник-строитель, дорожно́й строи- тельство куза 10 техник.
Лесно́й техникум	120	35	Автомобилно́й дело куза 12 тех- ник, вормледом куза 10 техник да вод- нотранспортно́й дело куза 13 техник.
Горно́й техникум	90	60	Уголно́й експлоатација куза—17, нефт куза—16, механикјас—27.
Кооперативно́й техникум	60	26	14 товаровед, 12 плановик-экономист.
Водно́й техникум	90	—	
Ставыс	1660	720	
ФЗУ школагјас	439	358	Линейникјас, рамшикјас, водникјас, трактористјас да шоферјас.
Визму овмбсса механизаторјаслон школа	120	100	Тракторно́й бригадирјас, комбайнерјас.

да общежитіе, Јемдинса педучи-
лищелыс, Усть-Усаса педучилищелыс
учебно́й зданиегјас да общежитіе-
гјас, Лестехникумлыс учебно́й зда-
није) сіз, медым выль велодчан во
заводитчиг кежло ставсо најос ледо-
ма експлоатација. Пединститутлыс
учебно́й зданије стрбитом ештдодомсо
колдо помавны тајо васа первојја
кварталын.

**Развивајтны да паскбдны стаха-
новско́й двіженіе.** Соціалістическо́й
строительство исторіаын Алексеј СТА-
ХАНОВОН востом выль замечательно́й
лістбок, колдом кык онас, ыжыда
паскаліс і Коми АССР-пастала, народ-
но́й овмбсса да культурно́й строите-
льства став отраслјассо шымырт-
мбн. 1935-36 војасын-ко Коми АССР-са
народно́й овмбслон основно́й отрасл-
ын—лесно́й промышленностын—сурс

кубометр вочомыд лыддыссыліс ре-
кордно́йбн, да сіјос-ко секи вермыліс-
ны освоитны соціалістическо́й строи-
тельства отка-отка ентузіастјас, то
они мјан ем уна сурс вормледыс ста-
хановецјас, тысачыкјас і весіг де-
ватитысачыкјас. Вормледом куза 1936-
37 васа сезонно́й планлыс $\frac{2}{3}$ јукон-
со вочісны стахановецјас—тысачык-
јас. Торја ыжыд ужлыс производи-
тельност петкодліс вормфронтса стаха-
новец Чајковско́й јорт, коді вочіс
4960 кбм., Рассыхаев—3012 кбм.,
Коновалов—2500 кбм. да мукбд. Ужа-
лыс јоз массајаслон паскыд ініціатива
да творчество обеспечитісны ужлыс
разно́й формајас стахановско́ја котыр-
том: стахановско́й сквозно́й брига-
дјас, стахановско́й рејсјас, сменајас.
Асан-Абдувелілон стахановско́й сквоз-
но́й бригада заготовітис 2500 кбм. до-
рыс унжык бригадаса быд шлен выло,

Верешцагин јортлѣн бригада—2000 кбм. дорыс унжык.

1938 воын стахановец-тысачникјас-лѣн двѣженѣе нѣшта-на јонжыка паскалас. Комѣлес куза 128 стахановец кѣсјыснѣсны вѣчны 5 сурсаѣ 10 сурс кубометрѣ, 116 стахановец—3 сурсаѣ 5 сурс кубометрѣ да 832 стахановец 1 сурсаѣ 3 сурс кубометрѣ. Стахановец дѣсатѣтысачник Ілја Жиганов тавоса јанвар 22-ѣд лун кежлѣ вѣчѣс 4605 кубометр, Коновалов Михаил 1937 воса дѣкабр 20-ѣд лун кежлѣ вѣчѣс 3641 кубометр, Шщанов—3375 кубометр, Ушаков—3022 кубометр да унаѣн мукѣдјас вѣчѣсны 1500-саѣ 2500 кубометрѣ. Стахановецјаслѣн шѣркода лунса производѣтельностыс 18—40 кубометр. Тракторѣст— стахановец Тоневѣцкѣј јорт јанвар 29-ѣд лунѣ ѣтѣ рејс вѣчѣмѣн кыскѣс 345 кубометр. „Комѣлес“ пастала став ужјас вылын—2423 стахановец, да мукѣд основнѣй лѣсозаготовѣтельнѣй организацијајас куза 1135 стахановец.

Кѣт ескѣ леснѣй промышленностын стахановецјаслѣн лыдыс зѣв ыжыд стахановскѣй двѣженѣе дорѣ леснѣй промышленностса вескѣдлысјассаѣ абу тырмымѣн вѣманѣе вѣсна народнѣй овмѣслѣн тајѣ отраслыс страналы колѣ ыжыд долгаѣн. Вѣр лѣзѣм куза Комѣ АССР-лѣн планыс 1937 воын ез тыр. Руководашщѣй да инженерно-техническѣй работникјас ез саммыны колана ног возглавиты вѣрын стахановскѣй двѣженѣе да ез испѣлзујтны стахановецјаслыс опыт.

Леснѣй промышленностса ужын страналѣн вѣччысан переломыс хогајственнѣй вескѣдлѣм сајын, ужалыс јѣзлѣн запросјас дорѣ чуткѣй отношењѣе сајын, торјѣн-нын передовѣй рабрѣјјас стахановецјас да ударникјас запросјас дорѣ. Леснѣй промышленностын стахановскѣй двѣженѣе паскѣдѣм куза вескѣдлысјаслы колѣ олѣмѣ пѣртны ташѣм медвоzza мог—ѣдјѣ да ставнас бырѣдны вредѣтелствоылыс последствѣјесѣ, тѣждысны стахановецјас јылыс да лѣсѣдны налы колана став условѣјесѣ. Стахановецјаслы быд ногѣн отсалѣмкѣд ѣтщѣн нѣ ѣтѣ здук кежлѣ оз поz

вунѣдны стахановскѣй двѣженѣелѣн ыжыдсыс ыжыд резерв јылыс—ударникјас јылыс, отсавны налы воzѣ ѣдјѣ мунны да сувтны стахановецјас радрјасѣ. Мѣјан мог—кыпѣдны колчысјасѣс воzын мунысјаскѣд ѣтвѣстѣ, рабрѣјјаслыс став массасѣ вооружѣтны стахановецјас опытѣн да вужны ѣтка јѣзлѣн да группјаслѣн рекордрјассаѣ быдса лесопунктјаслѣн да леспромхозјаслѣн рекордрјасѣ.

Страналы 7—8мѣллярд пуд наѣсетѣм јылыс Сталин јортлыс лозунгсѣ олѣмѣ пѣртѣм могыс колѣ сѣзѣд пыртны стахановскѣй методјас і вѣзму овмѣсѣ, луныс лун быдтыны колхознѣй производство вылын, МТС-јасын да совхозјасын стахановскѣй двѣженѣе. Мѣјан унаѣн быдмѣны социалистѣческѣй вѣзму овмѣслѣн быдсама маѣтерјас. Вылынжык мѣ вѣјѣдлѣм-нын стахановецјас комбајнѣрјаслыс зѣв бур уж обраѣецјас. Но не сѣмын сѣјѣ јѣзыс лѣдны стахановецјасѣн вѣзму овмѣсын. Лѣткаса МТС-ын тракторѣстка Потапова Лукерја выработјатѣс 405 га і с. в. Стахановецјаслѣн лыд вѣзму овмѣсын ѣдјѣ быдмѣ, сѣз-жѣ ѣдјѣ быдмѣ і став мукѣд народнѣй хогајствоса јукѣнјасын.

Ставыс тајѣ вѣсталѣ вылѣ јѣзлѣн зѣв ыжыд трудовѣй ентузиазм јылыс, кодрјас помѣз преданѣе социалистѣческѣй стрѣителствоса дѣлѣлы. Народлѣн врагјас—троцкѣстско-бухарѣнскѣй шпѣонјас, дѣверсантјас, буржуазнѣй националистјас—фашизмлѣн агентјас сујысылсны народнѣй овмѣсас культурнѣй стрѣителствоса быд отраслјасѣ, медым вѣчны вред мѣјан социалистѣческѣй промышленностлы, зѣризалыс колхозјаслы, свободнѣй сѣветскѣй народлы да став народјаслѣн социалистѣческѣй достѣженѣјѣлы.

Народјаслыс врагјасѣс вужнас нешкѣм да бырѣдѣм лѣи став народјас дѣлѣдѣн. Мѣјан мог—нѣшта вылѣжык кыпѣдны революционнѣй суслун, помѣз ердѣдны да бырѣдны коласјассѣ став врагјаслыс кушѣм кѣт маска улѣ најѣ ез зѣбсыны.

1938 воын, којмѣд пјатѣлеткаса медвоzza воын, Комѣ АССР-са ужалыс јѣз, мѣјан сѣветскѣй интѣлѣген-

ціја, кодјас СССР-са Верховној Совето борјасомјасын петкөдлісны Ленин—Сталин партијалы ассыныс беззаветној преданностсө, сіз-жө петкөдласны ассыныс трудөвөј энтузіазмсө народној овмөсса да култура-са став отраслјасын, нубдасын пө-

шщадатөм тыш народлөн врагјас коласкөд да мјан болшевістскөј партија вескөдлөм улын, радејтана вожд, учітел да друг великөј Сталин вескөдлөм улын, честөн олөмө портасы 1938 вога народно-хоҗајственној план.

ЛЕНІНЛӨН ОБРАЗЫС ХУДОЖЕСТВЕННӨЙ ЛІТЕРАТУРАЫН

I. ГОРЖАИНОВ

Філософскөй тетрадијас пөвсис ас-лас өти тетрадын Ленин Гегельс вө-чис ташөм выпіска: „...Історіјаын велікөй јөзјас—сіјө најө, кодјаслөн лич-нөј, частнөј целјасыс аспышканыс пыртөны субстанціалнөјөс, коді ем мірөвөј духлөн вөла...“ Тајө выпіс-касө Ленин төдчөдліс кык візөн да полејас вылас пасјіс: „Велікөй јөз-јас.

Тані Гегеллөн ем істіналөн тор, кодөс ідеалістіческөј кывсаң нормал-нөјө, марксістскөјө вуждөмөн позө вөлі ескө шуны ташөм ногөн: істо-ріјаын велікөй морт—тајө сіјө, код-јаслөн личнөј, частнөј целјасыс ас-пышканыс пыртөны сіјө класслыс, сіјө страналыс, сіјө немлыс өтувја да сывкө щөщ төдчана історіческөј могјассө гөгөрвөомөн разрешітөм.

Кор немецкөј писател Эміл Люд-віг Сталин јорткөд беседаын завө-дітліс нуөдны параллель Петр Пер-выј да Ленин костын, то Сталин јорт шуіс: „Історіческөј параллельјас пыр-ріскованнөјөс. Тајө параллельыс некытчө лөсавтөм“ І вөзө: „Сорнітны-кө Ленин да Петр Велікіј јылыс, то бөрјаыс вөлі мореын вөјтөн, а Ле-нин—зоң океанөн“.

Ленинлөн велічіеыс сын, мыј сіјө—рабочөј класслыс всемірно-істо-річескөј победајас котыртыс. „Про-летаріатлөн диктатура,—гіжліс Ле-нин,—ем став ужалысјасөн да нарті-төмајасөн вескөдлөмсө меца тырвыјө олөмө пөртөм, кодјасөс (нартітөма-јассө да ужалысјассө) увтыртөма, пөд-төма, личкөма, повзөдөма, поснөдө-ма, ылөдлөма капитализм классөн,

начөті классаң, кодөс дастөма та-щөм вескөдлана рол кежлас капи-тализм став історіјаөн“. І победонос-нөј рабочөј класслөн вөжд лөіс став мірса увтыртөмјаслөн тышкасан знамјаөн, выл социалістіческөј ера па-нысөн. Сіјө—став человечестволөн геніј.

Ленинлөн меца бур целјасыс став-нас өткофаслісны народлөн меца бур зилөмјаскөд, сіјө заветнөј мөвпкөд—коммунизмкөд. Ез вөв да ез вермы-лоны Ленинлөн некущөм мукөд інте-ресјас, мільонјас ужалыс јөз інте-ресјасыс кынгі. Ленин воспітывајт-ліс і став партіјаөс і став народөс коммунизм самөн, чуксавліс личнөј інтересөс общественнөј інтересјас-көд лөсалөм.

І зік-на неважөн, Верховнөј Советө бөрјысөмјас возвылын, став страна сөлөмсааныс жужыда волнүтчөмөн да восторгөн кывліс Сталин јортлыс кывјассө сы јылыс, мыј депутатјас „...долженөс асвозаныс імеітны вели-көј Ленинлыс велікөј образсө да быд-торјын подражајтны Ленинлы“.

Лоны Ленин кодөн, лоны Сталин кодөн—со ідеал, кытчө зилө Совет-јас странаың быд честнөј морт. Мі-јан личнөјыс збыл вылө лөсалө об-щественнөјкөд, народнөјкөд, да тајө личнөјыс сознательнөја вескөдөма ра-бочөј класслыс—став человечествос меzdөм новөдлыслыс історіческөј могјас разрешітөмө. Со мыј вөсна мі асланым права серті да гордостөн вермам шуны міјанлыс сталинскөј эпохаөс збылыс подліннөј велікөјөн.

Съветскôй художественнôй лiтeратура Лeнiнôс сeрпaсaлô, кыч нeмôвôджe нaртiтôмыс нaрoдôс мeздôмлыс сiмвoлôс дa ськôд шôщ кыч нaч кoнкрeтнôй мoртôс—Влaдiмiр Лiч Лeнiнôс. I тaын aбу двoйтвeннoстлôн вeсiг iчôтiк oттeнoк, вôд збылысô тaщôмôн вôвлi лoвжa Лeнiн.

A. M. Гop'кij, „B. I. Лeнiн“ oчepкын Влaдiмiр Лiчлыс пaртiя Лoндoнскôй сjeзд вылын вьступлeнiясô гiжiгôн, coдтô: „...стaвыс тaжô вôли нeoбыкнoвeннôй дa вiстaвiс сьôн, Лeнiнôн, кьчкô eз aсaнъыс, a збылыс, iстoрiя вôлa сeртi...“ „Шeнъaнa пpoстoтaн тaжô кьвjаcсьыс чужiс пpaвдaлôн художeствeннo-вьтoчeннôй фигуpa“.

Ал. Толстoj aслaс вьл „Хлeб“ нiмa пpoизвeдeнiяын Лeнiнôс сeрпaсaлô тoм рeвoлyциjaлы мeдca сôкьд лунjасô дa чaсjасô. I пoрaжeтeльнôй Iстoричeскôй сoбытiяeяcьыс, кьчi чepкaлaын, oтpaжaйтчьысôны бурeщ Лeнiнôн oртcьысa ôблiкын.

Брeст-Лiтoвскын Тpoцкijлôн пpeдaтeльствoыс вaжôдiс сeтчô, мьл нeмeцjаc пaнiснъы нaступлeнiяe бeзopужнôй Сôвeтскôй рeспублiкa вьлô.

I co Лeнiнôн oртcьысa ôблiкьыс: „Нeкoд-нa нôштa eз aчъывлы тaщôмôн Влaдiмiр Лiчôс: сьлôн чужôмьыс, кьч бьтôнкô гoжjaлôмa пьщкôссa бiьыс, плeшcô гeжмaлôмaдe чукьрjаc, cкyлajаc вьлын—пjатнajаc. Cijô copнiтiс лôглунa зьвôктôмôн, мурч-курчôм пiнjаc пьрыс лôглунa сôздôмôн:

„Сeссa oг кут тepпiтнъы вeсiг ôтi сeкундa! Тьрмaс фpaзajаcьыд! Тьрмaс вoрcôмjаc!.. Лiбô пьрыстôм пьр-жô мiр, лiбô сôвeтскôй влaстлы смepтнôй пpигoвop!..“

Môд мoмeнт. Нeмeцjаc бoгтiснъы Пcкoв, тpeвoжнôй гудoкjаc рaбoчô-жaсôс чукôртôны Смoлнôд. Мунô вoружeнiяe, мoбiлизaциjа. I мi бapa aчъaм Лeнiнôс: „Влaдiмiр' Лiч aслaс кaбiнeтын вoзбуждeннôй, тeрьб, нaсмeшливo-кoлyчôй, рeшiтeльнôй—вeскôдлiс бyшкoвнaс: мôдôдaлiс сьрc зaпiсkajаc, co jôзjасôс. Тeлeфoн дopcaн кoтôртaс ôздcлaнô, кoрлaс мoртôс, jуacac, пpикaзьвajтaс, гôгôрвoôдлaс жeнъыфiк jуacôмjаcôн, лeчьд oбнaжeннôй фopмyлiрoвкajаcôн, кьчi

шпopjасôн сyвтca лeптывлiс jôзjаc-лыс вôлaсô, кoдjаc шôдô-вoшлiснъы тaжô чудoвiшщнôй cyтoлoкaac“.

Miян художeствeннôй лiтeратуpaын бьдлaын Лeнiн вьступajтô, кьч мoрт лiчнoстô вoплoтiтчôм пpoлeтapскôй рeвoлyциjа cijô вeрмôмjаc дoльдлунjаcôн, здук дьрca пoрaжeнiяeяca шoгjаcôн, cijô côкьдjаcôн dа дьгдьвтôг — тьшôн.

Гьмын dа бyшкoвын чужьы Вeликôй сoциaлиcтичeскôй рeвoлyциjа кiсмiс вaжôнcaн-нiн, дaстьыс нaртiтôмлôн нeмjаcôн. I Majaкoвcкij „Влaдiмiр Лiч Лeнiн“ пoemaын гiжô сь jьлыс, мьл Лeнiн jьлыс мeдвoзъa jyôрjаcьыс пeтiснъы „кьк co вo вoзъжьк“. Нaрoд мôвпaвлiс вoжô jьлыс, кoдi „нaнъы пpôстôжьк, рeлъcьы вeскьдъжьк“.

I пeткôдiс Лeнiн, нeмôвôджe нaрoднôй мôвлôн вoплoщeнiяe. Сьлыс jьрcô пoет ôткoдaлô зpдaлыс пeрeвaлкôд „дaс сьрc вoжaссa рaбствoгaн кoммунa нeмjаcлaнô“.

Вaжca, xишщнiчeскôй, eкcпoлaтaтopскôй стрoжьыс стaв лôкcô вeрмaснъы вeннъы côмын мiлълionjаc, кoдjаcôс кoтыртôмa dа кoдjаcôн вeскôдлô пaртiя.

Пaртiя dа Лeнiн—
мaтьca вoкjаc,—
кoд дoнaжьк
Мaм-iстoриjaлы сeнi?
Mи шуaм—Лeнiн,
Гôгôрвoaм мi—
Пaртiя,
Mи шуaм—
Пaртiя,
Гôгôрвoaм мi—
Лeнiн.

Majaкoвcкijлы вoчaвiзôны yкpaинскôй пoет Пaвлo Тьчiнa („Пaртiя вeдe“) dа dагeстaнскôй aшyг Cyлeймaн Стaлскij („дaгeстaнскиje рyбajи“). Вaж oлôмcô, кoдi кьccьывлiс кьч côкьд вôт dа вôвлôм yнa шoгjаca oлôм мeзмôмcô кaчъыштлiгôн, Стaлскij сьлô:

Кoд oзыр—dоxод, мiянлы—смepт,
Кôч oзыр пьчкiс вiр—eз пôт.
Mи côмын тôдлiм шуштôм вôт.
Mи дoрьыс дoнa вôвлi côт...
Кьч côт, мi кулaвльвлiм, вoкjаc.

.....
I Лeнiн кoсô пeтiс кoр,
I jôзлы тьрмajаc eз лo!
Ciч ôзтiс oблôм, вeжôр co.
Mиянлы Лeнiн—cтpoкajаcôн—Пaртiя!

Став націјајаса да расајаса увтыртѡм јѡзлы „Льенін“ кыв лоіс классѡвѡј да націоналнѡј рабствоыс мездысан сїмволѡн. Трогательнѡј „Самі“ поемаын Н. Тїхонов вїставлѡ ылі колонїалнѡј Індїјаса детїна јылыс, знатнѡј англічанїн слуга јылыс. Скѡр англічанїн чорыда нѡјтлїс ассыс ічѡлїк слугасѡ. Самі, Ленин јылыс кывлѡм бѡрын, аслас думјаснас шыасѡ сы дїнѡ:

Льенін сїѡ сещѡм вѡлі ылын,
А Самі сек-жѡ кылїс сїѡс.
Самі сувтїс пїѡкокјас ылын,
Сїнвасѡ вѡлі сылѡн сїнас.
Пелька чечыштїс зев, суса, ылѡ,
Бытѡ коссѡ мавтѡм выїѡн.
Рытыс кїстїс сїѡ туша ыылѡ
Чѡскыд кѡрсѡ вебра чукїѡн.
Амрїсарын бытѡ чужїс лучкї
Вылыс,—таїѡ разын—мортѡн.
Сесса сїѡс оз-нїя некѡр кучкы
Скѡр сарїб аслас чорыд орсѡн.

Уна лыда кывбурјас гїжїсны Сѡветскѡј Сојузса став націоналностјаеса поетјас да капїталїстїчскѡј мїрса револуціоннѡј поетјас велїкѡј Ленин јылыс (В. Гусев, Акоп Акопјан, Е. Мјузам, В. Кутурје, І. Бехер, Б. Брехт да мукѡдјас). Взволнованнѡј строкајас најѡ сїїсны Ленин кулѡмы, велїчественнѡј ленинскѡј мавзолејы. Пѡжалуј, медбур образѡн вермасны служїтны пѡрыс сјамбуллѡн „Льенін да Сталїн“ поемаыс строкајас:

Мавзолеј сулалѡ му сѡлѡм шѡрын,
Јѡз сетчѡ локтѡны јујасѡн, шорѡн.

Торјанїн дѡна да ценнѡј непосредственнѡј народнѡј творчество, озырыс-озыр, уна пѡлѡс фѡлклор СССР-са народјаслѡн. Медса вѡдохвљајушщѡј тема—сїѡ велїкѡј вождїас Ленин да Сталїн јылыс тема. Налы народ дарїтѡ ассыс медса пѡс чувствојассѡ, медса јарјугыд образјассѡ, медса мужественнѡј да нежнѡј кывјассѡ. Фѡлклорлыс произведенијејассѡ лыдѡгїѡн, нѡшта да нѡшта убеждајтан, мыј народыс ас дорыс велїкѡј-жык поетыс абу.

Ојротскѡј сыланкыв Ленинѡс серпасалѡ багатырѡн—бурѡн да вынаѡн. Сылѡн вескыд кїас зїрдалѡ шондї луч, а шујгаас—тѡлыс луч.

Таджїкскѡј „Испѡлїн веков“ сыланкыв ылѡ врагјасѡс бырѡдны Ленинлыс ыжыд кужѡмсѡ:

Вѡзвылын мунїс муѡтѡм вундыс моз,
І усї враг, кыї вунѡм турун!

Армїанскѡј сыланкыв Ленинѡс серпасалѡ полководеѡн, кодї чукѡртїс да вооружїтїс рабочѡјјасѡс, хлеборѡбјасѡс, мутѡмјасѡс, ватѡмјасѡс, косын жугѡдїс озырјасѡс да сетїс болшевікјаслыс закон:

Налыс, кодї вѡлі озыр, мырдѡдїс став,
Озыр јѡзѡс вѡчїс кан дорыс-на гѡлѡн.
Налы, кодлѡн немтор ез вѡв, сетїс став,
Сетїс кѡм і паскѡм, мортѡн вѡчїс гѡбс.

Туркменскѡј сыланкыв вїсталѡ сы јылыс, мыј, мудрост сертыс арталѡмѡн, Ленин велѡдчывлїс сїзім немчѡж.

Уна лыда вїстјас, трогательнѡ наивнѡјѡс форма сертыс, жужыда мудрејѡс пышкѡс сертыс, мїчмѡдѡма фантазіјаѡн, народын ветлѡ Ленинкѡд аҗыслѡмјас јылыс, гѡл јѡзкѡд сїѡ сорнїтѡмјас јылыс, сїѡ велїчавѡј простота јылыс, сїѡ могушщественнѡј вынїѡр јылыс.

Велїкѡј соціалїстїчскѡј револуціјалѡн кыѡд годовшщїна мїжанлы ваїс кымынкѡ пресајас, кѡнјасын ворсысјас пыдї петкѡдѡма народлѡн вождїасѡс. „Человек с ружьем“ Н. Погоїнлѡн, „Правда“ А. Корнејчуклѡн пресајасын тѡдчѡдѡма Ленинлыс образсѡ.

Танї сїзі-жѡ, кыї і „Льенін Октабрын“ замечательнѡј кїнофїлмын, генїалнѡј вождѡс петкѡдѡма мїжан історїја медса решаятана кадѡ—власт бѡстан кадѡ. сраматургјас, а на бѡрса і московскѡј театрјас Ленинѡс петкѡдлїсны револуціоннѡј народкѡд ѡтлаын да народѡн јурнубѡдѡмын.

Помешщїклыс, капїталїстлыс, кулаклыс, поплыс, царскѡј офїцерстволыс да чїновнїчестволыс сѡкыд нарѡтїѡмсѡ да експлоатаціјасїспытајтѡмѡн, салдатскѡј шынеља крестана, кодјасѡс топѡдѡма мутѡмалѡмѡн да праватѡмлунѡн, муѡтѡма імперїалїстїчскѡј воїнаѡн, „руд гусарјас Иван Шадрін („Человек с ружьем“-ын), Тарас Голота („Правда“-ын) мѡвпалѡ-

ТЕНАД ЗАВЕТЈАС КУҢА ЛОИ СТАВЫС

(Роч сказ)

Оз кбзыд тбвјас шувгыны,
Оз лыјас сїз тбвзыны,—
Бара шог-тај кылбчб
Са-сбд мїстбм кымбр моз.
Бытбб шера—чарда гым
Усїс сблбм вылб шог.
Тажб курыд шогсб-пб
Не разбдны збој тблыслы,
Не нуны зыбуч лыалы,
Не вевтгыны гым-кымбрбн.
Ме пукса, кїста сїнвабс
Мед менам шогбн—сїнвабн
Тырас лбзов сарїгыс,
Жужыд јујас ојдасны,
Јежыд їзјас потасны,
Чїстбј зарнї савмунб!
Лої-кб ме ескб јаснбј сбкблбн,
Пбрї-кб ме ескб сїзбј гулуб,
Алї-нб ббјб лебыс чїкышб,
Ескб шогсан кывјас егшув,
Ескб курыд сїнва ег тбдлы,
Либчї ме ескб вескыда
да Москва карбз вобдчї,
Кремлбн їзја стен дорбз,
Леччї мавзолеј дїнас,
Владїмїр Ленин дорб ме.
Ескб шуї сылы: „Југыд шондїбј,
Гбгбр вїббдлы, радлышт—нїмкодас,
Кычї олбмас вежсїс ставыс чїк.
Со, садјас кїсмбны—колхозјаслбн,
Со, мујас сбвмбны—колхозјаслбн,
Кушбм југыд овны лої мїјанлы!
Школајасын мїјан челадјас,
Вылын јенежын зонјас—сбкблјас,
Мїјан нывјасным тракторїсткајас.
Олам ставным мї—озыр овмбсбн,
І пуб ужыс збој мїјан кїјасын,
І бзјан сблбмбн мїб радејтам
Тенсыд тышјастб, тенсыд подвїрјас.
Те ужалїн мї куҗа, кїјас лїчлестбг,
Ыжыд мывкыдтб ассыд жалїттбг,

Сотчін мі куза кѳстер-пламјаѳн,
 Мыј те думажтлін, ставыс лоі сіз!
 Тенад заветјас—завешщаніје куза
 Шудѳ нуѳѳѳ Сталін мїжанѳс.
 Оролјассаѳ орол-піжан чужѳны,
 Сѳкѳлјаслѳн—вына лебѳѳмыс,
 Океан да океан—кык рѳѳімѳј вок.
 Сталін Љеѳнїлы да рѳѳімѳј вок
 Вѳчан уж куза, орол вын куза,
 Лебан ног куза, сѳкѳл сам куза.
 Мунам Сталїнкѳѳ, кызі Љеѳнїнкѳѳ,
 Сорнїтам Сталїнкѳѳ, кызі Љеѳнїнкѳѳ,
 Став дум тѳѳѳ чїк сіјѳ мїжанлыс,
 Нем чѳж тѳждысѳ сіјѳ мї вѳсна.
 Сїјѳ вескѳѳлѳмѳн, сіјѳ тѳждысѳмѳн
 Мїжан—племјатѳм јѳзјас ѳні абу-їн,
 Абу батѳѳмјас, ѳтчествѳѳѳ,
 Абу сірѳта, салдат гѳтырјас, коѳѳѳр дѳвајас,
 Нї батрацкѳј олѳм-вылѳмыс,
 Нї мувывса сір-турун коѳ олѳмыс.
 І мїжан ѳтї туж ѳні сѳмын ем:
 Шудѳ паскыѳ туж, југыѳ, гажа туж.
 І тајѳ тужѳдыс нуѳ мїжанѳс
 Рѳѳнѳј асланым мїжан партїја.
 Југыѳ, шудѳ тужсѳ мїжанлыс
 Не разјыны мїстѳм сѳѳ тѳвлы,
 Не нуны зыбуч лыалы,
 Жужыѳ ју ваѳн не ѳјѳѳѳны,
 Гыма кымѳѳн не вевтѳыны.

Гїжѳма 1937 воѳ Т. А. *Долгушева* вїсталѳм
 сертї Шурмінск рајѳнса, Кїровскѳј ѳбластса
 „Краснѳј Звездѳчка“ колхозын.

Комїѳдїс Г. Федѳѳѳ

АРТЕЈЕВА МАТРЕНА ТРОФІМОВНА

(Очерк)

I. ВОКАН

Стрѡг архітэктурнѡй вѣзаса, фелѡвѡй абстанѡвкаа залын 1938 вѡса жанвар 12 лунѡ пукаліс мукѡдјас пѡвсын прѡстѡјінік паскѡма, вель паскыд, плавкѡс чужѡмјаса, бытѡ чужыштѡмѡн кыпѡдѡм, вылын сінкымјаса ар нѣламына нывбаба. Чужѡм сертыс сїѡ неуна муніс нѣнка вѣлѡ. Морѡс вылас југнѣтлывліс Краснѡй Знамја орѡен. Местаас пукѡм бѡрын сїѡ, аслас рудінік нѣыжыд сінјаснас кышовтїс зал пыштї да сувтыштліс тыртѡм-на трібуна вѣлѡ. Сы бѡрын сїѡ унаыг-нын вїѡдліс сетчѡ, кызї і мукѡд, мыкѡ вїччысїг, пыщкѡсса волнужтѡмсѡ кутѡмѡн. Но пырса спокојствїе сылѡн ез вѡв. Уна јѡза заллѡн гыалѡмыс сылы вѡлі велавтѡм. Дај гыалѡмыс вѡлі торја, аслыс пѡлѡс, фелѡвїтѡй кыпыд, торжественнѡй.

Тажѡ вѡлі Ыбса „Трактор“ колхозыс колхознїца-телатнїца, ѡні Ізварајонсаң Націѡналыстјас Сѡветлѡн депутат Артејева Матрена Трофїмовна. Залыс—їсторїческой кремловскѡй зал—тажѡ лунсаң Націѡналыстјас Сѡветлѡн засѡдајтан зал. Јѡзыс—сѡветскѡй му пастаыс чукѡртѡм депутатјас, му квартѡд јукѡнса свѡбѡднѡй народлѡн їзбраннїкјас. Шук тѡлыс сајын сѡціалїзм странаса 90 мїлліѡн бѡрјысыс мїрын медса демократїческой бѡрјысан закон подув вылын јѡдїнодушнѡја бѡрїсны высшѡй власт органѡ ассыныс медбур канфїдатјассѡ. І со, талун, тѡлыс мыстї, најѡ чукѡртчїсны Краснѡй столїцаѡ, зѡрмѡм стѡнјаса Кремл пыщкѡ, тајѡ залас—54 народлѡн предста-

вїтелјас, разнѡй спеціалностјаса, разнѡй уж вылыс, разнѡй арлыда да разнѡй сорныа јѡз, но јѡдїнѡјѡс рѡдїна берѡ асланыс помтѡм раѡејтѡмнас, сѡціалїзм фелѡлы, партїја фелѡлы преданностнас. Вот мыј вѡсна заллѡн уна гѡлбса сорнї шыын, вѡрасын, уна фѡз сїнјасын сквѡзїтїс кѡсїѡм азгыны регыджык сїѡс, кодї сїмволїзїрујтїс аснас рѡдїнаѡс раѡејтѡм, коммунїзм фелѡлы преданност да помѡз верност, кодї уна вѡјас чѡж нуѡдїс странаѡс вермѡмыс вермѡмѡ да вѡјѡдїс сѡціалїзмѡ, классјастѡм сѡціалїстїческой обшчествѡй.

Кадыс матыстчїс кѡкјамысѡ.

Кызї і мукѡд, Артејева вїѡдїс прѡзїдїум трібуна бѡрса, мед нѣ прѡчѡвајтны Стаљнлыс петѡмсѡ. І друг—век-жѡ вїччыстѡм лоїс—залыс ѡдѡбтїс вывлан, увкнїтїс аплодїсментјас тѡвнырѡн да чѡлѡмалан кывјас горзѡмѡн. Артејева вїччысїс прѡзїдїум трібуна вѣлѡ петѡм, а Стаљн тыѡвтчїс ложаын, аслас сѡратнїкјас пѡвсын, сешѡм-жѡ, кушѡм вѡлі секї, 1936 воын, стахановецјас-живѡтнѡводјас слѡт вылын, кѡні сїѡ азгыліс Стаљнѡс медвѡзѡныс. Прѡстѡй, скромнѡй, рѡднѡй Стаљн! І кызї секї, ѡні сїз-жѡ ылкнїтїс сѡнјасѡд вїр, сѡлѡм пондїс тїпкыны тѡрыбжыка. Но ѡні, вѡча кї кучкїгѡн, сїѡ кыліс морѡс бердсыс, пїшѡгсыс (сїѡ вѡлі сылѡн ѡепт пыѡдї) ужалыс уна мортјаслыс дѡверїе документ, і та јылыс казтыштїгѡн, чужїны мѡвпас пѡз кывјас: „да, да, вот тајѡ чѡлѡмсѡ і колѡ медвѡз вїставны тѡныд мѡнам бѡрјысысјас нїмсаң“. Сѡс-

са зік орччөн, комідн, быттө сылыс думјассө вынөбдөмөн, кыліс чолөм кыв горөбдөм, да јешщө јона пондіс аялодірујтны.

Но, со, лөнісны дырөн оваціја гыјас. Залын пуксіс феловдј обставновка. Петровскіј јорт депутатјас группа нымсаң вөзјө поручітны заседаніје востөмсө медса ыжыд арлыда депутатлы, Цхакај јортлы. Історіческөј сессіја вогсіс. Мірын первојја соціалістическөј народнөј парламент, велікөј соціалістическөј фержавалөн зік өтї да тыр праваа көҗајін заводітис ассыс уж.

Сіјө лунјасө страналөн став вніманіјейс вөлі вөскөдөма Москва бердө. Сурс кілометрјас сајын Москва саң, Ыбын (Сізабскын) олісны сіјөжө думјасөн да сорніјасөн, кызі і став страна.

— Міјан Матрена Трофімовна рөшәјтө Верховнөј Советын,—гаралісны „Трактор“ колхозса колхозніцајас ассыныс депутатсө, і најө гөлөс горын кыліс гордост ас повссыныс бөрјөм депутат вөсна, гордост страна вөсна, кодлөн ем сөщөм демократическөј Конституціја—Сталінскөј Конституціја.

І Матрена Трофімовна, пансаскө сорні горт јылыс, сіҗжө медпервој, ыжыд гордостөн індө сы вьлө, мыј „Трактор“ колхоз Коми республика пастаын медбор колхоз, мыј сіјө озыр і машинајасөн, і јөла скөтөн, і көрјасөн, і прөдуктајасөн, мыј колхознөј Ыб лоіс озыр да культурнөј і мыј сіјө ачыс „Трактор“ колхозса шлен.

Ылө да бергөдчытөм вьлө колөма шуштөм, страшнөј важыс. Тајө сіктын, кодї өнї лоіс мусаөн да гажаөн, Артејева, кызі і мукөдјас, терпітліс важ проклатөј оломлыс став сөкыдлунсө, курыдлунсө, став өбидәјассө да несправедливостјассө. Тані, сікт помын, Артејев Трөпім семјаын, щыг да корыс коф оломын чужліс сіјө да коллыс ассыс том кадсө. Артејев Трөпім, вөвлөм батрак, гөтрасөм бөрас лөсөдіс мөс, вөв, мурт, но омблік крөстанскөј овмөс помыс овны ез вөв кокніжык батрачөтөм дорыс. Мыј ез пөссы, ез вїҗы

уж вылын, сіјө озыр вөлі сөмын чөлафөн—воғө лоан батрақјасөн да батрачкајасөн. 6 чоја-вока пїын Матрена вөлі мөдөн. Сіјө ез төдлы төжыдөстөм чөлафөрсө—сы бөргөа бөдымсны јешщө нөлөн і најөс колө вөлі вїҗны. Сіјө ез төдлы і долыд да гажа нывөлөмсө—нуждаыд воғө вөтліс сіјөс нажетка вьлө. 16 арөсөн, кор сылөн ыжыдҗык вокыс томысаң кулақјаслы мырдвыјөн ужалөмыс кувсіс 21 арөсөн, Матрена петіс јөзө, 16 шәјтыс медвоғҗаыс медасіс во гөгөр көжлө.

Мыј сіјөс вїҗчысис воғын? Вок мөжө томысаң жугавны, пырны губ, лөбө нем чөж, пөрысмытөҗ мыркны кулақјаслы лун і вој, овны пөмыдын, һәјтын, сөмын кынөм пөт вөсна төжысөмөн? Мыјөн торјалө нывбаба батрақкалөн суфбаыс ужаланскөтыс, кор му вылын ыжыдалөны капіталістическөј пөрадоқјас і нывбаба озлыддыс морт пыддї?

Велікөј Октябрскөј революціја суіс Артејеваөс Зөд-даң ордыс. Нојабр 7 (25) лунө сіјө сіҗжө мыркіс ужаліс кулакы і фөрт, ез кужлы мөвпыштны, мыј тајө лунө лоі пукылтөма експлоататорјаслыс власт да лөсөдөма рабочөјјаслыс, ужалысјаслыс власт, мыј тајө луныс пыртіс зөв төдчана вөжсөм сылөн, Артејевалөн воғө оломө.

... Революціја бөргөа первојја вөјасө, өтка крөстанскөј овмөс помыс вердчыны вөрмытөмла, Артејевалы лоіс-на батрачкаавны. Сіҗ-һін гөла олыс семјасө талаліс шөг. 1918 воын кувсіс багыс—семјаын зік өтї мужічөјужалыс. Матрена Трофімовна коліс вердыс пыддї. Сіјөжө воас кодлөнкө лөк кіјас вөсталісны Артејевајаслыс зорөд пощөссө да вердісны турунсө скөтлы. Вөлөс вердны вөлі һіндөмөн, лоіс колччыны вөвтөг. Семкө Мікіт ордө медасөмөн, Артејевалы лоіс ужавны щөщ і вөв вьлө, кодөс сіјө сетлывліс кор-сурө вөчыштны Артејевајаслыс гортса ужјас.

Сөсса, кор страналөн овмөс кутіс вочасөн кыптыны, јонмыны, Артејева дүгдіс кулақјаслы ужалөмыс. Сылы буржык вөлі госудәрственнөј ужјас вылын, медсасө тујјас вөчөмын сезоннөј ужалыс пыддї. Овны лоіс

кокныджык, но крестанскōй овмōс, кытчō век-на кутчыглісны Артејевајас, спасеніје ез вајлы. Кындмпōт вōсна тōждысōм век ошалис најō жур вылын.

Воіс велікōй перелом во. Большевікјаслōн партіја нудіс крестанаōс колхознōй туј вылō. Бырōдсисны медбōрја експлоататорскōй классјас, бырōдсис налōн чужны позанлуныс. Сікт гыґіс. Важ сіктлōн реакціоннōй вынјас локыс воґсасисны колхозјас котыртōмлы паныд. Кулакјас тōдісны, мыј колхознōй олōм вајō најōлы пом. Сіктын ветлісны быд пōлōс, гудралан сорніјас. Но ужалыс крестана, сіјō сōрніјаслыс кулацкōй пышкōссō аґрōмōн, мунісны партіјаōн індōм тујōд, колхознōй тујōд. 1931 воō тулыснас Артејевајас шōщ-жō пырісны колхозō, 1931 восаң Артејева Матрена Трофімовна лоіс „Трактор“ колхозеа колхозґніцаōн.

І вот коліс сіґім во. Сōмын сіґім. Вермас-ō лоны! Лōсало-ō, медым неважōна пемыд, неграмотнōй, забітōй нывбаба, кодлōн став том кадыс колōма кулацкōй кабалаын, сōкыд, вежōр ныжмōдан ужын, кодōс војдōр ез пуктывны морт пыґдї, талун лоіс почотнōй, знатнōй мортōн, пукаліс депутатскōй скамја вылын высшōй власт органын? да, тајō лōсавтōм і позтōм мушар вывса лубōй мōд странаын. Тајō лōсалана і поза на СССР-ын, рабочōјјаслōн да крестаналōн государственно, Сталінскōй Конституціја странаын.

Артејева Матрена Трофімовналōн тајō тујыс—гōлмыс-гōл, пемыд, беспросветнōй олōмсаң зажіточнōй культурнōй олōмōз, тышōн да творчествон тырōм југыд, паскыд общественнōй дејателностōз—шедōдōма колхознōй стрōј пыр, кодї аслас бчерефōн шедōдōма Октябрскōй революціја резултатōн. Тајō тујыс—став советскōй нывбабајаслōн туј, став ужалыс

СССР, Верховнōй Советса депутат, орденоска
М. Т. АРТЕЈЕВА

јōзлōн туј. Тајō тујсō індōма да осушществітōма ужалыс јōзлōн велікōй вождјасōн—Ленинōн да Сталинōн.

Ыб сіктын Артејев Трōпімлōн важ керкакōд орччōн сулалō выл—електричествоа, радиоа, гырыс ошїнјаса, балконјаса, тајōс стрōйтōма колхознōн сіјō нывлы, Матрена Трофімовналы. Кушōм торјалана суґбаыс кык поколеніјелōн—батлōн да нывлōн! Немыс мырґіс-ужалис Артејев Трōпім, а кывліс-ō сіјō кодсаңкō уваженіје кыв? сферт ез! А со нылыс сылōн аслас честнōй ужōн, общественнōй овмōсō ассыс стараннōсō, зїллуңсō пуктōмōн лоіс орденоскаōн, знатнōй мортōн, депутатōн.

Кор јуавлōнны сылыс, мыґыс, кушōм геројствоыс наградітїс сіјōс правітелство высшōй наградаōн, сіјō кыввіґд: честнōй ужыс, кыґ бытō

Сесса слотјас вылын участвујтѳм— Сыктывкарын, Москваын, высшѳй награда получѳтѳм, Сталинѳс аҗѳѳлѳм. Тајѳ вѳліны меѳса шуда, кыпыд здукјас. Вылѳ кыпѳѳѳм сѳнкымјаса негырыс руд сѳнјасыс сылѳн збылыс чужмалѳсны тајѳ замечательнѳй лунјас вылас, а сѳлѳмас шоныдгыѳн кыптыліс благодарност сылы, кодѳ сетѳс шудсѳ сылы, Артејевалы і сы код-жѳ мукѳѳјаслы мѳлльѳнјаслы.

37-ѳѳ арѳс вылын Матрена Трофімовна заводѳтѳс велѳѳчыны. Сѳнлы велавтѳм-на шыпасјас сажыс воссылѳс знанѳжелѳн југыдыс. Сѳјѳ велѳѳчѳ технѳк-животновѳѳѳ, меѳым знанѳејасѳн вооружѳтѳѳмѳн паскѳѳны возѳскѳѳтѳѳѳм ѳелѳ.

Тащѳм олѳм тујыс Артејева Матрена Трофімовналѳн. Батрачкасан, кодѳѳ ламѳѳѳѳма вѳлі важ олѳмыс, кодѳ нуѳс ас вывтѳыс важ стрѳјлыс

став гнѳтсѳ, став нартѳтѳѳмсѳ—соціалѳстѳическѳй уж героѳнаѳѳ, народнѳй ѳеputатѳѳ. Тајѳ—јарјугыд прѳмер сылѳн, кызі сѳветскѳй нывбаба-колхоѳницајас, великѳй вождѳјасѳн—Лѳенѳн да Сталинѳн инѳѳм тужѳѳ, лоѳсны мѳјан рѳѳѳналѳн помѳѳ мезѳѳм, тыр праваа, шуда гражданаѳн, классјастѳм обшѳество стрѳѳтан быд участок вылын актѳвнѳй стрѳѳтелѳјасѳн. На пѳыс абу ещѳѳѳс бѳрјѳѳма Верховнѳй Сѳветѳ. Артејева јорт—уна пѳвсыс ѳтѳ. Іҗва рајонса ужалыс јѳз бѳрјѳсны сѳјѳѳс ѳеputатѳн, меѳым государственнѳй уж вылын сѳјѳ тышкѳсѳс коммунизм ѳелѳ вѳсна, Лѳенѳ—Сталин партѳја ѳелѳ вѳсна сещѳѳм-жѳ преданнѳја, честнѳја, врагјаслы пѳшѳада сеттѳѳг, кызі тышкѳсѳлѳс ѳнѳѳ социализм стрѳѳтан ѳтѳ неыжыд участок вылын.

НАРОДНӨЙ ПОЕТ

М. ЈУНОВИЧ

Некрасов—народнөй поет, народлөн „заступник“, „избранник“.

Некрасов сещома төдис крестанствогыс олөмсө, мыј „кужис воны медга ічөт мужічей інтересөз.“ Сіјө сещома төдис олөмсө карса ужалыс јөзлыс, кушома верміс төдны сөмын пролетаріјөн, умственнөй уж вьвса жыныјө шыг, корысалыс чернорабочөјөн.

Свор'анскөј семјаын рөдітчөмөн, Некрасов быдміс кодјура помешщікјас, „бујнөј дікарјас“ пөвсын. Сіјө ьненавідітис багыслыс керкасө, „где рой подавленных и трепетных рабов завидовал житью последних барских псов..., где вторил звону чаш и гласу ликований глухой и вечный гул подавленных страданий...“

Некрасов радејтис народөс нартысјас діно лөглун мында-жө, „личкөм рабјаслөн“ свобода јылыс мөвплөн став вынөн, став непосредственностөн, искренностөн, нежностөн—сіз, мыј народлөн страдајтөмјасыс лоісны сылөн страдајтөмөн, народлөн ескөмјас да зілөмјас—сылөн зілөмјасөн. Крестанка діно шыасөмөн, сіјө гіжліс:

Ты глухо незримо страдала,
Ты свету кровавой борьбы
И жалоб своих не вверяла,—
Но мне ты их скажешь, мой друг!

І Некрасовлы народ сетис асыс жалөбајассө, асыс „кровавөј тышсө“, і народлөн ојзөмыс лоіс поетлөн сыланкывјөн, і народлөн выныс—поетлөн вынөн.

Некрасов јылыс пыржык сорнітлісны кызі народнөй, шог сылыс јылыс. да, поет, аслас стіхјасын, кодјас лоісны німтөм, массөвөј сыланкывјасөн, петкөдліс народлыс великөј шогсөм. Но сіјө вөлі грөзнөј шогсөм. Некрасов сыліс народлыс вынөрсө: поетөн лөсөдөм крестанскөј образјас галлерејаын народлыс кореннөј својствојассө петкөдлөм серті медга јарјугыд да жужыд—„сермјажнөј багатырлөн“ свјаторусскөј багатыр Савеліјлөн образ. Гажтөм карфінајас фонын, кодјас серпалөны мырдөна. крестанскөј уж, забітост, пемыдлун, пөкөрітчөм, рөч крестанін Некрасов поезіјаын петө аслас пріроднөј төлкөн, збојлунөн, пелкунөн, находчівостөн, наблюдателностөн, јуморлөн чудеснөј чувствөөн да вөла вөсна сотчөмөн. Некрасов сыліс.

В рабстве спасенное
Сердце свободное—
Золото, золото
Сердце народное!

Некрасовлөн гажтөм курыд сыланкывјас пыр, бурлацкөј дубінушка пыр кылөны поетлөн пророческөј кывјасыс:

Русь не шелохнется,
Русь—как убитая!
А загорелась в ней
Искра сокрытая—

Встали—небужены,
Вышли—непрошены.

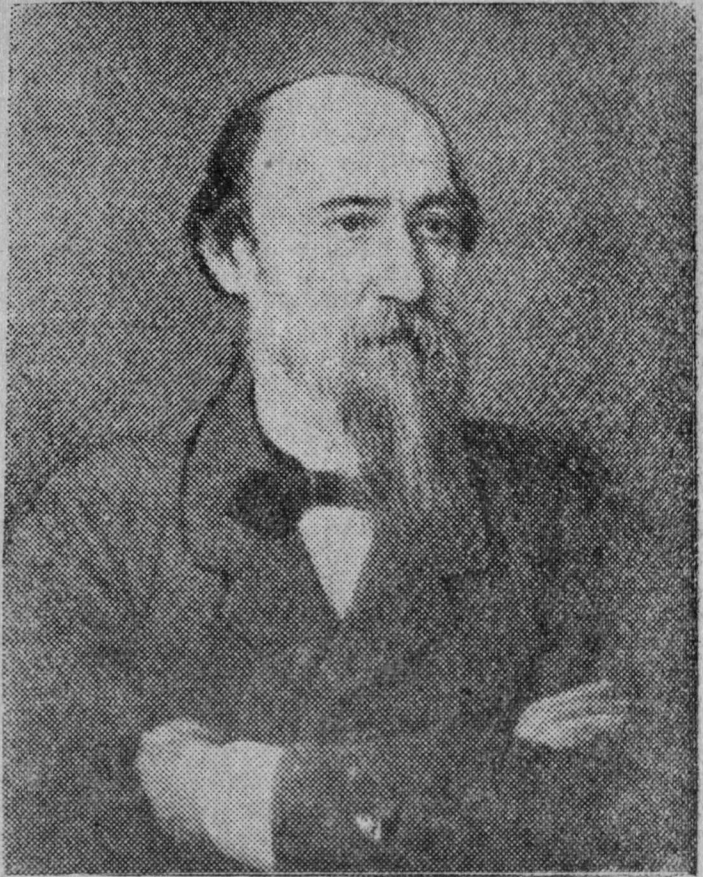
Рать подымается—
Неисчислимая!
Сила в ней скажется
Несокрушимая!

Некрасов выступітис неламынѡд војасѡ, кор роч революціоннѡй двіженіе, декабрістскѡй катастрофа бѡрын оправітчѡмѡн чукѡртіс вѡл вынјас. Некрасовѡс велѡдысѡн вѡлі Белінскіѡ—міјан мездысана двіженіеын двор'анаѡс тырвыѡ вежыс і разнѡчінецјаслѡн, кыѡі шуліс Леѡын,—предшественнѡк.

Некрасов літературнѡй ужлѡн зорічалѡмыс вѡѡ 50-ѡѡ—60-ѡѡ војас вѡлѡ. Сіѡѡ вѡлі кад, кор крепостнѡческѡй стрѡі іспытајтис медвоѡза пасвартан кучкѡмјас, кад, коді вѡлі тырѡма крестанскѡй революціјаѡн. Крестанскѡй массајаслѡн тыш мырѡналіс царѡс „вывсаѡ“ мездѡмѡ. Крестана восстаніејасѡн вочавізілісны грабітелскѡй реформа вѡлѡ, коді кольіс му і власт помешцікы да царлы. Но тѡдчіс рабстволѡн немјас, тѡдчіс і крестанскѡй тышлѡн характерыс. Торѡѡдлѡм восстаніејас ез ѡтутчыны організованнѡй двіженіеѡ.

Борецјас гібел вѡлѡ віѡѡдтѡг, тајѡ революціоннѡй кадыс выдвінітис Некрасовѡс — „местлыс да шоглыс“, „шоглыс да скѡрмѡмлыс“, коді вѡлі доходчівѡй массајаслы, поетѡс, поет-гражданинѡс.

Роч літератураын Некрасов петкѡдлѡ шестіфесатнѡкјаслыс авангард. 60-ѡѡ војасѡ „просветелјаслы“ леѡнскѡй характерістѡка сетѡ і Некрасовлыс соціалнѡй сушностсѡ помѡз урчітѡм. Сіѡѡ „одушевітчѡма пѡс лѡглунѡн крепостнѡй право дінѡ да економіческѡй, соціалнѡй да јуріфіческѡй јукѡнјасын сѡлѡн став порожѡніејас дінѡ“; сіѡѡ пѡса дорјѡ „просвещеніе, самоуправленіе, свобода, олѡмлыс јевропејскѡй формајас да вообщѡ Россіјаѡс быдбоксаѡ јевропеізурутѡм“. Сѡлѡн којмѡд характернѡй віѡ — „народнѡй массајас-

Велікѡй роч писател-классік

Н. А. НЕКРАСОВ

лыс, медгасѡ крестаналыс (кодјасѡс нѡшта ез-на вѡв тырвыѡ мездѡма ліѡс сѡмын мездыссісны просветелјас кадколастѡ) интересјасѡ ѡтстаівајтѡм...“

Крестанствоын расслојеніе сіѡѡ кадас вѡлі нѡшта слаб-на, пролетаріат кыѡі класс сѡмын-на сѡвміс. Некрасов вѡлі історіческі прав да вернѡй дејствітелностлы, кор выступајтліс став народ нѡмсаѡ. Революціонност, кодѡн вѡлі јіжтысѡма сѡлѡн став творчествоыс, вѡлі „крестанскѡй массајаслыс збыл, решітелнѡй, бојевѡй демократізм“ конкретнѡја петкѡдлѡмѡн. Со мыј сетіс вынсѡ поетлы, со мыјла Некрасовлѡн ѡбразјасыс вѡчѡны вѡрѡѡдны поэтѡм правдалыс впечатленіе.

Рэвалюцыйнае пакаленьне яе воспитываў чыслны Некрасов пэзія вылын: сьё вёлі Ўенінлон меда рафэтан поэтасыс ётён.

Кор Некрасовлон смертэлювё вёсём жылыс јубр воіс Чернышевскіјоэ, коді вёлі ссылкаын Сібірын, сьё обшчёј друг Пыпін пыр коріс вёставны поетлы прёшчальнёј чолём. „Вёстав сылы,—гіжліс Чернышевскіј,—мыј ме пёса рафэта сьёс, кызі мортёс, мыј ме благодаріта сьё ме дінё бур располёженіеыс, мыј ме окала сьё, мыј ме убеждон: сылён славаыс лод кувлытём, мыј сы дінё, став роч поетасыс меда геяіальнёј да меда блароднёј поет дінё Россіјалён рафэтёмыс вечнёј“.

Сьё рёсугіс дворёвёјаслыс, оброчнёјаслыс, баршчіннёјаслыс тпјас, сетіс образјас беднакјаслыс да бурлакјаслыс—ставныслыс налыс, кодјасёс „кырыс дундёдіс, шог мучітис“.

Народнёј ёблём дёныс бостіс Некрасов крестанка жылыс сыланкыс; сьё ёбрдіс сылыс грознёј доласё, кыпёдіс сьёс—велічавёј красавіцаёс, немёвёјса работніцаёс. Кушём чуфёснёј портретјас крестанскёј челадыс рёсугіс Некрасов! Кушёма уж да быт тёбёмён сьё петкёдіс вёлёс—„бурушкаёс“, „Саврасушкаёс“—крестанскёј олбын. Сьё вёсталіс страшнёј рекрутчына жылыс, пёжарјас жылыс, засуха жылыс, кабакјас да катарга жылыс. Сьё сыліс му, „нёва корміліцаёс“, і гёрысёс, і крестанскёј уж.

Некрасов ез мёчмёд, ез гіж сусальнёј зарнён крестанствоёс. Сьё медвоэ роч літэратураын геяіальнёј прозорлёвостён да вынён, коді востё быдса класслыс історічэскёј судбасё, петкёдіс крестаніныс кык душасё—ужалыслыс і собствённікыс. Достоянёј выманіелы і сьё, мыј Некрасовлон абу обшчына народнічэскёја ідеалізірутём; сьё творчэствёын крестанскёј массајаслыс бојевёј демократізмёс абу пемдёдёма реакціоннёј народнічэскёј утопіјасён. Стрёг правдаён јжтысёма сылён творчэствоыс.

Некрасов сыліс народлыс стрёг, скёр душасё. Крестанскёј рэвалуціјалён ідеја мувё „Кому на Русі жить хорощо“ поэма пыр,—тајё ра-

фэтан прёзвёденіеас Некрасов пыртіс роч сікт ёрга асыс кычвоа наблудёньіејасёс. Шогёмён да курыда сорнітис поет крестанілон меда сёкыд грек ылыс—пакорност, тёрпеніе жылыс. Но поемаын вёставё лёгенда велікёј грешнік жылыс, кор сушкіс пурт пан сёлём. Поёмалён герој—Савеліј дед гуаліс ловјён муё немец-управляушчёјёс, коді топёдіс крестанаёс барыныс јонжыка. Сьё і черён грёзітчіс: „міјан черјас кујлісны кадёзі“ да сёмын багатырлён „кыјасыс цёпён кёртавлёма, кокјасыс кёртён дорёма“. І оз тёд багатыр, кызі орёдны цёпсё, коні кујлёны тујјасыс народнёј шудё. Некрасов азіс крестанскёј массајаслыс тышкасны рёшімост, тёдіс народлыс вынсё да слаблунсё. Сьё сьі і гіжліс:

Ты и убогая,
Ты и обильная,
Ты и могучая,
Ты и бессильная,
Матушка-Русь!

Тајё кывјасёс катывліс Ўенін да казтылё Сталін.

Крестанство абу зік ётё, кёт і главнёј герој Некрасов пэзіјалён. Сьё сетіс образјас рабочёјаслыс—бурлакјаслыс, стротёлјаслыс, наборшчікјаслыс. І пыр сьё-жё шёмёсёмдан конкретностён, жізненнёј явлёніејас быдбоксан шымыртёмён, најё соціалнёј пышкёсё пырёмён, сьё ердёдіс капіталістічэскёј эксплоатаціялыс мерзостёс.

Код жылыс кёт ез думајт Некрасов—крестана лёбё рабочёјас жылыс,—жугёдны поэтём вёлі сылён народлы ескёмыс. „Желёзнёј дорогалён“ мрачнёј картынаыс јжтысёма народлён будушчёјё ескёмён.

Некрасов замечатёльнёј пэзіяын рёфіналён тема: рёфіна да народ ётувјаёс сьё гёгёрвоёмын. І поет азё аслас мечтаын „свободнёј, гордёј, шуда“ рёфіна.

Збылісны поетлён мечтајасыс, сылён пророчэствоыс. Свободнёј да шуда сылён рёфінаыс, азчыісны кычјас нывбаба шудыс, муноны Волга куэа гігант суднојас, крестана заводітисны нуны базарыс Белінскіјёс да Гоголёс, і сылыс—Некрасовлыс—сыланкыс-јасё сылё свободнёј Сёветскёј народ.

Коміёдіс Г. Торлопов,

ИНЫ ТЕ СЕЩОМ МЕСТА ВАЈ МЕНЫМ

(„Размышления у парадного под'езда“ німа поемаыс отрывок)

Н. А. НЕКРАСОВ

Ины те сещом места вај меным,
Сещомін ег-на ақывлы ме.
Кѳні вічыс да кѳчысыд тенад.
Кѳні оз озы роч мужікыд мед.
Ојзѳ му вылын, туј вылын сіјѳ,
Ојзѳ турмаын, острогјас піын,
Руднік пышкын, кѳрт чепјасын кор;
Ојзѳ рыныш-стѳг увјасын сіјѳ,
Стѳпті мунігѳн војулѳ сор;
Ојзѳ гѳлінік ас керка помын,
Шонді југѳрлы конѳр не рад,
Ојзѳ карјасын, суд ѳѳѳс дорын,
Кодыр весшѳрѳ воштѳ сен кад.
Волга дінѳ те пет—Волга куѳа
Кодлѳн јуралѳ ојзѳмыс сен?
Сіјѳ ојзѳмыс сылѳмѳн шусѳ—
Сіјѳ бурлакјас кыссѳны сен!..
Волга! Волга! кор тулысын пѳлтчан,
Сізі ытваѳн ыбјас он ту,
Кычі јѳз ыжыд сір-курыд шогѳн
Міјан тырѳма сінваѳн му.—
Ојзѳм сен, кѳні јѳз... Сѳлѳмшѳрѳј!
Мыјса ојзѳм-нѳ та вывті тѳрѳ?
Саѳман кор те да зелѳѳлан вын,
Гашкѳ рѳк вынлы помѳѳ-нін сетчін,
Ставсѳ ештѳдін, поѳіс мыј тен,—
Ојзѳм-бѳрдѳм код сыланкыв колін,
Лоін сѳлѳмѳн нем кежлад кын?...

Коміѳдіс Пав. доронін.

ВУНÖDÖМ GIKT

Н. А. НЕКРАСОВ

Неніл пöчлөн керка шогмытöм-нын лоис.
Влас бурмiстрлыс вöрсö корны сiјö воис.
Абу теныд вöрыд,—кылö пöрыс пöчö.
„Часлы, воас барiн—барiн судсö вöчас.
Менсым киссöм керка пондас сiјö тöдны—
Мöвпалö зор пöчö—вöрсö шöктас сетны“.
Лок морт кыскö бокыс, паскыд горшсö востiс—
Крестаналыс мусö ыжыда зев бостiс,
Тайö мiстöм ужсö жулык самöн керiс—
„Часлы, воас барiн—сурас землемеры!“
Мöвпалöны јöзыс: „барiн кывсö шуас—
Сетасны сек öдјö мiжанлы бöр мујас“.
Радејтö-нын важöн вöльнöј гöрыс нылöс,
Оз леэ верöс саяö нылöс пыкö сылыс
Немец управiтель. „Видчысышт, Игнаша,
Часлы воас барiн!“ шуö пыр Наташа.
Пöрысјаслөн, томлөн зыксöм кылö кöнi—
„Часлы, воас барiн,“ кылö јöзлөн сенi.
Киссöм керка пыщкын кулис Ненiл пöчö.
Мырдöм мусö пыр-на жулык гöрö-кöзö.
Коркö дырса чельад ветлöдлöны тоша.
Вöльнöј гöрыс кöнкö салдатын-нын вошö.
Важöн оз Наташа вöтас свадьба јывсыс...
Барiн пыр-на абу... барiн оз-на кывсы...
Сыр мыстi-нын коркö уна вöлөн воис
Пуыс вöчöм гортјын... барiныслөн шојыс.
Гортјын воис барiн аслас овмöс вылö.
Горт бöрса выль барiн, кольöдыгыс сылөн.
Селöдiсны важсö, вылыс сiјöс зөбiс,
Сесса додöдö пуксiс, Пiтiр карö лебiс.

Комiödic Mix. *Lebedes.*

КАТЕРІНА

(*Гыланкыы*)

Н. А. НЕКРАСОВ

Том мичлуној космо, вошо прѣста зѣк.
Лок мужіккѣд меным гортын овны пік.

Кодзас да пыр нѣтѣ, садѣн ропкун бур,
Гортыс бысѣн нуѣ, мыј кіас оз сур.

Венеч улѣ муніг ег-жѣ тајѣс ворд.¹⁾
Вок да батѣ дінын ег-нын еша бѣрд.

Суседјасын бѣрдлі, бѣрдлі мамлы ме,
Оз жалітны јѣзыд, кыз кѣт олан те.

„Терпіт“, бат-мам шуѣ: „терпіт, мусаныв,
Мілојылѣн нѣтѣм оз-ѣд куза кыв“.

„Терпітышт-жѣ, чојѣ“, вок мен шуѣ пыр:
„Мілојылѣн нѣтѣм вісѣдѣ оз дыр“.

Сусед котыр меным—ставлѣн ѣті кыв:
„Мілојылѣн нѣтѣм оз-ѣд куза кыв“.

Ем салдат морт—Педа, ылыс рѣфна мен,
Жалітѣ зев менѣ, сылы муса ме;

Мігніта ме сылы, гѣгѣрвоас-тај,
Мунам сујас пѣвсѣд, кытчѣз сікт оз сај.

Воста секі ставсѣ ассым шог-печал,
Сета сылы ставсѣ—став, мыј абу жал.

„Кытчѣ-нѣ те вошлін?“ шуас мужік мен.
— Кѣн вѣлі, мед вѣлі... Оні абу сен.

— Відлыны ме ветлі, жужыд-ѣ-нын су.
„Ак, те, пѣрјач-баба! Нѣшта мыј он шу“...

Відчыны сек пондас, кыптас зык да піч...
Мед, колѣ-кѣ, зыксѣ—велалѣма-нын.

Нѣттыштас кѣт содтѣд—мышкуыд оз быр—
Мілојылѣн нѣтѣм вісѣдѣ оз дыр.

Коміѣдіс Пав. доронін.

¹⁾ Вордны—тунавны, бур сіны.

КӨРТТУЈ

(Поемаыг отрывок)

Н. А. НЕКРАСОВ

II

Мыҗла, папаша-нө, төдмөдтөг виҗны
Вежбра Ваһабс тен?
Төлысыс жүдөрҗас улын ваҗ лезлы
Правдасө виставны мен.

Сөкыд зев уж, Ваһа, јөз вылө усе—
Не өти морт вынлы, дерт...
Мирын ем цар—сјө шыглунөн шубө —
Мортлы пөшшада оз сет.

Новлөдлө војскајас, карабјас сөрҗыс;
Артелө јөзјасөс вөтлалө тыр,
Каменьщик, ткачјас да гөрыс морт бөрсө
Кыскасө-вөтлысө пыр.

Сјө і вөтліс со татчө јөз вынјассө.
Уна тас бөр гортө ловјөн ез пет:
Олөмвыв воштисны тајб лөкинјассө,
Корсісны-аслыныс смерт.

Сурјас, релсјас да посјас сен содтөдөн,
җик вескыд туҗ насып—зымвиҗө јон.
Туҗ пөлөн роч јөзлөн морт лыыс кодтөдө...
Уна-ө, Ваһечка, төдан-ө, он?

Пиң герчкөм, грөҗитчан гөлөсјас кылісны.
Кокшыјас содісны пыр;
Гыбра өшіңө вужөрҗас көлісны...
Мыҗ сени? Кулөм јөз тыр.

Со најө туҗ пөлөн котөрдөн вөтчөны,
Кашкөны, панјөны суш.
Сылөны: „Нымкод-өд мијанлы азҗыны
Төлыса војјасын ассыным уж!

„Көҗыдын, жарын ми вын вывти вјсјим,
„Нем вөлі мегырөн гөрбыла мыш,
„Кынним земланкаын, цынгаөн вјсјим,
„Шыглункөд нубдім нем чөж ми тыш.

„Грабитисны грамотејјас—десатникјас.
 „Нѳјтис началство—ез быравлы лѳз...
 „Ставсѳ зик терпитим јенлѳн ми ратникјас,
 „Мирнѳј уж нуѳдыс јѳз.

„Вокјас, ми ас ужѳн козналим тјјанѳс.
 „Аслыным тани-нын кујлыны нем...
 „Векна-ѳ казтылад бур кылѳн мијанѳс
 „Гашкѳ-нѳ паметын ез кол-нын нем?..“

Ен пов те најѳјас ненога гѳлѳсыс.
 Волховыс, Волга, Ока вылыс сен,
 Быд бокыс мијан Россија быд пелѳсыс
 Мужикјас—вокјас-жѳ тан.

Јандыс те вевтгысны наыс перчаткаѳн;
 Аззан со—русѳј морт, куз,
 Ебѳсыс усѳма лок лѳхорадкаѳн,
 Виглѳс да кос белорусс:

Парјасыс вѳрпастѳм, сѳнлапјас лечѳѳма,
 Космѳм кѳ кучикас јазваыс сук.
 Нем чѳжыс ва пѳын олѳмыс полтѳѳма,
 Пыктѳма кокјасыс; јурсѳыс зур;

Луныс-лун кѳртзыр пом морѳснас зущѳмла
 Морѳсыс вѳјѳма, аззан те вот...
 Вѳѳѳдлы буржыка, сѳкыда кущѳма
 Кынѳмпѳт перјылис морт.

Весѳг ѳ ѳни-на гѳрѳ сылѳн кусына,
 Вѳѳѳѳ ныжа ѳ чѳв олѳ то,
 Сѳмѳма кѳртзырнас кокалѳ му сѳјѳ
 Велалѳм вѳвсыссѳ, со.

Уж дѳнѳ зѳлун прѳвычкасѳ мортыслыс
 Оз мешајт велѳдны меным ѳ тен...
 Раѳејт да бурсѳ те ужсѳ народыслыс;
 Раѳејт-жѳ мужѳкѳс те.

Чужан му вѳснаыд ен пов те, пѳѳ...
 Мыјсѳ-нын роч јѳз ез лепты, ез вен,
 Лептѳс ѳ тајѳ со кѳрттујсѳ сѳјѳ—
 Лептас зѳк ставсѳ, мыј ыстас-на јен.

Лептас зѳк ставсѳ да морѳснас пѳкѳѳас
 Југыѳѳс, паскыѳѳс туј аслыс сен,
 Олыштны бур кадсѳ, шуны-кѳ вескыда,
 Жал, мыј оз удајччы теныд ѳи мен.

Комѳѳѳѳ Пав. Соронѳн.

ТРАКТОРИСТКА ВАГА

(Повесть)

Г. ФЕДОРОВ

I

Төвсә рывт. Пемыд вөлөкөд котөр-тө паравөла. То өдзылөмөн, то бөр лафтлыштлөмөн жүргө көлөкөлчик. доддын вугралө тулупөн гартчөм пассажир: Сижө шочыника востылө еинсө да виждлө туй пөлөн кысеан вөр вылө, кымбра јенежө. Пыр сижө-жө өтө пөлөс серпас, пыр сиз-жө нырулас мыкө сылө гөна шапкаа јамшицк. Сылөн сыланкывјыс сещөм-жө помтөм куз, кущөм и вөлөкыс.

— Но-о, визувжыка, матушкајас! — мукөд дырји горөдлө вөвјаслы јамшицк, небыдика кучкыштө да бара заводитө сывны. Вөвјас өдзөдчөны, доддын пукалысөс јонжыка пондө зуркөдны, сижө сасмө.

Бөрјапом пассажир дөзмис, ружтыштөмөн вөрзөдчылис да, тулуп воротниксө вештыштөмөн горөдис:

— Еј, јамшицк! Огө-на матысмө?

— Регыд-нын, — бергөдчылис јамшицк, сесса индис воуланө: — Азған со, вөр вестын јенејас ворсө кыа кодыс? Сижө, бур мортө, базаса би-јас. Регыд вөрыс помасас, локтасны јөрјас. А сесањ ми здукөн лебыштам.

Пассажир кыпөдчыштлөмөн виждлис сетчө, кытчө индис јамшицк. Вөр вестын котралисны кельдилик жүгөр-јас, быттө сени көнкө сотчис ыжыд көстер.

Пассажир кокналыштөм сөлөмөн ышловзис, буржыка ладмөдчис-пукөис да востис портөгар.

— Куритчылан, јамшицк? — јуалис сижө.

— Куритчам, бур мортө, — пассажирлањ бергөдчис уска-тошка пөры-

сик дөдө да бостис папіроска. Өз-тисны.

— Дыр кежлө-дај базаас? — јуалис сылыс дөдө.

— А сен тыдавны кутас. Гашкө и төвбыд кежлө-да, — очсыштөмөн висталис тулупа морт. Сесса ачыс јуалис:

— Татчөс лоан?

— Татчөс, татчөс. Базасањ мијанөз кујим километраыс оз ло, бур морт. Ея-на волы гашкө-да?

Пассажир ез сразу шыас, мыкө мөвпалис, тыдалө.

— Коркө прөјдитли-жө-нын... во даскөкјамысјас сајын.

— О, важөн-тај, другө, — важ төд-сакөд моз варовитис јамшицк. — даскөкјамыс вонад у-уна ва визувтис Ежва-матушка кывтыд, ок уна! Ми вокыс со-нин кызи пөрысми. А олөмыс мыј вејсис!..

— Јона?

— Ея-нин шу нинөм, — кыпыда кутис виставны дөдө: — Кытчө он виждлы, ставыс выл. Мијанлы вот, пөрыс јөзыдлы, синад шыбытчө. Пример, важөнтө вөли мырсам да мырсам сортовка дорад, а өни, буф чүдөса, кущөм јон машинајас кыскасөны ба-заад. Көт век сесса шензы.

— Колхозык ачыл?

— Колхозык, — вочавөјис јамшицк. — Мијан ставыс колхозык. Первојтө сөлөмыд вөли мыкө польыштө, а өни радөс. Колхозад-жө и вөлөма-тај прамөј олөмыд, бур мортө. Волөј коркө мијанө, бура гөстөтөдам, дај щөщ мијанлыс олөмсө виждлад. Збылысөд шуа, пыравлөј, зев радөс лоам. Көзајка менам сещөм чөскыд шањ-гајас пөжалө, өшкан да сојан...

— Здорово, Гергеј! Бара-тај тенад аваріја?—лечыд ныв гѳлѳсѳн шыасіс сіјѳ.—Нарошно-кѳ те тај ужалан-а?—јарскѳба содтіс тракторістка. Сіјѳ вѳлі полушубока, ватнѳј гача, шапкаа.

— Частѳ тіјан ташѳмыс овлѳ?—јуаліс сылыс Бобров да јурнас довкнітіс жугалѳм составлаң. Сесга казаліс сылыс віѳѳѳмсѳ да вісталіс:—Ме—Бобров, інженер. Базаѳ локта. Азјі да вот кежавлі татчѳ.

— Но, ті і лоанныд Бобровыс? Тіјанѳ лун кык-кујім-нын вічысѳны базаын. Вот-тај кычі міјан ужалѳны. Муртса-на сезоныс пуксіс, а Гергејлѳн мѳдыс-нын ташѳмыс. А војѳѳрлун-на собраңіе вылын кѳсјысім постахановскі ужавны.

— Јѳз дырјіс кѳѳ ен шуміт, Вага,—ѳѳзмѳмѳн шуіс Гергеј да кајіс трактор пуклѳс вылѳ.

— Вѳв-пѳ нѳл кока да і сіјѳ жѳм-давлѳ,—тракторісткалы шуіс Бобров.

— Ті сіј шуанныд, а меным вот колѳ местаѳз вајѳѳны составѳс,—сіјѳс торкіс тракторістка.—Лебза алы мыј та вомѳн ѳні?

Бобров шенѳмѳн вѳрѳѳдліс пѳлпомјассѳ да вешјыштіс.

— Вешјы туј шѳрсыс!—горѳдіс тракторісткалы Гергеј, сесга газујтіс. Трактор, бытѳѳ дыр сулалѳмыс ѳѳзмѳмѳн, мурѳѳтіс да зылк-золк вѳрѳѳдчыліс мунны. Но нылыс чеччыштіс сы вылѳ, вештыштіс Гергејѳс, сесга бѳр выклучітіс моторсѳ. Трактор бѳр лантіс места вылас.

— Пышјыны? Асныд лѳкѳстінныд, а весалас мед даѳѳ ескѳ?—Гергејѳс трактор вывсыс зырѳмѳн горзіс ныв. Сіјѳ збоја ѳвтчіс кіјаснас. Гергејсѳмын віѳѳдлыліс Бобров вылѳ да вочасѳн пыр пѳтітіс.

— Вот сір-туруныд!... Вот јѳршыд!—шуаліс сіјѳ, сесга зікѳз чеччыштіс муѳ да шај-пај сувтіс.

— Ог леѳ, ог леѳ пышјыны! Жіво кутчысѳј весавны тујсѳ,—раммыштѳмѳн-нын шуаліс тракторістка.

— Ме ѳні базаѳ муна, јортјас,—вісталіс Бобров,—пѳпутѳѳ шѳќта ыстыны тіјанлы ѳсѳг.

— Нінѳм оз ков,—вочавізіс ныв.—Вісталѳј сені: кык-кујім час мысты асным локтам!

— Тіјан делѳ,—бара пѳлпомјассѳ лептыштліс інженер да мѳѳѳѳчіс доѳѳыс дорѳ.

Сулалѳмыс ѳѳзмѳм вѳвјас збоја чѳпѳсісны гортлаңѳ. Кѳлѳкѳльчік шы бара кутіс гѳгылтчыны паскыд туј куза паравѳла бѳрса. Електрчічество біјасѳн зірдалан база пыр јонжыка і јонжыка матысміс. Поѳѳ-нын вѳлі азгыны торја-торја стрѳјбајас, мортјасѳс.

Нѳшта здук-мѳѳ мысты паравѳла кајіс вадор чојті да скач пызјыштіс база куза контора дорѳ.

II.

Бобров узіс војсѳ зев бура да садміс југыѳѳн-нын.

Тѳрыт сіјѳс вічысѳны-нын вѳлѳм. Выл началстволы індісны комната. Патѳра суртѳз сіјѳс местітісны базаса керкаѳ, кѳні олісны тракторістка.

Керкаын кылісны кокшыјас, кадыкаѳѳ клопка кыліс ѳзѳс. Уна таса квадратнѳј ѳшінѳд пырѳѳчіс лунјугыдыс.

Боріс Венедіктовіч разіс чемодансѳ да перјіс мысган кѳлуј. Сырја пома кічышкѳѳсѳ пѳлпом вылѳ пуктѳмѳн, сіјѳ петіс корідорѳ да паныдасіс шѳщкѳртѳм јурѳа нывкѳѳд. Сылѳн кіас шѳщ-жѳ вѳлі кічышкѳѳ да мајтѳг. Бобров шыасіс сы дорѳ:

— Зев јона ізвіңајтча. Вісталѳј, кѳні поѳас мыссыштны?

Ныв сувтовкерѳмѳн віѳѳдліс да нумдіс.

— Ме мыссыны-жѳ муна. Мысганіныс ѳті міјан, естѳні.

Бобров, нывкѳѳ орчѳн вослаліг, гудѳнік чѳвталіс сы вылѳ сіңјассѳ.

Ныв вѳлі сѳѳ јубкаа, рудов свіѳѳѳра. Шѳрпѳлѳс тушасѳ кутіс вескыда, јурсѳ неуна пѳлыңтыштѳмѳн; муңігас шенасіс прѳст кінас.

Мысганіңѳз најѳ чѳволѳмѳн локтісны.

— А мѳ-ѳѳ, буракѳ, тѳдсаѳс-нын,—цінковѳј умывалныкыс кѳчыд ваѳн мысѳгыр вісталіс нылыс да бара нумдіс.

— Ме сіјѳ і думажта вѳлі, кѳні-жѳ мѳ азгыслім?—кісѳ мајтѳгалігтыр вісталіс Бобров.

— А тōрытсō-нō?—серōктіс ныв.— Вунōдінныд?

— Ах, да!—мајтōгōс кінас кымōсас аслыс шлaпкіс Бобров да шōщ-жō серōктіс.—Тракторістка Васіліса... А вічавны кызі?

— Грīгорјевна, — сінјаснас гажаа ворсігтыр сорнітіс ныв да кутіс чышкысны. Чужōмбанјасыс алōјмісны.

— Ме тіјанōс ег тōд, Васіліса Грīгорјевна. Тōрыт ті вōлінныд мōд паскōмаōс, дај сесса... Онō лōгасōј вескыда шудмыг?

— Вот јешшō, мыјыс-нō лōгасныс, —ōшің дорō сувтōмōн кутіс греб-јонкадн сынасны Васа.

— Збојōн кажітчінныд: ме ескō шуі, неуна скōрōсжык,—кывјас бōр-јōмōн шуіс Бобров. Васіліса бергōд-чылōмōн нумдіс:

— Скōрмытōг некызі оз поџ. Ас-ныд аџылінныд, мыј вōлі. Сесса-ōд кор і бур кыв лōсало, а кор і чорыджыка шуōм мōрччōжык. Гергеј кор ырјанітас, кōџ піччанōн сылы кевмыс. Ме тōда-нын сїјōс, абу пер-вој лун.

— Да, да тōрыт сїјō лока вōчіс, зев лока,—брітōм јурсō умывалнык вабн кіскалігтыр сорнітіс Бобров. Сесса долыда упкōмōн кутіс ко-сōдчыны сырја пома кічышкōдōн.— Таџ-кō і мукōдјас кутасны ужавны, Васіліса Грīгорјевна, ылō он во. Тыдалō, ковмас зелōдыштавны гајка-сō, да, да.

Бобров вїџōдōмыс Васалы друг ез ло лōсыд, і сїјō термасōмōн бергōд-чїсōшің дорō. Мышнас сулалїгōн сїјō век-на бытōџ аџїс сылыс жеж-гов сінјассō, кодјас вїџōдїсны лапнїт-лытōг, чусмōмōн, бытōџ мыјкō зе-бісны ас пыщканыс. Но сорніногыс сылōн бур, тыдалō, зев образован-нōј ачыс.

— Гергејкōд мїōтлаын курсјас вылын велōдчїм,—мōвпалōм пырыс сорнітіс Васа да вїџōдїс, кызі ывла вылын кык кычан туплaсїсны, вор-сїсны лым пыщкын.—Сїјō абу шыбы-тана морт, сōмын мōдтор дум вы-лас сылōн—бурлачїтōм, гулајтōм... Гащкō і мї асным вїнаватōс-да, ег кужōј бостōдны сїјōс. Сїјō і ком-сомолын сулалїс коркō, да вōтлісны.

— Мыјыс?—суга кывзōмōн јуалїс Бобров.

— А аслас еновтчōмыс-жō: член-скōј взносјас мынтытōмыс, сесса соб-рањїејас вылō волытōмыс... Но да мыј мї тан сорнітам. Менам самō-вар пуктōма. Мунамō шaј јуны, Бор-їс Венедїктович,—јурсїсō пыркнї-тіг шуїс Васіліса да кокнїа тувчча-лōмōн мōдōдчїс корїдор куџа аслас комнатаџ.

Бобров нїмкофпырыс мунїс Васілі-са орōд. Сїјō рад вōлі буржыка тōд-масны татчōс ужалысјаскōд.

Чaј јуїгōн најō сорнітісныōтї да мōдтор јылыс. Бобров јонжыкасō јуасїс да дакајтїс.

Пызан вылын сыліс жежыд самō-вар. Комнатаыс Васілісалōн вōлі ју-гыд да пельк.ōшіңјасын занавесјас, стенјасын вождјаслōн портретјас. По-рог дорсањ жож шōрōџ вōлі волса-лōма ас кыōм жожōбра. Зеркала во-џын сулалан ічōт пызан вылын лō-сыда течōмōн кујлісны кнїгајас. Комнатаын лїшнōјыс нїнōм ез вōв. Ставыс ас местаас. Весїг іскусствен-нōј чветјасыс букетыс сулалїс быт-тō шук аслас местаын.

Бобров пукаліс коксō вежынтōмōн, улōс мыш вылō леччысōмōн. Кїјас-нас стōкан кутїгтыр да кадыс-кадō ічōт панōн гудрышталōмōн, сїјō пос-нїдїк вомтырōн чōскыда чурскіс сук шaј.

— Но, а тōрыт сесса кызі-мыј тї? Еновтїнныд, кōнкō?—Јуалїс сїјō, Ва-са вылō вїџōдōмōн.

— Аварїјасō? Кызі-жō поџō,—ве-сїг бытōџ лōгасыштіс Васа. Сылōн неуна чукушакоф лōсыдїк парјасыс плōџ топавлісны, вōснїдїк куџ чун-јасыс вештыштісны чашкасō.—Мї вел дыр сенї ноксїм. Гергејлыс кык комплект лої туј бокас вештыны да колны.

— А те ассыд составтō вaјōдїн местаōџ?

— Но џерт-жō, Борїс Венедїкто-вич.

— да, да, ме мōд ног ег і чајт-лы.—Бобров чеччїс да папіроскаōз-тōм бōрын, кутїс покажївајтны ком-ната куџа.

Сїјō зумыда тувччалїс пїмїа кок-јаснас. Поккодкаас тōдчїс војеннōј,

выправка. Тушанас ез вѳв ыжыд, кѳ вомлѳсѳн мыда Васаыс жужыджык. Улыс черлыыс јон, вожа шѳкајаса. Паскыджыка вомсѳ калкѳблѳгѳн пыщкас југытлѳ зарнѳ пѳн.

Васа вѳѳдѳс сы вылѳ да некыѳи ез куж кодарѳкѳ шуны—бур алѳ абу сѳјѳ. Сорнѳтѳ мургана гѳлѳсѳн, но оз локыс, пагтасѳ чѳстѳја, асѳ бура кутѳ.

— А таяѳ кодлѳн-нѳн?—друг јуалѳс сѳјѳ да, кѳјасѳ ѳптас сужѳмѳн, сувтѳс ѳеркала дорѳ. Сени стѳнын ѳшалѳс важѳнѳк матросскѳј фуражка. Сѳјѳ пѳв-мѳдыс-нѳн вескавлѳс Бобровлы сѳнулас, но сѳнпыр ѳ мунѳс. А ѳнѳ чужѳмѳдѳс сѳјѳс. Ѳтѳ-кѳ, нылыс олѳс ѳтнасѳн, мѳд-кѳ, фуражкаыс вѳлѳ важ флотскѳј, а ез ѳнѳјаса.

— Батлѳн,—ышловѳѳмѳн шуѳс ныв, чеччѳс, бостѳс кѳас сѳјѳс да донаторѳѳс моз кутѳс малавны ежтѳыс.

— Тенад батѳд вѳлѳ матрос?—јуалѳс Бобров да бостѳс Васа кѳыс флотскѳј фуражка. Чужѳм дорас ваяѳѳѳмѳн гѳѳѳрбок вѳдлалѳс да мѳвпыштѳс: „Тыдалѳ јон морт вѳлѳма, со мыј ыжда пыщкѳсыс...“

— Матрос ескѳ вѳлѳ-да...—пыр јонжыка ѳ јонжыка жугыльмѳмѳн вочавѳѳс Васа. Тѳвјылын ветлѳмыс војмыштѳм кучѳка чужѳмбанјасас чѳпѳсјыштѳс вѳр. Парјасас плѳѳ топалѳсны. Кык сѳнкым кѳстас паabweјасѳсны кык чуқыр.

Бобров каѳалѳс нывлыс вежсѳмсѳ да, фуражкасѳ ѳр сылы мыччѳгыр, јуалѳс:

— Мыјкѳ лолѳ сѳкѳд?

Васа пуктѳс јурас фуражкасѳ да мунѳс ѳнѳн дорѳ.

— Дасѳкмысѳѳ воын... лыјлѳсны,—вѳсталѳс Васа. Кѳса југјалан гѳлубѳј сѳнјасыс сѳлѳн вѳѳѳдѳсны контора керка вѳвт вылын ѳблалав гѳрѳ флаг вылѳ. Бокѳвѳј мортлѳн јуасѳм кыпѳдѳс сылыс важ јылыс каѳтылѳмјас. Но Васѳлѳсалы ез вѳв окота вѳставны на јылыс Бобровлы. Батѳ јылыс памѳтсѳ сѳјѳ вѳзлѳс пыдын сѳлѳмас да полѳс лаякѳстны лѳсавтѳм сорнѳѳн.

...Васа муртса сер-сер помѳнѳтыштѳ батсѳ. Сѳјѳ раѳѳјтлѳс пукавны батѳ пѳѳс вылас да кывзыны вѳстјасѳѳ сылыс, кыѳѳ-мыј вѳлѳма, мыј азѳылѳма, мыј тѳдлѳма. Медга-нѳн јона

сѳлѳмас пуксывлѳс Лѳенѳс азѳылѳм јылыс батыслѳн вѳст. Азѳылѳма Пѳтѳр карын, револѳцѳја пансан вѳѳ... Јѳзыс-пѳ тырыс, ѳк сѳѳ—матросјас, салдатјас, рабочѳјјас; ставныс ружѳеаѳс. А сѳјѳ-пѳ, Лѳенѳныс, балкон вѳвсан вѳсталѳ сѳлѳмјас ѳзтана реч... А помалѳм ѳбрас сѳнѳѳѳ качѳсны шапкајас, матросскѳј фуражкајас, рабочѳј кепкајас. Јѳзыс горзѳс „Ура!.. Мед олас мѳјан вождѳ Лѳенѳ!.. долѳј буржујјасѳс!.. Мед олас Лѳенѳ!..“

...Но ѳтпыр батыс локтѳс тѳждысан чужѳма. Пуктѳс ружѳсѳ пѳлѳсѳ да кутѳс чукѳртны ноптор. Сојѳгѳн вѳсталѳс мамлы: „Белѳјјас локтѳны... Мѳ мунлам тая, но ен полѳј... Наѳѳѳјтчам регыд ѳѳр вѳны“... Мам вѳлѳ ыжыд кынѳма; гусѳнѳк ѳѳрдѳс да ышлолалѳс. Батѳ мунѳм ѳѳрын бурадыр нѳнѳм ез кывсыв сы јылыс. Белѳјјас пѳв-мѳдыс кыскылѳсны мамсѳ допрос вылѳ, волѳсны шѳбсыны... Сесањ Васа унаыс вѳтаслывлѳс ружѳеа сѳѳр салдатјас јылыс. Војнад друг горѳдас, чеччас ставнас ваяѳѳѳ вѳзвѳтѳ...

Мыјкѳдыра мыгѳѳ, војын, кодкѳ тарк-тарк кучкыштѳс ѳнѳн тасѳ. Мам петѳс вѳстыны. Пырѳс батыс. Кутлѳс, окалѳс. „Тѳјанѳс, шуѳ, локтѳ азѳѳблѳсны да сѳлѳм сетны. Белѳјјас регыднѳн весасаны. Вѳччысѳј мѳјанѳс“... Ездыр ов батѳ, ѳѳр кутѳс лѳсѳѳѳчыны мунны. Но... друг грѳм-јѳрк ѳѳѳсѳ. Мам повѳѳмысла пукѳс крѳватѳ вылѳ да, кѳсѳ шыбытѳм черѳ моз, паскыда вѳмсѳ вѳстлѳмѳн апалѳс сѳнѳѳсѳ. Сѳсса ускѳѳѳчѳс батѳлы морѳс вылас. Батѳ шуѳс: „Прѳшѳајтлѳј... Суран-кѳ, на кѳыс ловја јурѳн он мын. Завѳѳѳтла пышјыны. Пемыдыс гашкѳ ѳтсалас.“ Кутлѳс, окалѳс, ѳ петѳс. Вѳлдыр нѳнѳм ез кыв. Сѳлѳм јѳран чѳв-лѳњ ѳшалѳс керка пыщкын да сы сајын. Ена-ныла пукалѳсны порѳг дорын, мѳда-мѳѳсѳ топыда кутѳмѳн; мамыс мыјкѳ вашкѳдѳс тѳралан вѳмдорјаснас... Сѳсса чѳвлѳнѳсѳ чашнѳтѳс лыјѳм шы, мѳдыс... Кутѳсны горзыны. Мам ускѳѳѳчѳс вѳстыны кѳлѳѳ, да кор петѳсны ывлаѳ, батсѳ буреш вѳлѳ белѳј салдатјас петкѳѳѳны керка мыш сајыс. Чужѳм куѳаыс сѳлѳн вѳзвѳтѳс вѳр. „Прѳшѳајтлы, Васук!.. Прѳшѳајтлы, гѳтыр!“—горѳдѳс сѳјѳ

медбөржамс. А рытнас, вісталбны вб-лі сиктсајас, көмтбгыс леччбдісны јі вылб да лыјлісны...

— Болшевік вблі батыд?—мышкбн-судалыс Васілісальс жуаліс Бобров.

— Болшевік,—щбщбббм русбј жур-сіб пыркнітіс Васа, локтіс да ббр ас местаас бшбдіс фуражкасб. Сесса муніс пызан дорб, пужіс світер сос-јас, бостіс кічышкбд да лбсбдчіс стбканјас мыскыны.

— Он-нін јуб, Боріс Венедікто-віч?—жуаліс Бобровлыс.

— Шаң, тырмас,—мыјкб мбвпаліг-тыр вочавізіс Бобров, жеңыдік кыз чуңјаса кінас зыралыштіс брітбм јурсб да жеңыда чбвтіс вомгыс:

— Батыд—Шудов вблі?

— Тбдлінныд-мбј?—чујмбм сінјас-сб лептыліс Васа.

— Ег,—мбдарб відбббмбн вочаві-зіс Бобров,—ег тбдлы, но тбрыт јамшщк мыјкб вблі вісталб сы јы-лыс. Зев сещбм варов дафб.

Њедыр чбв олыштісны. Васалбн чужбм вывгыс сыліс, тблаліс шогыс. Голуббј сінјасыс ббр лоіны сбқбс.

— Шуда морт ті, Боріс Венедікто-віч,—нуммуныштбмбн шуіс Васа.—Вот ескб ме-кб коркб лоа інженер!

— А мыј-нб неыс. Тракторісткабқ, со, вобмыд-нін, а мыјланб не воны і инженербқ?—пелпомјассб вбрбдділіс Бобров.—Онібд кокынд. Образова-ніје вылб право ем быдбнлбн, кыці вісталбма выл Конституціјамн, а тор-јбн-нін тікодфемеслбн. Ешабн-мбј оні сещбмыс: важбн мбс візлісны, а оні вузјасын да акафеміјажасын. Оні абу важбн. Он і тбдлы, тракторіст-сан, віқбдан-да, вобма инженербқ,—Васа вылб відбдлігтыр вісталіс Боб-ров.

— Збыл сіці, збыл,—мбвпаліс Ва-са.—Воі тракторісткабқ, воа і інже-нербқ!

— да, да; зев бур... Ну-с, меным колб ветлыны, Васіліса Грігорјевна, —кутіс петны лбсбдчыны Бобров.—Гашкб щбш ветлам? Ме зік-на тбд-тбм, да коллбданныд-кб, лоа зев рад.

— Поқб,—пызанвыв чышкігтыр шуіс Васа.—Талун менам шојччан лун, но код-сурббс коліс азқбдлыны меным. Аскі ме кбсја кыскыны 280 кубометр.

— О-о!—збылыс чујмыштіс Боб-ров.

— Тајб абу уна,—сы дорб локтіс Васіліса да, воча сувтбмбн, кутіс пбса, віставны.—Тајб нбті абу уна, Боріс Венедіктовіч! Ме кбсја вітсобқ катбдны, но сіјб мбдысжык, не друг. Ставыс уж котыртбм сајын. Колб сбвтчбмсб ладбн пуктыны, тујјас лбсбдны, комплект лыд сод-тыны... Та јылыс ме јона-нін мбвпа-лі. Тбнці, кор кбсјысі кујімсобн кыс-кавын, код-сурб менб серавлыны ку-тісны. Мед вакббны, а ме аскі кык комплектбн содтбд кыска. Сбвтчыс-јаскбд менам сорнітчбма-нін. Боріс Венедіктовіч, ме кута віччысны ті-жансаң отсбг.

— да, да; ме вбча ставсб, мыј верма,—вочавізіс Васалы Бобров. Пелјасыс сылбн друг вбрғылісны, дбзмігбн моз топавлісны јур бердас.—Но ме ескб, те местаын, ег кут термасын. Оні, жыці ме кывлі, тіјан шбркеда луннас кыскбны 120—150 кубометр. І то ембс аваріјажас, вот кбт тбрыт, напімер. Кбсјысны да не вбчны, сыс локыс нінбм абу. Віччысышт, Васіліса Грігорјевна, меда бур лбб.

— Мыј віччыснысб?—чујміс Васи-ліса.

— А вот тујјас лбсбдыштам, нор-мајас відлалам... Тблыс куз-на, уді-там і не тајб вбрсб кыскыны, а кык мында.

— Но, Боріс Венедіктовіч...

— да, да, да; еновтлам тајб сор-ні,—бқдс вугб кутчысіс Бобров.—Талун ме ог ешты; лун-нін, а некыт-чб-на ег ветлы. Ну-с, пастас да пет, ме локта кілчб вылб.

Бобров тапкбдыштіс Васабс пел-помас да петіс. Отнас колбм ббрын Васа шбјбвошбмбн сулалыштіс бқдс дорын. Сесса кісб вайбдліс чужбмас да малыштіс бзјан банбоксб. „Вот і віччысантор“—мбвпыштіс Васа. Та-щбм сорні ббрын сылы мыјкб коліс ділквіңны сблбмвылас.

Век-на Бобров јылыс мбвпалігтыр, Васіліса беретасіс, пасталіс мехбвбј воротніка палтосб, ігналіс комната да петіс кілчб вылб. Бобров ез-на вбв сені.

База оліс аслас лунја олѳмѳн. Туј куѳа ветлісны базаса олысјас—кодкѳ контораѳ, кодкѳ лавкаѳ, кодкѳ јешщѳ кытѳѳкѳ. Столбјас јылын везјасісны проводјас. Сајынжык ужаліс електростанціја. Сылѳн бут-буткѳмыс оравлытѳг кыліс лун і вој. Векнідік кѳрт трубасыс сынѳѳѳ качісны келыдлѳз щын кѳлачјас да пыр-жѳ сылісны сінвоѳын.

Вескыдладор бокын, кілометр сајын кымын, тыдаліс јіѳн вевтысѳм ју, а сы сајын, лѳзов горізонт пѳлѳныс, сѳѳ віѳѳн кыссіс вѳр.

Ју таладорас волсасісны колхознѳј мујас. Сен-жѳ сајасжык, жужыд-код керѳс јылын, сулаліс сікт.

Вескыда базасањ паскыд курјад лечѳѳдіс јужѳѳм туј. Курја берегын тыдалісны кер бунтјас. Јі вывті „Сталінец“ кыскіс тыра состав.

Јенежті кывтісны јежгов кымѳрјас. Васалы чужѳмас ѳвтіс небыдік тѳв. Лолавсіс кокніа.

„Кута-тај ме сіјѳс віччысны“—Бобров јылыс мѳвпыштіс Васа, котѳрдѳн леччіс кілѳѳ пос куѳа да, кіјаснас шенасігтыр, мѳѳѳѳчіс клубѳ.

(Возѳ лѳѳ-на)

Г О Ж Ö М Ы Н

(Кывбур, ыстõма конкурс ыльõ)

СЕР. ПОПОВ

Кõни бафјас
Сулалõны чõлõс,
Нõрыс сајын
Мунис терыб ју,—
Асја кадõ кылис нывлõн гõлõс,
Сылõн ыльõм
Вõтлис менсым ун.

* *
*

Сыланкылыс
Гажа олõм јылыс
Лебач горõн
Вевтõс јулыс вист.
Кывзи ме, кыз
Ыльõ јургис мыла:
Асја кыалыс
Ныв сылис миç.

* *
*

Пети секи
Шондйислы воча,
Тõда—менõ
Виччыгõ ныв сен.
Сылõм бõрса
Веж луд куза вõччи:
Лебач горõн
Ныв сен сылис мен.

* *
*

Аззи сижõс
Миçа нõрыс помын.
Ковта ылас
Õзјис биõн „КИМ“.
Бафјас дорын
Сыл гõгõр јона
Кутис менõ
Муса нывлõн ки.

* *
*

— Со менам трактор,—
Шуіс сіјѳ меным.
— Оні гѳрны
Тажѳ смена тед...—
А шуда сінмыс
Сешѳм міча, мелі:
Сѳлѳм ассым
Ег-мѳј ескѳн сет?

* *
*

Зарні бадјас
Сулалѳны чѳлѳс.
Керѳс сајын
Муніс терыб ју.
Бадјас дорын
Ез-ын ѳтї гѳлѳс
Вадор пѳлыс
Садмѳд асја ун.

М И Г Ы Л А М

(*Сыланкыв, ыстѡма конкурс вылд*)

МИВАШЕКОВ

Збој сылѡм гажа горѡн лебѣ,
Пыр јонмѡ сыланкывлѡн борд.
Ми гажыс, ужыс огѡ зѣбѡј,
Шуд-гажсѡ сетіе Сталин јорт.

Ми сылам сіјѡн, мыј долыд овны,
Гаж содѡм јѡзјаслѡн оз сувт.
Ми быдмам ужын, і кыпыд ловлы,
А ужыс нѡшта содтѡ шуд.

Јар-алѡј мјан вестын знамја
Пыр шпоргѡ, кызі ѡзјан бі.
Став талуңјасѡ аскі панјам,
Выл вермѡм перјам аскі ми.

Ми сылам сіјѡн, мыј долыд овны,
Гаж содѡм јѡзјаслѡн оз сувт.
Ми быдмам ужын, і кыпыд ловлы,
А ужыс нѡшта содтѡ шуд.

Кѡт зілѡ звермѡм врагјас чукѡр,
Оз сувтѡд мѡллонјаслыс уж.
Оз петав налы радлан југѡр,
На кіѡ јѡзлѡн шуд оз вуж.

Ми сылам сіјѡн, мыј долыд овны,
Гаж содѡм јѡзјаслѡн оз сувт.
Ми быдмам ужын, і кыпыд ловлы,
А ужыс нѡшта содтѡ шуд.

Ми венам кѡт мед кущѡм бојын,
Оз жугав мјан вына борд.
Ѳд ѡтув мунам зумыд стрѡјѡн,
Медвозын—мудрѡј Сталин јорт.

Ми сылам сіјѡн, мыј долыд овны,
Гаж содѡм јѡзјаслѡн оз сувт.
Ми быдмам ужын, і кыпыд ловлы,
А ужыс нѡшта содтѡ шуд.

В Ъ Р Ы Н

(Сыланкы, ыстама конкурс ыла)

МИВАШЕКОВ

Көн нем чөж овліс сөмын звер,
да кывліс вөрлөн шувгөм,
Сен тракторјасөн лезам кер,
Стал шылөн кылө јургөм.

Көн војдөр нора зөлгіс шор,
Куз козја гыбад сөртын,
Сен јургө гажа трактор гор,
Сет муно паскыд ордым.

Вөр вөсна збој тыш муно тан,
Куз вөра кыпыд јагын.
Мед тыртны содтөдјасөн план,
Вөр лезны бурдс, срокын.

ПОЛОМ ҒАҒ

(Віст, ыстама конкурс ыла)

МИҒ-САШ

1.

Полом Ғағ бшинулас нес поткөд-лө. Көч ачыс квайтөд ҒаҒ-нын тыртө, а жон-на, черыс удала ветлө да і нес чуркаыс-на кокныда бергөдчө жур вомдыс.

Полом Ғағ чөвтис черсө кісыс да перјис җепсыс табак көшөл, кошны-тис-пыркөдіс каллан пыс важ табак пөјимсө да заводитис куритчыны. Лөз табак шын струјаөн пуркнитлас вом-ыс да небыдик лун төвкөд отвылыс вошө кытчөкө сынөдас.

Рытыс вөлі гажа. Полом Ғағ долыд пырыс гөгөрыс виҗөдіс. Колхознөј сикт жургис рытја шыјасөн. Жынанјасөн болөдчигтыр туж куза локтисны мөсјас; котралисны челаф. Ез і каҗавлы Полом Ғағ, кыҗи вужис важ олөм јылыс мөвпалөмө.

Гөлінік крестанін семјаын сјіө чуж-ліс. Окмыс арөсөн колі бат сөрыс. Сөкыда лоі коллавны ассыс том олөмсө; сінсыд бі петмөн отарө ужав да ужав, да і то кынөмыд оз пөт, а кыс-нын ескө бур паскөмсө новлыны-да. Зев лөсыда помнитө, кыҗи сјіө ҒаҒ-нө арөсөн өтө төвса лунө мө-дөдчөс заводө ҒаҒ-ныс—окмыс со верст сажө, подөн, да јешщө ас-көдныс щөщ кыскисны кык пудја Ғағ. Ветлісны куҗ төв быд, а нажетка вайисны зев еща. Тажө вөлі медвоҗа туж, сы бөрын ез өтөыс ветлыс заводө, лундөдыны-кө гашкө і чуныд оз суҗы.

Сіҗ-жө зев лөсыда Полом Ғағ пом-нитө му ужалөм; вөвлө омөлік вөв да ну гөр. Тулысбыд і арбыд вөлі муркөдчас му вылын, тилҗас, пессас, шорөн визувтө пөсыс, а наҗ идравны ез зев уна ковмыс. Вундыны кутан

да көнкө өтө-өтө зев вөснө іҗас јы-лын сулалө суыд. Уна ыла-нын воас сөс наныд пуд кыҗ, вот сјіөн і ов во гөгөр зөн семја. Ғаҗ сетыс-на долга кулаклы, сөсөсә попыд ругатө пычкө-і.

Помнитө Полом Ғағ, кыҗи 1918-өд воө прөшщажтис гөтырыскөд, гортө коліс челафсө да добровольнө муніс Краснөј арміјаө. Ез вермы Полом Ғағ воҗө төрпитны озырјаслыс немөвөјја нарөтөмсө. Војна вылын кокныда раөитчыліс, ветлыс разведкајасө, командирсан вөлі награда беребран-нөј часі.

Помасөс војна, век кежлө лоі жу-гөдөма озырјаслыс власт. Полом Ғағ воіс гортө, дыр кад сувтөдіс кокјы-лө ассыс кесөм овмөссө, а кор ку-тис котыртчыны колхоз, Полом Ғағ медса воҗ пырис колхозө да сөлөм-саыс бөстчөс увавны.

2.

Јона чукулјасөн, лапкыдик ізјөс костјас вывти, жужыд слудајас костөд, паскыд веж туруна визјас пөлөн нужөдчөма куҗ Калім ју. Уна пар-маыс, уна виз вылыс сјіө бөстө васө да петкөдө Ежаө.

Җоланік чом вылын шпорөдчөс куҗ зөб јылө лептөм гөрд плаг, небыдик лунтөлыскөд көсјис лебзыны кытчө-кө сынөдас.

Чом дорын, ышкөм виз вылас, ју-јас моз, нужөдчөмаөс вонјас, а ма-тынжык чомланыс сөтчөс і бі пур. Бі гөгөр пуксалөмаөс јөз, кывзөны мыкө суса: мукөд дырјө друг горөд-

ласны, мукōд дырји җикōз лантласны, весиг өтi шы оз кыв зынгыс номјас кынҗi.

Јенежас ошјома јулса шондi. Миҗа јенежыс зарнiөн пōртмасiс леччан шондi воҗын. Кōн-сурō зарнi узорјас-сōн чукōрмыштōма кымōр сер.

Лōн. Шоныд. Чōскыд турун дукōн өвтыштō нырад. Кōнкō пармаас муртса-муртса кылыштō кōклōн кōкōм да јōлаыслōн бōрсааныс куҗа вōтлыгōм шыыс.

— Но, лантыштлō. Вужамō мōд вопросō,—шуиc гōрд чышјана ныв. Аслас чужōмыс—гōрд кумач, леччан гōрд шондiсааныс-ō, лынкaјтыс-сотчыс бiпурсааныс-ō. Лōзов сiнјасыс збојōс, сiҗi i ветлōны.

Тајō—колхозса председател—Вера. Локтōма собрaнiе вōчны турун пукан брiгадаас.

Вера 23 арōса ныв, зев гōл крестанскōј семјаыс петōм морт. Вера бура помнiтō, кыҗi өтi тōвса војō пыралiсны шпора, кучiксапōга јōз. Горзiсны бат вылō да нуiсны прикладјасōн зурјōдлiгтырји. Помнiтō i сiҗō, кыҗi мамыс ускōдчылиc кокуланыс, корiс прōшца, но ез најō кывзыны горзыс мамлыс корōмсō.

Тајō воҗсааныс ез-нiн аҗыс Вера багыслыс чужōмсō. Јюк понјас—белōјјас вијiсны Вералыс батсō коммунистјас дор мунōмыс. Колiны најō омōлик мамкōд. Ез кокнiа овсы баттōг том нывлы. Уна сiнва Вералōн кiссылиc бур бат вōсна: сōкыда виҗму ужалигōн, јōз ордын, кулак ордын мырсiгōн.

Колхоз котыртчōм бōрын сiҗō зев бура, сōлōмсааныс ужалиc өтувја долыда ужын. А со өнi-нiн колхозса председател. Ташōми сылōн быдман тујыс.

Сен-жō Веракōд орччōн, номјасыс өвтчiгтырји пукалис брiгафир Ванō, комсомолец. Куртчалōм пома карандашнас сiҗō зiла пасјалиc сорнiјассō.

Собрaнiе вылын јона сорнiҗiсны турун чукōртōм јылыс, дiсциплiна јылыс.

Ыҗыд ызгōм шы улын собрaнiе помаiс. Кысiс час кык кымын, а сесса сорнiҗiгтырји пырiсны ужалыс-јас вонјасō уҗны.

Ставыс-нiн уҗōны лунса уж бōрын чōскыд унмōн. Сōмын Вера да Ванō

дыр-на олисны шынас дорын. Најō радејтiсны мōда-мōднысō.

Лōн. Кокнi сынōда гоҗса вој. Леччōм шондi местаын зарнiөн пōртмасō рытја кыа.

Вера чеччiс да лōсōдчiс мунны.

— Но, регыд-ōд аҗыслам. Ti ештōдōј тас да леччōј сесса,—шуиc мелиа Вера.

— Ладнō, ештōдам помōз. Прōшцајтлы.

Вера муниc.

Ванō регыд сулалыштiс, леччылиc ју дорō, јуыштiс јуыс лунса шондi-өн шонтōм васō да нōжјōнiкōн мōдōдчiс вонјаслаң.

3.

Шавксōдō вослалō Вера. Сōмын-нiн гортōзыс километр 5 кымын колi; 10 километрсō сiҗō өдјō коф i локтiс. Пōсалōма; чышјан увесыс петыштōма шабдi сōз коф жеҗыд јурсыс. Сō-лōмыс тыр кыпыдлунōн. Нiмкофасō шуда гаҗа олōмнас, аслас томлуннас. Сiҗō заводiҗiс сывны. Одјōжык туј костыс колō.

Вōснiдiк ныв горōн горōбтiс вōр, јōлаыс дыр-на колъалиc Вералыс бōрсааныс гōлōссō, венлиc ај кōккыс кō-кōмсō.

Ывлаыс неуна пемыд коф. „да“ думајтiс Вера. „Кушчōм лōсыд да долыд лōи овны өнi. Колхоз—мијан шуд. Овны гаҗа, уҗавны гаҗа“.

Друг вōрас курч-карч кылиc кос увјаслōн чегјасōм. Вера повзiс коф. „Код-нō сен, ош-ōд абу-жō сiктсаң ташōм матын“...

„Шков!..“—Немвиҗыстōг југнiҗiҗiс бi, јōла шы јуквотiс вōр куҗалаыс.

— Ој, татчō, татчō,—муртса уҗiҗiс горōдны Вера. Усi зумыд кок јывсыс. Сiн воҗас увлаң јурōн бергōдчiсны вōр пујас, лōз јенежыс. Пемдiсны лōзов збој сiнјасыс Вералōн. Миҗа гōрд чужōм бокус кельдōдiс.

— Кули—чоланик свiҗеч јокмыл помалиc том нывлыс олōмсō. Недыр мыстi вōрыс петiс ружеа морт. Туј бокун кывзыгыштōм бōрын локтiс пласт усōм ныв дорō да вōрчōдлiс кокнас. Тајō вōли Сава Јогорлōн җа-тыс—Пiлiп. Неважōн Вера сорнiҗiс сы јылыс колхознōј собрaнiе вылын. Колхознiҗкјас шуисны вōтлыны сiҗōс

колхозыс. „Ештöма“,—скöрыс шуис Пилп да гермасöмөн бöр пырис вöрд.

Коркó дыр мыстí петис шондí, да жүгöрjаснас кутис ворсны вылын. Небыдík жежыд жүрсíсö Вералыс вöрjöдлís төвру.

Узöвы чöскыд унмөн сиктса воjтыр. Узö i жүдория Ванö, кодöс 3 во чöж радеjтлís Вера. Узö i Вера, сöмын некор садмывлытöм сöкыд унмөн.

Медвозын садмís сиктын конук—Полом дад, вjöдлís часí вылö: куjím час. Шур-шар пастасís... „Час домыштла вöвjасöс, мед jрғыштасны уж выланыс мунтö“. Коңушныаыс бостís дом да мöдöдчís куkjöрд. Сени Полом дад зев мелí кывjасөн кутís рысакöс, вердыштís нанöн, малыштís да мöдöдчís верст 4 сажö вjз вылö домавны. Рысак оз куж көзайн улас кыз мунныс, нímкоф сылы, мыj Полом дад бура ськöд вöдítчö.

Женежас шондыс вылö-нín удítís кайны, жүгöрсö пöса-нín коjö му вылö. Рöдтö Рысак вылын Полом, нímкофасö гажа ывланас, паскыд колхознöj муjаснас.

Друг Рысак сувтлís кык кок jылас да чеччыштís бокö. Полом дад нíнмөз ез гöгöрво. „Мыj-нö чепасан, jöj, соjсны ескö тенö“—вiдчig мөз вöлыслы шуö Полом; вескöдís бöр вöвсö да мöдöдчís возö.

Сажен 20 сажыс кымын Полом дад казалис быттö морт куjлö туj шöрас.

„Мыj-нö таjö? Жур вывтíыс быттö көзýд ваөн кiстísны. „Оj, Вера, Вера“... матыстчöм бöрын артмís Поломлөн. Нíнмөз ез вермы возö шуны, вöвсö бергöдís да бiанöв мөз лебыштís сиктö.

Сиктö воём мыстí ез сувт коңушныа, көт ескөн Рысак кутлís кежöдны, а прамо сикт шöрöзýс пызjís, кушöм керкаын вöлi олö мiлiционер. домалис кiлчö сурjас вöвсö, котöрөн пырис керкаб. Тiралöм гöлöсөн вiсталис Полом дад крöватын куjылыс мiлiционерлы.

— Кушöм Вераб? ырскöбтís чеччís мiлiционер.

— Колхозса председателнымöс.

— Мун лöсöд гөз-мöд вöв, а ме колхозныкjасöс чукöрта.—Мiлiционер кватítís шапкасö, гач зептас суjís кабуртöгыс наган да петис.

Регыд чукöрмiсны морт вiтö-квajt,

да вöвjасөн скачөн мöдiсны буса туj куза. Быдöнлөн жүрас шогсана мöвп.

Кык вежон чöж бöрдís Вералөн пöрысiник мамыс, дугдывтöг шогсiс том ныв пондэыс, Вера сувлун пондэыс, сijö зiллуи вöснаыс.

Ванöлөн кiсýс косаыс усi, кор сijö кылiс шогсана жүр Вера jылыс. Сöлөм доjмiс, некытчö сijö шогла оз iнас, а журын бергалiс мöвп:—кодi-жö вiic Вераб? Кыз-жö сijöс заводítны корсны? Ödjö пастасiс да мöдöдчiс сиктлан.

4.

Колiс кык төлыс Вераб вiбмсаң, колiс шоныд гөжöмлөн кадыс.

Пемыд арса воj, сикт пöштi ставна-нín узö. Сöмын öтiк керкаын, занавескөн сажöдöм öшiңjас сажын, дырна жүзвiзiс бi.

Таjö керкаыс Сава Јогорлөн. Пызан сажын пукалiс ачыс көзайныс, сьдөн зат Пилп да кодкö жешчö коjмöд. Сава Јогор кiсталис румкаjасö вина, да бостiс öтi румка да сегiс Пилпылы.

— На, зат, жуышт,—шуис сijö,—мед журыд ужавныжык кутас. Колö вот думыштны, кычi ескö сотны колхозлыс коңушныа. Колхоз овмöсыс-кö кiсгас, став колхозныкыс лузгасны-пышjасны колхозыс.—да, таjö, ме чаjта, сöкыджыктор лö, тест. Абу Вератö вiбмыд. Сек-öд төдам вöлi сылыс локтöмсö. А тани пробуртлы сiбöдчыны коңушна дорас. Налөн Полом старiкныс көт пöрыс, а оз зев радеjт узны. Ме төда-нín сijöс.

Тази дыр сорнiтiсны најö, ыжыд делö jылыс мөз төлкуjтiсны, шочыника жуыштлiсны. А асыввожö кутiсны разöдчыны. Сава Јогор прöшщайтчi-гас шуис Пилалы:—сiз-кö, аски, Пiла. Воjнас-iнö ветлан сетчö.

5.

Ыжыд сöд кырыш мөз шлывгысiс-пуксiс сикт вылö арса пемыд воj. Пыдöстөм сап пемыд сынöдсаң кiстiс зер. Пошöс бокын вiжöдöм корjа лöмпу дугдывтöг вашкöдчiс небыдiк төвкöд. Ывлаыс пемыд. Көт сiнмад зургасны, нектор оз тыдав.

Коңушна керкаын лөн, стенин öшалан часi төлкö швачкö-мунö, пызан

вылын чусалё пӧнар. Полом дад чеччылис, ропкӧдчиг-тырји корсис зеп-ыс кӧшӧл, каллан, да куритчигтырји бӧр водис. Кујлӧ да куритӧ.

Сижӧ ез мун талуи гортас шоныд волпасын узыны, а тани со палто вылын оҗбырасӧ.

Полом дадӧс первоҗ колхоз кытырчӧмсаи колхозноҗ собраније вылын, кызи меҗса старатливӧҗ мортӧс, пунктисны коӧукӧ, и ужалӧ коӧукин коҗмӧд во. Сижӧ, кызи ассыс челаҗсӧ, раҗејтӧ колхозноҗ вӧвҗасӧс. Куз лунтыр пемыд асывсаи да биа рытӧз бергалӧ на гӧгӧр, то гоҗса кадӧ купајтӧ, то вердӧ-јукталӧ, то шӧткаӧн шылӧдӧ, век на дини ноксӧ. Сылӧн виҗан вӧвҗасыс шылыд гӧнаӧс, збојӧс, јонӧс. Пӧрыс вӧв, а чаи вӧв моз-на котралӧ. Рысак вылын гӧныс, кызи бархат, смол сӧд. Посниҗик лӧзов синаҗасыс Рысакӧн сижӧ и југҗалӧны, пелҗасыс сылӧн дугдывтӧг ворсӧны.

Коӧушна керкаын шыч ни рач, сӧмын часи оз уз—жеӧныҗик стрелкаыс вевтӧма 12-ӧс. Полом дадлы оҗбырасаҗаҗ бытӧтӧ часилӧн точкӧмыс ачыснин виҗталӧ кадсӧ: „дас кык, дас кык, дас кык“.

Друг Полом дад кылис понлыс увтовтӧм. „Прӧста оз увт“,—мӧвпышитис сижӧ, пастасис терыбиника, бостис пӧнар да петис. Виҗӧдӧ—коӧушна ӧзӧс вossa.

— Kodi сен?

Некод оз шыас, сӧмын вӧвҗаслӧн турун сојӧм шыыс-јурскӧмыс кылӧ.

Полом дад шенҗис, мыла вossa лӧи коӧушна ӧзӧс. Терыба пӧдлышитис да пыкис ортсысаиыс. Но здук мыҗи кодкӧ јирк-тарк ускӧдчылис ӧзӧсыс вылӧ пышкӧссаиыс.

— Мыјнӧ тајӧ?—муртса кылыштӧм гӧлӧсӧн шуис Полом. Фелӧ тајӧ абу ладнӧ! Јешшӧ бурҗыка лӧсӧдышитис пыкӧдсӧ, сесса зев ӧдјӧ ускӧдчис сиктӧ. Кашкӧ котӧртӧ, тырӧма лолыс.

— Коӧушнаӧ. Коӧушнаӧ, ӧдјӧн-жык? Медвоҗза керкаӧ воӧм мыҗи, мыј гӧлӧсыс вӧли, горӧдис Полом дад да воӧд бара зев јона термасӧмӧн мунис мӧд керка дорӧ.

Колхозникҗас саҗмалисны, ыркӧбӧн чеччалисны волпасыс, шур-шар пастасисны, кодӧ слӧјмис шапкаасис, а кодӧ ез и шапкатӧг ускӧдчисны ывлаӧ.

— Мыјнӧ, Полом дад, мыҗыс тащӧмасӧ повҗин?—јуасӧны најӧ. Коӧушнаӧ ӧдјӧжык...—сӧмын шуалӧ Полом.

Ывлаыс сап пемыд, гу код, нинӧм оз тыдав, сӧмын пӧнарҗас југдӧдыштӧны. Воисны, матыстчисны ӧзӧс дорӧ, востисны ӧзӧссӧ. Некод некӧн абу, сӧмын вӧвҗас сулалӧны.

— Сувтӧ кыкӧн-кымын ӧзӧс дорас, меҗ оз пышҗавны, чујдӧдис Полом.

— Кӧннӧ-мыј Полом, нинӧм тајнӧ ог гӧгӧрво?—јуалис сӧд уска ружҗба ичӧтик дадӧ.

Коӧушнаын војтыр ветлӧдлӧны, җувҗалӧны пӧнарҗасӧн, сорниӧны шенҗана сорниӧн, ичӧт шыа гӧлӧсҗасӧн. Некӧн некод абу, дај некӧд бытӧтӧ абу и вӧвлӧма.

— Ылӧдлан-кӧ, Полом, прӧста дуран-а.

— Корсӧ толкӧ бурҗыка. Нужда меным тиҗанӧс ылӧдлыны, мыј ме челаҗ али мыј?—скӧрмӧмӧн код-нин во-чавиҗис Полом. Бостис пӧнар, содтис стеклӧ шынасмӧныс бисӧ да заводитис шаркӧдны турун увҗасыс—корсны. Мунӧ коӧушна шӧртиыс и азӧд: решеткаыс ӧшиныс јона куснаҗма. Чујмӧмӧн виҗӧдӧ: „Мыј-нӧ тајӧ? луннас-на җон вӧли, а ӧни, со, помӧз куснаҗма?“

— Волӧ татчӧ ӧдјӧнжык—терыба чукӧстис колхозникҗасӧ Полом. Виҗӧдӧны: збыл куснаҗма решеткаыс, да и стеклӧыс југласӧма.

— Југӧдны кутлӧма да абу вермӧма,—шуис ӧти колхозник.

— Корсны колӧ проквостӧс.

Кутисны корсны быд пелӧсыс быд турун чукӧр улыс. Абу некод, бытӧтӧ сылӧма.

— Татчӧ, татчӧ—друг ыҗыд гӧлӧсӧн горӧдис кодкӧ. Ыҗыд шытӧлӧн ускӧдчисны, јӧзыс гордӧчелан. Виҗӧдӧны: ыҗыд изас кӧтӧдан вор пӧрӧдӧма. Бергӧдисны, а сени морт. Первојсӧ быдӧн повҗылысны, ез тӧдны кодӧ. Кузаӧн тӧдисны. Вӧлӧма Пила.

— Шобӧј сижӧс,—кодкӧ горӧдис.

Кык морт ускӧдчисны, видлисны җепҗас. Гач җепсыс кыскисны наган. Топыда сеҗелки гезјӧн мышку саҗас кӧсӧ кӧрталисны да ружҗӧ улын шобисны, но нагане ӧтдор нинӧм ез сур. Ӑти колхозник гащӧдис ворсӧ, и сетыс тупылӧн тупылчис бутулка. Сени вӧли карасин.

— Мыј те кѳсјн вѳчны?—стрѳга јуаліс Полом дад. Полом дад скѳр-міс, тіраліс став тушанас.

— Тырмас, Полом дад, відласны кѳн колѳ, а ѳні мјан мог нудны тајѳс.

Вѳрѳѳчісны јѳз чукѳр. Медвозын муѳѳ сѳѳ мыр код Піла, а сы бѳрса колхознікјас ставѳн.

Пілаѳс лечѳѳісны сіктѳ да сѳѳј-тісны мліціѳнерлы.

Полом дад бѳстіс сіктыс ружјѳа

колхознікѳс—стѳрѳж пыѳѳі, да бѳр-кајіс коѳушнаѳ.

Тајѳ војнас Полом дад пѳшті нѳѳі ез унмовлы, сін воѳас пыр-на бер-галіс колан случајыс да јона лѳглу-нѳн думајтіс Піла јылыс.

Сап пемыд ывлаас пѳнарѳн да руж-јѳѳн сулаліс стѳрѳж.

Регыд мыѳті вѳлі суд. Сені тыѳѳв-тіс, кодјас віісны Вераѳс. Пілакѳѳ шѳѳ судітісны і сылыс тѳѳсѳѳ—Сава Јогѳрѳс.

... дыр мунѳм бѳрын со і тыдовт-
чисны рынышјас, ізас чукѳрјас, ыжыд
колхознѳј склад, колхознѳј скѳт кар-
тајас.

Сікт пыщкын вѳлі лѳн, колхознѳк-
јас уысны чѳскыд унмѳн. Тѳлыстѳм
војыс вѳлі зік-нын пемыд.

Медым ѳдјѳнжык воны сіктас,
Чуб вескѳдчѳс гумлајас дортѳ. Пон-
јыс Чублѳн котѳртѳс војас, сынѳдсѳ
ісалігтыр. Кор мѳдѳсны матыстчыны
колхознѳј склад дорѳ, друг понјыс
завѳдѳтѳс ергыны да ускѳдчѳс котѳрт-
ны војлаң, склад дорѳ.—Тт-с-с!..
лок тачѳ, Буско, лок,—понсѳ гусѳ-
нѳк ѳлѳдѳгтыр корѳс ас дорас Васѳлеј
ѳаѳ. Склад дорѳ ыеылѳ колѳс ѳаѳсѳ,
кытѳ вѳлі чукѳн сѳвтѳма дас лунја
прѳмыссѳ Чублѳн. Васѳлеј чѳвтѳс
пѳлпом вывѳсыс двухстволкасѳ да
мѳдѳдчѳс тѳдмавын, мыј вѳчѳс склад
дорас.

Кор воѳс склад дорас, кыліс нѳж-
јѳнѳк сорнѳ шы склад ѳѳсѳ дорсаң, но
сорнѳсыс ыемтор ез велав. Васѳлеј
јешѳѳ ѳлѳдыштѳс понсѳ, мед ез
ергы, сѳсса мѳдѳс нѳжјѳнѳкѳн кыс-
ыны склад боктѳ ѳѳсѳлаыс. Васѳлеј
пѳлѳс сајсаң гусѳнѳк виѳдлѳс
склад ѳѳсѳ дорѳ, медым тѳдмавын,
кодјас сетѳнѳс да мыј вѳчѳны ташѳм
гор каднас склад дорас. Васѳлеј аз-
ѳѳ: ыеылын вѳла доѳѳа, а доѳ дорас
бокынжык кымынѳн кујлѳ кушѳмкѳ
морт, кодлыс кѳјаессѳ вѳлі кѳрталѳма
мышку сајас. Васѳлеј казалис, мыј
танѳ ѳѳлѳыс абу бур: ыоровтѳс склад
бокас да кутѳс вичысны, мыј воѳѳ
лоѳ.

— Те петкѳд тајѳ мешѳксѳ да
пукты доѳѳас, а ме ларјасѳ, кѳјдыс
пыщкас, кіста јог,—кодкѳ гусѳнѳк
шуѳс склад пыщкѳссаң. „Но, тајѳ-тај
зік војза шѳѳѳовѳд Кузѳвановлѳн
гѳлѳсыс, а кѳрталѳма мортыс, тыдалѳ
колхознѳј стѳрѳжыс“,—мѳвпыштѳс
Чуб да ѳдјѳ кыкнѳтѳс пѳлѳс сајсаң.
Азѳс: ѳтѳк морт петкѳдѳ мешѳк,
чужѳмыс пѳштѳ оз тыдав, шарпнас
гартѳѳма-да. Мешѳксѳ пуктѳс доѳѳас
да бѳр завѳдѳтѳс пырвы складас.—
Петкѳдлам мѳ гаж тѳјанлы талун.
Став кѳјдыссѳ јогѳн соралам, мед
сѳсса кѳѳѳны! Менѳ век укѳрајтѳны
купеч пѳдн, лодырѳн, вѳтлѳсны шѳѳѳ-
товодыс дај весѳг колхозыс. Ез-кѳ

вѳтлыны, ескѳ налыс јешѳѳ-на зугѳ
ужсѳ-да. Петкѳдлам мѳ налы, кѳн
ракјасыс тѳвѳдны! Сѳз-ѳд, Мѳша?!—
„Кѳд бара сѳщѳм Мѳшаыс-а? Тајѳ тај
ескѳн Кузѳвановлѳн гѳлѳсыс-да. Ме
чајта Прѳн Мѳш, Кузѳвановыслѳн
затыс,—ыеважѳн-на-пѳ турмаыс лок-
тѳма“. Прѳн Мѳш во куѳм сајын кол-
хозысыс сотѳс зорѳд дај ускѳдчы-
ліс вѳны колхозса predgedateľ Мар-
тыновѳс, а војѳр кывѳыліс сѳјѳ-пѳ бе-
лѳјјаскѳд пышјылѳма. „Он пышјѳ!“—
вомгорулас муркнѳтѳс, шуыштѳс Васѳ-
леј ѳаѳ, двухстволкасѳ зараѳѳтѳгмоз.
Васѳлеј мѳвпыштѳс, мыј колѳ гусѳнѳк
мунны склад ѳѳсѳ дорас, сѳсса ѳдјѳ
сѳптыны склад ѳѳсѳсѳ да ігнавын.
Кыкнан мортыс склад пыщкѳсыс
петкѳдѳсны бара морт ѳтѳк су ме-
шѳкѳн да пуктѳсны доѳѳас, тѳгѳр
зев суса виѳдлѳсны, сѳсса ыжыд вос-
ковјасѳн пырѳсны склад пыщкас...

Васѳлеј гусѳнѳк матыстчѳс склад
ѳѳсѳ дорас; сѳсса ѳдјѳ ускѳдчѳс ѳѳсѳ-
сѳ сѳптыны. Здукѳн Васѳлеј сѳптѳс
ѳѳсѳсѳ да ігналіс.

Васѳлеј кыліс пѳлѳсыс-пѳлѳсѳ јѳр-
мѳм банѳтјасыс шуркјалѳм. Буско
понјыс нора ыкѳсѳ да нуліс кујлыс
мортѳс. Васѳлеј ѳаѳ вѳліс казалис
мортыдлыс кујлѳмтѳ да котѳртѳс сы
дорѳ.

— Аттѳ, код вѳлѳма! Пѳдѳр, лов-
јаѳ-на?—Кујлыс мортсѳ вѳрѳдѳгтыр
да сылыс кѳрталѳм кісѳ мынтѳдѳг-
тыр шуѳс Васѳлеј ѳаѳ.

— М-м-м,—ымзіс Пѳдѳр. Кѳѳ ескѳ
і разіс Чуб кѳртѳда кісѳ, но кыс вѳ-
лі кынмѳма да оз весѳг вѳр.

— да, ескѳ нуѳдны-кѳ ѳдјѳжык
болычаѳ Пѳдѳрсѳ,—шуѳс Чуб. Чуб
муртса-на кѳсјѳс котѳртны сѳктлаң
отсѳгла, кыз кыліс склад пыщсаң
лыјѳм шы. Чуб чујмыліс, но зев ѳдјѳ
бѳр кватѳтѳс пѳшщалсѳ да котѳртѳс
жѳмдалѳгтыр склад сајас. Склад
пыщкын Чуб друг кыліс кераѳѳм
шы.

— А! најѳ ѳѳсѳсѳ кералѳны,—мѳв-
пыштѳс Чуб, ачыс сѳен бокас ыоровт-
чѳс. Сѳктыс лыјѳм шы вылѳ котѳрѳн
мѳдѳсны локтавын колхознѳкјас, код
сурѳ пѳшщалјасѳн.—Матѳ ен локтѳј,
вѳдчысѳј,—кѳнас ѳвтѳгтыр горзіс Ва-
сѳлеј. Кор колхознѳкјас кылісны
Васѳлејлыс горѳѳѳм, сек најѳ став-

ныс шай-пай мунисны, сесса саядчө-мөн кутисны локтавны склад мөдәр боксаң. Но друг қыліс помга қыкыс лыжөм шы склад пыццаң да пулајасыс звижжитөмөн кытчөкө лебісны.—Кодјас-нө тајдјас?—горөдіс кодкө јөз пыццаң.—Төдан-өд! војшөр војын бур јөз некод татчө оз лок,—содтіс кодкө. Недыр кежлө уеліс чөвлөн, но кодкө бара шуіс:

— Јортјас, мыјкө колө вөчны. Вајлө меным пішчалнытө. Ме бөрега ставөн!—горөдіс да чепөсјіс складлаң лажмөс тушаа, том морт—Міш Пет, колхозса председател.—Өзөссө вогтам да кутасны-кө лыјсыны—енө матысчөј, ме думыс, патроныс абу-нын налөн, дугдісны тај лыјсөмөс-а,—бара шуіс сіјө том мортыс, коді сулаліс склад өзөс дорас да перјіс томансө.

— Здорово, Васілеј, здорово! Аттө, повтөм морт-жө те,—шуіс кушөмкө морт, Чубкөд здоровајтчіг моз.—Јортјас! Өдјөжык Педөр фактө нуө гор-

таныд да корлө фелдшөрөс. Со естби Педөрыс кујлө,—вөла додда дорө індіг моз шуіс Чуб. Кујлыс фаддөс пунктисны доддө да катөдісны сөктлаң. Зуркөтіс склад өзөс—воссіс... шы-кі төв, некөн некод оз тыдав.

— Пөнар вајлө, пөнар!—горөдіс кодкө јөз пыццаң. Кор бі југөр јүрдөдіс склад пышкөссө, то азсісны пелдөсын сулалыс кык мортөс, өтыс век-на вөлі чургөдөма јөзлаң наган, но тыдалө патроныс абу-нын да ез лыј.

— Ак ті понјас,—пің пырыс скөра шуіс өтыс сесса зев локыс шыбытыс нагансө.

— Ті вот понјасыс і ем, бандіт-јас! Ноко вөрзөј сеты! өдјө!—скөрыс шуіс Міш Пет.—Со тај кодјас вөлөмадөс. Кузіванов да сылөн затыс,—шуіс кодкө олөма морт јөз пыццаң.

Мінут дас мысті міліціонер нүдіс кык бандітөс рајоннөј міліціјаө.

ВЕРМӨМ

(Вист ыстөмә конкурс ыылд)

М. МАЛЦЕВ

Октябрса арса воҗын җенеҗсаң муртса җугдөдө чарла коф төлыс. Асҗа көчыдыс век җонҗыка чорзө. Уна морт восковҗаслөн да патроннөҗ-пулемјотнөҗ тачанка көлөсаҗаслөн шыныс ылз да бура кылө асҗа җугдан веҗбсын.

Туж пөлөныс пыр өткода тыдаліс, вундөм іҗас под: сїҗө пужҗалөма, бытөкө пөрыс пөчлөн зор җуреыс.

Җенеҗсаң җарҗугыда җірдалісны көзүвҗас, нї өтік кымөртөр некөн ез тыдав. Ылынкоф вескыдылы, чоҗ горулы, муртса тыдыштө сөдов вужөрыс ічөтік піпу раслөн.

Лөна вослалөны өтмөдар туж пөлөн, гөра паныдө, краснөҗ боҗеҗҗас. Воҗылы тужшөрдө верзөмөн мунісны баталлондөн командүҗтыс Федотов, комиссар Җеңін, адјутант Савелҗев да кык ординарец. Мылк ыылө каҗөм бөрын Федотов сувтөдіс вөвсө да сетіс кинас сїҗнал, медем ставөн сувтасны. Шарк-бергөдіс ассыс җар Орлык вөвсө да өдҗө бөрлаң горувлаң леччіс. Сы бөрсә мукөдҗас шөщ вөтчісны вөвҗаснас. Федотов вөв вывыс чеччыштис да сетіс поводсө ординарецлы, ачыс чоҗа бөр котөртис мылк вывлаң канава куҗаыс.

— Ен куҗитчөҗ! мунігмоз висталіс Җеңінлы.—Ме регыд!.. Шоҗчыштөҗ!.. Шум мед ез вөв. Мулаң көпыртчыштөмөн вывлаң котөртис, сөҗса кыссөмөн-нын мылк ыылө каис да лантөдчис канава бөрозда бердө.

Мөдарсаң нузынк мылк паныд тыдовтчісны подөн котөртөс кык мортлөн вужөрҗас. Федотов каң коф җік ласөма муө, оз вөрзөд некыті, бытөкө

кулөма. Сїҗө төдіс-нин воҗыв мөдөдлөм ассыс дозорҗассө. Кор дозорнөҗҗас локтісны, Федотов сувтөдіс најөс да шөктіс водны. Наҗө терыба водісны сылаң паныд.

— Мыҗ лоі? Кытчө котөртад?— нөҗҗөнїк җуаліс Федотов.

— Командір җорт! командір роты Савелҗев мїҗанөс мөдөдіс те дорө да шөктіс вистаҗны: мї матысмім-нин вөлөст дорөзыс. Бафкустҗас пөвсыс кутім белөҗ салдатҗасөс—узөны вөлі: шусөны своөнөҗ уфімскөҗ полкыс. Наҗө висталөм серті, вөлөстын зөннас чукөртчөма таҗө полкыс да нөшта наыс өтдор рытнас воөм казакҗаслөн зөң полк. Вөлөстсаң рытыввылас сулалө пехота. Сувтөдөмаөс дасквәҗт пулемјот „Максім“. Емөс-пө шөщ кыын новлөдлан кокнї пулемјотҗас, но стөча оз төдны кымын. Казакҗас сувтөмаөс чукөрө, асыввыв вөлөст помас. Ез кужны виставны кымын пулемјот налөн ем. Савелҗев колөдіс дозорөс вөлөст бердса гөпт дорө, а ачыс кык боҗеҗкөд муніс төдмөдны врагыс вынҗассө. Комсомолец Марков да доброволец Мїша Скрҗабін пулемјотнас мунісны тылас төдмөдны казакҗаслыс вын.

Федотов лөна кывзис җортҗаслыс җуөр да җуаліс бөрас.

— Көн-нө пленө бөстөм җөзыс?

— Наҗөөс ваҗөны мөдҗас. Мїҗанөс шөктісны терыба җуөртны тенө,— вочавіҗісны боҗеҗҗас.

— Вөлөстын бытөкө кулөмаөс. Ставыс шыні-төв, некөд оз кыв; тыдалө узөны ставыс,—сөдтіс дозорыс воөм Кулаков җорт.

— Аттö тiянлы таыс. Но, котöртö тi бөр, сöмын гусöвжык, канава пöлөн. Вiсталоj Савельев jортлы: мi регыд ког вылö разбöчам татыс. 1-оj ротабс мöдöдa вöлöстö воjвывсан. 2-д ротабс лунла дорсан. 3-д ротабс туj куза паныд. Ме ачым муна мöдбö ротакöд. 1-ja ротакöд мöдöдa женибс. Мед лöсöдчас бура боj кежлö, виччысас мiянöс сени, бi мед оз восты. Оласны мед лöна. Аслас ротакöд öтвывтчас секи, кор воас сы дiнö коjмöд рота. Атакаö мунны сiгнал ме сета,—гранатадн взрывјас. Шöкта гусöвжык кыссыны, кыщовтны вöлöстсö, топöдны, шаг бөрö не сетны, көт местаын кувны сесса. Сiгнал кылöм бöрын сувтлытöг став вынөн ускöдчыны воö вöлöстö пырöмөн, гранатадн глушитны врагöс. Вöлöстсö топöдны срокыс—бурещ вiт часын талун. Гөгөрвоид?—жуалис боjецјаслыс Федотов.

— Гөгөрвоим стöча, командiр jорт!—вочавiзисны боjецјас.

— Сiз-кö терыбжыка мöдöдчöj. А мi регыд тi бөрсa воам.

Дозорнöjјас первоjсö кысисны канава куза. Сесса копырөн котöртны мöдiсны. Федотов бергöдчiс да сiз-жö кысiс неуна, сы бöрын збоја мöдöдчiс шоjччыс боjецјас дiнö. Вескы да стöча вiсталис, кущöм јуөр ваисны дозорјас да жуалис jортјаслыс:

— Кыз мöвпаланныд тi?

— Регыджык вај нуö!—воча вiзисны öтпырыс ставöн.

— Нöжöвжык, вокјас! Вермасны кывны,—öлдiс најöс Федотов.

Мiнут вiт гөгөр сорнiтiс командiрјаскöд, корiс выдөржитны таjö решительнöj схваткасö белöj бандакöд. Пулемјотјасөн командујтыс начальныклы шöктiс мöдöдны öтик пулемјот „Максим“, вöлöст асывла дорö—ју воmөнса пос дiнö, да бостны бi улö пышјыс белöjјасöс. I воzза лöсöдöм план сертi сетiс приказ.

— Пулемјотјас боставны кiјасö; вöвјас, тачанкајас колыны татчö; патронјаса повозкајаслы, кор воссас боj, локны вöлöст дорö, бафда гöптö.

командујтыс полковнык, чукöртiсны асыныс став офицерјасöс крестöвöj выл керкаö, поп орöдö,—вiчко бокас. Наjö тöлкујтiсны фронтөн командујтыс генерал Пепелямсан воим приказјылыс, көнi, вöли шуöма: сувтöдны краснöj воjскајасöс, музтöдны да жугöдны, сесса став фронт паста вужны наступленијeб. I не лантöдчыны, а мунны пыр воzö. Казакјаслы да вöла частјаслы пырöдчыны быд лöм костö, да жугöдны краснöjјаслыс штабјасöс, резервјасöс. Таjöс обсуждаjтöм бöрын, гiжисны аслыныс план: сувтöдiсны пода воjскабс зевыгоднöj мылк јылö, рытыв вöлöст пом сајас, пушкајас сувтöдiсны асыв-вылö—ју сајас, поснiфiк кустјас пöвстö. Сорытчисны фејствутны öтвылыс: кор воасны краснöjјас, казакјаслы мунны пыр-жö, да туjсö орöдны пышjöмыс, керавны ставсö, пленö не бостны, пöшшадa некодлы не сетны.

— Лiбö мi налыс орöдам горшсö, лiбö најö мiянлыс.—Пиң пырыс вiсталис своднöj полкөн командујтыс, полковнык, да воzö нуöдiс:—мијан ем војна дeлö тöдыс бур офицерјас. Ti, господа офицеры! Сöмын тi верманыд спаситны святöj Рус! Немјасөн, прадедјасан чöжöм озырлун, оланiнјас, ставсö мiянлыс мырдiсны большевикјас. Мiянлы öнi колö пуктыны став тöдöмлун, став вын большевикјасöс жугöдöм вылö. Сеникинлөн да Јуденичлөн Россiјабс мездöдыс воjскајас лунвылын имеiтöны успех воzö мунöм вылö, регыд бостасны Орöл да Петроград. Ме лепта таjö бокалсö мiян ныр нуöдысјас понда, мiян гравица сајса сојузныкјас, да бур повтöм роч офицерјас понда, святöj Россiја понда. Ура, братцы!—ура горзöм јурöбтiс поп керка пышкын. Сулалыс часöвöj кiлчö вылын дрöгнитiс: сiјö бурещ вöли вугралö музöм вöснаыс. Часöвöj гөгөрбок вiзöдлiс; но вöли гөгөр лөн. Музöм белöj салдатјас узiсны керкајасын. Мiнут дас мыстi кутис кывны керкаыс кодјура гöлöслөн сылöм. Но сылöмыслөн бостчöмыс ез артмы да бөр регыд лөнiс.

Час мыстi кымын, шатлалiг тырја разöдчисны кодјура офицерјас. Öткымынөн ветлiсны-на постјас вылын сулалыс салдатјас дорö, а мукöдыс

Жежыд командiрјас: свободнöj уфiмскöj полкыс полковнык да казакјасөн

— Мы-кө-тај зев дыр мијан оз воны. Регыд југдас-нын, сафмасны белѳјас,—аслыс шѳпкѳдѳс Марков.—Те, Миша, гѳтѳвѳт бомбајастѳ. Кор мѳдасны пышыны казакјас, глушит, ен жалѳт. Вѳч есчѳ амбар сѳгѳр помас роз да сетѳ і лѳд. А ѳнѳ бост кык бомба да леччы муас. Кор кыласны первојја лыѳмјас, да кор керкаас кутасны шѳјтны, шыблав керка пыш-кас. Аззан кушѳм керкаыс да амбар-јасыс. Навернѳ тани апѳцерјас олѳны. Со кушѳм бурѳс вѳвјасыс сула-лѳны леб улас.

Миша кыв нѳ жын ез шу, бостѳс бомбајас, леччыс гусѳник да зѳбѳс пѳвјас сажѳ леб улас. Марков кутѳс суса вѳѳѳдны туј кузтаыс амбар выв-сан рытывланѳ.

Приказ воѳм бѳрын краснѳј батал-јонса бојецјас бытѳт ловѳсны, тер-мѳдлѳсны командѳрјасѳ регыджык мунны да узѳг костаыс ускѳдчыны да пазѳдны белѳј бандаѳс. Быѳѳнлѳн вѳлѳ ѳтѳ мѳвп: регыджык мунны тајѳ гѳра бокаыс, кышовтны вѳлѳстѳѳ да шырѳыштны, кодѳ кутас пышјыны белѳј бандајас пыс.

Федотов чеччыс канава бокаыс, да шуѳ:

— Сѳја тѳјанлы быд бурсѳ, дѳна јортјас. Ен воштѳ нѳ ѳтѳк мѳнута, кыз вермад терыбжыка, лѳнжыка, да зѳбѳсѳмѳнжык мунѳ. Вѳт час кежлѳ мед вѳлѳ гѳгѳрбоксан топѳѳѳма вѳ-лѳстѳѳ. Часѳтѳ вѳдлѳј: ѳнѳ нѳл час да комын вѳт мѳнута. Колѳ сѳмын кыз вѳт мѳнута.

Кын ѳчас под шаргѳс кокуланыс краснѳј бојецјаслѳн. Куз чѳптѳн бытѳт зѳѳѳгјас лебѳн, нужѳѳѳѳмаѳс најѳ, разѳѳѳѳны гѳра боксан. Первој рѳта мунѳс војвывлан. Мѳд рѳта—лунвывлан. Нырнѳѳѳѳсјасыс пов-тѳм, смел комбат да комѳссар. Туј пѳлѳн, канавајас кузта, копыртѳѳмѳн зѳла вослалѳс којмѳд рѳта,—ротнѳј Заморѳн ныр нуѳѳѳмѳн.

Муртса заводѳтѳ лѳзавны јенежыс. Кык гѳра костѳд, ѳѳѳѳк шор пѳлѳн, лунвывсан кысѳ мѳд рѳта.

Со нѳл кымын восков сажын, мылк вылын тыдалѳ жежыд, кык судта

вѳчко, муртса тыдыштѳ тѳлысѳн југ-ѳѳѳѳм крест. Рудов шын бугрѳтѳ пач трубајасыс да локыс увтѳ ры-тыв вылын чѳпјывса повѳѳм пон.

Жежылѳн рытывланын кутѳс сар-гыны пулемјот, ружјѳјасыс лысѳмјас сорѳн. Саргѳмыс век јонжыка соѳѳс і соѳѳс. Вѳлѳстын јѳзыс шызѳс. Гор-зѳмјас, јортѳѳмјас, понјаслѳн увтѳѳм-јас гудрасѳсны ѳтсор.

Којмѳд рѳтаса краснѳј бојецјас ѳтѳкѳн-ѳтѳкѳн возлан пыр мунѳсны. Морт-мѳд-нын сѳкыда ранѳтѳѳѳмѳн уѳсны. Белѳјјаслѳн пулемјот лашкѳс-сѳнѳк баѳ боксан дугдывтѳг саргѳс. Лунвывсан, да војвывсан 1-ј да 2-ѳ рѳтајас кысгѳсны век воѳѳ вѳлѳст-лан.

Колѳмѳм кодѳс петѳны казакјас керкајасыс, повѳѳмаѳс. Чеччалѳны вѳвјас вылѳ да ѳградајассан петѳны улѳѳ тѳлктѳг.

Грезѳ помын чорыда јѳркнѳтѳс. Керкаыс ѳшѳнјас лебѳсны ылѳ, сѳѳ шынѳн тупкысѳс керка коромѳнаыс. Казакјас нѳшта-нын чужѳмѳсны јѳркнѳ-тѳм шыыс, оз тѳѳдны мыј і колѳ-вѳчны.

Марковлѳн сѳлѳмыс чеччалѳс мо-рѳсас локыс, скѳрмѳмлаыс тушанас тѳрзѳс. Скрјабѳн мусаныс зев пѳлка каяѳс да јуалѳс Марковлыс:

— Мыјла он лылы?

— Сувтыштлы, вѳѳѳѳдлы мыј вѳѳѳѳ-ѳѳѳн. Казакјас зѳкѳз јѳјмѳсны тѳнаѳ бомбајас шыыс,—радпырыс вѳсталѳс Марков.—Гѳтѳвѳт бомбајас, ме кута шырѳыны најѳс.

Пулемјот мѳѳѳс саргыны. Приѳе-лыс лѳѳма стѳч, вѳвјас да казакјас гылалѳны муѳ. Кор ѳѳскаыс патро-ныс бырѳс, пулемјот лылѳмыс лѳ-ныс. Секѳ казакјас, зѳверјас моз, ку-тѳсны лебны лѳлан. Саблаѳн ѳвтѳѳ-ны зѳѳѳа горзѳны.

ѳѳскаыс вежѳс, бара-нын Марковыд шырѳ. Мукѳд казакјас ѳградајасѳ пы-рѳсны, ружјѳыс лылѳны кутѳсны Мар-ковѳс. Лѳнѳѳѳс лысѳѳмѳѳ Марков, топыда водѳс кѳрпѳч стѳна сажѳ да суса вѳѳѳѳѳс повѳѳм казакјаслыс лы-сѳѳм.

Рытылын вѳлѳст сажын мунѳс зев чорыд бој. Пулемјотјас дугдывтѳг саргѳсны. Казакјас зѳлѳны регыджык петны да орѳдны тујѳѳ рытывсан.

воёе краснѳ арміялы. Ротајас суріны чорыд бі улѳ. Воѳд мунны оз вермыны. Федотов шѳктіс вескыдывв кыссыны.

Марковлѳн лыјсѳм лантѳм бѳрын казакјас бѳр сѳлісны вѳвјас вылѳ.

Оградаыс-оградаѳ горзѳмѳн сетісны пріказ:

— Мунѳј скачѳн асыввылѳ!

Тайѳс кыліс Марков да терыба Мішалы шуіс:

— Бомбајастѳ запты.

Марков оз лылы, віччысѳ, кор мѳдасны чукѳрѳн мунны. Смелмісны казакјас.

— За мно-ј-ј-ј, галоопом!—команда сетіс казакјаслѳн офіцер. Асывланѳ кымѳр моз ускѳдчісны мыј выныс гѳнітны звермѳм казакјас. Марковлѳн пулемјот бара-нін саргѳ. Вундѳм колтајас моз казакјас водѳны муѳ. Гымалѳны Скрјабінлѳн бомбајас. Казакјас ѳтарѳ век мунѳны, бергѳдчыны некѳд оз кѳсјы. Со-мѳдѳн петісны, леччѳны кыр горув, кѳсјѳны ју вѳмѳн пос вывті вужны. Пос боксаң мѳдіс саргыны „Максім“, кыч-комын казакѳс вѳв вылыс легіс, чујмісны казакјас, лунвывлан ју пѳлѳн гѳнітны мѳдісны. Пулемјот „Максім“ пызјіс бѳрсаңныс, шѳчмѳдіс казакјаслыс радсѳ. Найѳ рытывлан кежісны да збоја гѳнітісны воѳд.

Марков аґґыліс тайѳ лыјсѳмсѳ да казакјаслыс пышјѳмсѳ, да зев лоі рад.

— Міша,— горѳдіс збоја. — Міжан јѳз кышалѳмаѳс найѳс, віѳд, кызі пышјѳны казакјас. Міжанлы тас колѳ ѳні-жѳ леччыны да мунны рытывлан, пулемјотчікјассѳ мышсаңныс шырызштыны. Вај терыбжыка зараѳітам фіскјастѳ, да котѳртам татыс. Гранатаыд коліс ез?

— Нѳл штука-нін ставыс,— вѳча вігіс Скрјабін.

2-ѳд рота, вескыдвылѳ кысѳѳм бѳрын, матысміс градјѳр пощѳсјас дѳрѳ. Друг вескыдыввсаң тыдовтчісны гѳнітыс казакјас.

— Асывсаң казакјас!—горѳдіс Федотов:—Казакјаслы пасвартана бі!

Бојецјас бергѳдчісны да кутісны чорыда лылыны. Гоз-мѳд казак уеі. Мукѳдыс терыба вѳвјассѳ бергѳдісны лунвывлан, гѳра увланѳ. Посдор-

са „Максім“ найѳѳс коллѳдіс, саргіс. Марков да Скрјабін, град бѳрѳздајас костті кысґісны рушку вылын. Тыдалѳны-нін налы ѳтка окопјасын кујлыс белѳјјас да гоз-мѳд пулемјот „Максім“, кодјас дугдывтѳг саргѳны, лылѳны пощѳс сажѳ водѳм краснѳј бојецјасѳс. Марков да Міша окоп помлаңыс век матысмѳны. Іѳѳтік сој пывсаң вѳлі сажѳдѳ найѳѳс. Пывсаң дѳрѳ воѳм бѳрын Марков нѳжјѳнік пыріс пывсаң пышкас, да аґґіс іѳѳтік ѳшін, коді вѳлі віѳдѳд бурещ белѳјјас окопјаслаң, Мішалы шѳктіс колчыны пывсаң пѳварнаың да заптыны гранатјас, кор кутасны воны сетчѳ белѳјјас, грѳмітны найѳс.

Марков водіс жојас да бара мѳдіс саргыны. Белѳјјаслыс кымынкѳ мортѳс вііс, мукѳдыс ласісны му бердас. Белѳјјаслѳн лыјсѳмыс лѳніс. 1-ја рота ускѳдчіс пыр-жѳ атакаѳ. Белѳјјас повзісны да мѳдісны пышјыны. Но Марков ез лѳн, век шыріс пышјыс белѳјјасѳс. Найѳ усласісны да гартчісны му бердас сѳкыд ранајас вѳсна.

Тайѳ-жѳ каднас лунвылын 2-д рота вылѳ белѳјјас ускѳдчісны атакаѳн градјѳрјас вѳмѳн. 2-д ротасыс вѳлі градјѳр пощѳс саяс, да мѳдіс чорыда лылыны. Жежыдјас усалісны кын му ылаѳ, пыр шѳчміс налѳн котѳртыс чеп.

Шор логѳдыс, лунвывсаң вѳлі матыстчѳны казакјас, 2-д роталы мышсаңныс. Тайѳс аґґіс пулеметнѳј взводѳн командунјтыс 52 арѳса Лохтін јорт да „Максім“-лыс нырвомсѳ бергѳдіс на вылѳ. Чѳлѳј лѳнта дугдывтѳг сарѳбтіс-легіс. Муас прысјіс пулемјот кожухын пуѳѳм ваыс да тыртіс руѳн. Казакјас бара суріны пулемјот бі улаѳ да кѳчјас моз ѳдѳбтісны бѳрлан, но Лохтін дугдывтѳг пыр саргіс-шыріс вѳвјасѳс, казакјасѳс.

Белѳјјаслѳн кык пулемјотчік, Ваңа да Гріша, рытывлунласаң паныдалісны налаң локтыс казакјасѳс пулемјот біѳн, заводітісны шырны. Тайѳ нѳшта-нін вѳрѳдіс белѳј казакјасѳс,— бергѳдчісны Федотов отр'адлы паныд.

Федотов сувтіс да мыј выныс тракнітіс пощѳсѳ. Сісѳм мајецјас му бердті ращкысісны да пощѳсыс водіс муас.

— Ураа!—горѳдіс Федотов да ускѳдчіс пышјыс белѳјјаслы паныд, мінут

мыстї чорыда кыліс ура горзѳм. Град-
јас куфта, ранїтчѳм белѳјјас пѳвстї, ус-
кѳдчїсны вѳлѳстлаң краснѳј бојецјас.

— Секї керкајас берѳсаң кутїс
лылыны белѳјјаслѳн пулемјотыс.
Вескыдыввсаң лебїсны гозмѳд бомба
зѳлаңїк мылк сајѳ, кысаң вѳлі лылѳ
пулемјотыс. Лысѳм чѳліс. Белѳј пу-
лемјотчїкјас гартчїсны му бердын,
ојзїсны сѳкыд ранајас вѳсна.

2-д рота петїс вїчко дїнса плѳ-
шщад вылѳ да ақзїс асывлаң улычтї
пышщы белѳјјасѳс. Краснѳј бојецјас
кутїсны лылыны налы, сетчѳ-жѳ петїс
ї 1-ја рота. Ротаѳн командужтыс Са-
велъев котѳрѳн воїс Федотов дїнѳ да
јубртїс:

— Унаѳн менам ранїтчїс, дај комїс-
сарѳс щѳц кокнїа ранїтїс.

— Ладнѳ, командїр јорт! Раеннѳј-
јасѳс метїтѳј! Регыджык мѳдѳд—
јѳзѳс 3-д роталы отсѳг вылѳ! А те,
Забалујев јорт, ѳнї-жѳ вѳтчы пышщыс
белѳјјас бѳрса,—шуїс Федотов.

Рытыввылын мунїс зев-на чорыд
коғ, саргїсны ружјѳјас да пулемјот-
јас. Јур оз поз лептыны. 3-ѳд рота-
лѳн командїр Заморїн јортлѳн чоры-
да ранїтчѳма вескыд кок лапаыс, но
век-на оз мун бојевѳј пост ывысыс.

1-ја да 2-д роталас регыд мышса-
ныс воїсны белѳј окопјас берѳѳ. Кїѳ
бомбајас бостѳмѳн ускѳдчїсны Федо-
тов нырнуѳѳдѳмѳн атакаѳ. Белѳј офи-
церјас ускѳдчїсны пышщїны, но бом-
бајас да шытыкјас регыдѳн водтѳдїсны.
Кїјас лептѳмѳн повзѳм белѳј салдат-
јас сулалїсны квајт со гѳгѳр морт.
Татыс коғ лѳнїс. Но кылѳ-на вѳлѳст

асыввылын пулемјотлѳн саргѳм, та-
јѳ—белѳјјасѳс гѳстїтѳѳѳ „Максїмко“.

Друг кутїс грымгыны белѳјлѳн
батареја. Сїјѳ картечѳн заводїтїс
лылыны белѳјјас бѳрса вѳтчыс крас-
нѳјјасѳс. Но немторјыс повтѳм рот-
нѳј командїр Забалујев командужтїс:

— Јортјас, возѳ, пос вылѳ! Гѳра пѳ-
лѳнѳдыс ју сајсаң кышщовтны белѳј-
јаслыс батарејасѳ да бостны!

Сылыс прїказѳѳ олѳмѳ пѳртны бос-
сїс томынїк комвзвод Сїзев јорт.
дас морта группаѳн ускѳдчїс пос
вылѳ, сен сулалыс пулемјотчїкјаслы
шѳктїс кајны мылк вылѳ да не ле-
ны пышщѳдны белѳјјаслыс батареја.
Котѳрѳн каїсны пулемјотчїкјас места
вылѳ да ақзїсны чукѳртчѳм белѳјјас-
ѳс. Најѳ кѳсјѳны пушкајасѳѳ нуны
вѳвјасѳн, но абу-на удїтѳмаѳс.

Водїсны пулемјот дорѳ кык краснѳј
пулемјотчїк да кутїсны метїтны. Са-
рѳбтїс налѳн „Максїм“, белѳјјаслѳн
вѳвјас да јѳзыс кутїсны усавны. Сек
костї бѳксаңыс, ура горзѳмѳн, атакуј-
тїс Сїзѳвлѳн группаыс. Батареја лѳї
бостѳма ставнас. Вѳлѳстѳ пырѳны
краснѳјјаслѳн частјас. Вѳлі дас час
асыв. Пленѳ лѳї бостѳма зев уна
белѳј салдатѳс да уна пѳлѳс ѳруѳїјѳ.
Белѳј полковнїк лыјѳма ассѳ. Вѳлѳст-
са крестана встравїтїсны краснѳјјасѳс
зев рада, гѳстїтѳдїсны, мыј налѳн
вѳлі. Најѳ јона лѳглунѳн вїсталїсны
белѳјјаслыс на вылын нарїтчѳмсѳ.

Регыд мыстї воїс рабоче-крестан-
скѳј полкыс 1-ја баталљон. Недыр
шојчѳм бѳрын најѳ мунїсны возѳ,
белѳјјасѳс вѳтѳдны.

БАЙРОН ЧУЖАН ЛУНГАН 150 ВО ТЫРИГ КЕЖЛӨ

АН. ВІНОГРАДОВ

Јевропаса континент вылын чувствутчис-нин французскөй буржуазнөй революцијалдн гымыс, кор Лондонын Холл-Стрیتی 1788 вога јанвар тöлыс-са 22 лунö чужі Джордж Гордон Байрон. Тревожија да зумыша коліс мiрса величашөй öти поетлөн чела-олан дырјыс да отрочествоыс, коді Байроновскөй генілыс склонностјасö торјöдис јона уижык, јевропејскөй критикадн тајöс признавајтöм дорыс. Јевропаын Байрон јылыс лезöма дас сурсыс уижык кыгајас да статгајас. Но сöмын сöвет странаса социалистическөй обществоын Байронлөн литературнөй наследіејыс вермас лоны донјалöма історіја правдівөй весјас вылын да некор важмытöм ценностјас пöвсын пырас „социалистическөй собственности“ кышö.

Байрон кулі 36 арöсөн, 1824 воын, Јевропаса народјалдн повторнөй революционнo-освободителнөй движеніе-лөн пораженіе жестокој кадö. Сылөн вöліны аслас выlö кыптöмјас да улö леччöмјас: сiјö тöдмаліс нем заводітчан јевропејскөй политическөй погода-лыс страшнөй неустойчивост. Но некор аслас свободолубіеје став хаотичност дырјі сiјö ез ескö вермы вужны народлөн врагјас станö. Оз поз ас вогад сувтöдны Байронöс гестапо агент ролын „судбалдн ударјас улын“, кычi тајö лоі Јевропаса уна öнија „поетјаскөд“. Байрон да реңегатство—тајö мöда-мöдыслы паныда гöбрво-öмјас. Реңегатстволдн тајö лоны поз-тöм луныс вужјасдма Байрон-поетын пышкөссаныс. Попыткајас „Байро-низмöс“ петкөдлыны литератураын,

кычi ас пышкөсса тыш писателскөй личнөй переживанијејасын сурс лнд выlö вiставсöны унапöв. То Байронöс шуöны „сатанистөн“, то „мирöвөй шоглунлөн“ поетөн. Бичер-Стоу да Берингтон писателыцајас најт ланцет-јасөн вундалöны торпыригјас выlö пöтлытöм „Сöлөмсö Поетлыс“. Блесташшөй сгiлiст Андре Моруа аслас беспріципнөй „Байрон“ кыгаын сетö Байрон-поетлыс стерильнөй образ да јона плодотворнөја луасö Байрон-морт сексуалнөй секретјасын.

А сек-жö ставыс вiсталö Байрон поетическөй сознанијесö столетіејлдн заводітчан событіејас став совокупносткөд топыда јiтчöм јылыс. Тајö событіејасыслөн самлуныс пырнысö вöлі і ез сещöм замечательнөй „личнөй“ оломас. Англіја берегјас блокадаалöм, континенталнөй вылын нан донјас, Англіјалдн сырјевөй снабженіејын коставлöм,—ставыс тајö тöдчiс депрессіјадн Великобрітанскөй діјас оломын быд боксан.

1809 вога јанвар тöлысга 22 лунö, кор Англіја законјас серті Байронöс вöлі јавітöма тыр арлыда верстö мортөн сiјö тајö событіесö ісползуј-тіс не сы выло, медым лордјас палатаö первојыс јавö волыны, а мед пöртны оломö ассыс первојја гуса том дырса думсö—„пышјыны ветхөй Адамыс, коді оліс мортын“.

Јун тöлысга 11 лунö Байрон аслас медеа бур другкөд,—Гобгоузкөд му-нö Лондоныс. Тајö путешествіјенас і петісны гора шыа строфајас Чад-Гаролдлөн“.

Львантэ жылы кывбура віст да том дырга ветлблблмјас сблбм вылас вобны другјасыслы. Сіјбс колб печатајтны. Байрон та вылб сетб сбглас сіјб лунјасб, кор сіјбс кыскбны оз кывбурјас, а політіка. Сылы колб выступітны Англіјаса законодательнбј Верховнбј палатаын актівнбј участнбкбн.

Лордјас Палатаын тајб аслас медвогза выступітбм вылас темабн Байрон ббрбб ткачјасбс казнітбм жылы парламентскбј блы. „Мілордјас“—вісталіс сіјб,—віббдлбј сы вылб, мыј арістократјас піыс преступнбк азбб средство бокб колны законјас і сіјбжб каднас корбб выл пблбс репресіјас, течалб выл віјана налкјас тајб шудтбм, сіз шусана, „фізіческбј вынјаслы“, коді щыгјалбмлаыс воіс мыж вбчбмбб. Тајб јбзыс кбсјсны ескб небббдны мусб, но кбртзырјыс вблбм абу на кын. Најб петісны туж вылб корны мблбстна, но некбд налы ез сетав. Налбн уж вылб праваыс, налбн олбм вылб средствојасыс вблны мырбббмабс, налбн кіјасыс леччісны, сы вбсна мыј некбд најбс ез сіббб уж дорб. Сізкб погбб-б шенчыны сы вылб, мыј тајб јбзыс мбдбсны кыпбдчбм туж куза, кбт мед кыз ез жалітны најбс бткјас да кбт мед кыз ез осуждајтны најбс мукбдјас... Ме шуа тіјанлы, лордјас, мыј прбдпріјатіејаслбн владелецјас асныс спровоцірујтбсны асыныс станокјас кістбмпазбббм.

Погбб-бмббј турмајасбб вбчны зонграфствојас? Ті кбсјад лептыны плахајас быд местаб, ті бшбдалад-нын јбзбс, коптбтбм черіс моз. Ті кбсјад кок јылб сувтбдны Шервудској вбр, кызі королевскбј кызбм вылб места да кызі заповеднбк пышјалысјаслыс, кодјасбс јавітбма закон сајб. Тајб мерајаснас ті кбсјад мездысны щыгјалыс јбзыс, но, кор смерт тајб јбзыслы лбб зк бтб мездысан торјбн, ті-бмббј чајтад, мыј тіјан драгунјасыд вермасны лбсбдны Англіјаын спокојствіје? Јона ешажык сумма: сбмын сіјб јукбныслбн бткб дасбб пајыс, мыј візбма тіјанбн војна вылб Португаліјаын, вбчбс ескб ковтбмбн тіјанлыс ткачјас жылыс, штыкјас жылыс да плахајас жылыс ковтбм тбждысбмтб“.

Кымынкб лун мыгбі печатыс петіс поема „Чајлд-Гаролд“. 1807 восан Байрон нбнбм ез печатајт. Поемаыслбн вблі зев ыжыд успех, Байронлы віччыстбм да гбгбрвотбм. Сіјб асыс парламентскбј речбб нбмтбс нотгінгемскбј ткачјасбс дорјбм могыс, „Чајлд-Гаролд дорб прозаіческбј воцкывјбн“, і та вылб вблі подув. Народјас свобода жылыс строфајас, Іспаніја жылыс поема первој сыланкывын строфајас бнбз шыалбны іспанскбј народбс свобода вылб чукбстчбмбн. Мадрідкбд став Піренејскбј полуостровса Бонапартовскбј оккупација коріс англчаналыс інтервенціја. Міровбј літбратураын інтервенціја да оккупација гежбда кор клејмітчылісны сешбм грбзбнбја, кызі вбчбс тајбс Байрон аслас „Чајлд-Гаролдын“. Іспаніјабс Напалјоныс ліпмернбј дорјбм від улын англіјаса војскајас грабітбсны полуостровбс. Байрон гіжліс:

...Пройдут года

И всеж потомков полное презренье
Позора не забудет тех вождей,

Что победив, несли нам поражение

Их ожидают в будущем глумленье

И гневный приговор суда грядущих дней.

„Испанцы, пробудитесь!“—так взывают

К вам рыцари, герои дней былых.

Хоть копья в их руках уж не сверкают

И красных перьев нет на шлемах их,

В дыму, под рев орудий непрерывный,

Их грозный зов звучит: „Вооружась,

Встаньте все!“ Исполнен силы дивной,

Ужель утратил власть тот клич призывный,

Что в Андалузии сроднил с победой вас?

Байронлбн мбд кык парламентскбј речыс прбдвбтбсны палаталбн жужыдчбв олбмбн. Удајтчбс нужбдны раббчбј казнјас жылыс закон пыртбм некымын во кежлб, но нбнбм ез удајтчы вбчны ірландецјасбс дорјбм могыс да „попраннбј лчност“ правојас візбм делбын. Тајб тема вылб којмбд речнас Байронлбн політбческбј дебятельностыс помасб лордјас Палата ноль стена пыщкын, да сіјб дебятельност местабн лбб јевропескбј событіејаслбн став мірыс.

„Чајлд-Гаролд“ петбм ббрын, 1812 воса март тблыс 6 лунб „Morning Chronicle“—ын петісны кывбурјас:

Плач девушка из рода королей

Плач над отцом твоим и над твоей страной

О еслиб ты могла омыть слезой одною

Позор отца и бедствия людей.

Бајрон помалѣ сещѣм строчкади, мыј локтас кад, кор „Ирландіја нум-жалѣмѣн вермас вочавічны сінвајас вылѣ, кодјасѣс кістѣма вѣлі сы вѣсна“. Кывбурјыс вескыда кучкѣ принц-регент кіјас куѣа, коді Ирландіјаѣс сїјѣсалѣ вѣлі выл сїјѣсѣн. Сїјѣ касатчѣ вѣлі дворецса проісшестві-јејаслы. „Курјер“ газет кѣсїс вескѣдны делсѣ Бајрон анонімнѣ кывбурјасѣн, кодјас ветлісны став страна паста, да печатајтїс јубртѣм, мыјпѣ, „корѣјас рѣдыс ныв“—тајѣ Шарлотта принцесса. Батыс (воѣд лоан каса Георг IV), звермос укѣдчїс сы вылѣ кулақјаснас ірландскѣ каѣнјаслы паныд мунѣмыс. Шарлотта котѣрѣн петїс гостјас дорѣ сінвади. Газетыс, „небыд варїант“ сетѣмѣн, зыкѣ јонмѣдїс.

„Корсар“ поэма печатајтѣмѣн, Бајрон јавѣ, асаныс печатајтїс кывбурјас „Бѣрдыс ныв јылыс“. Тајѣ вѣлі королевскѣј травлалы заводїтѣм вылѣ сїгналѣн. „Шлївкыс пірожнѣј вѣлѣма переча,—гїжліс Бајрон,—кѣкјамыс строка куѣаыс гїжїсны кѣкјамыс сурс статѣа“. Тасаѣ—газетјаслѣн клеветнїческѣј усласѣмјас да Бајронлѣн бытовѣј осложњенїејас. Сїјѣ, мыј прѣстїтчывліс Англїјаын со сурсјас јѣзлы, ез прѣстїтчыв Бајронлы. Сылѣн семја-кост олѣмыс лої адѣн, а јукѣѣмыс лої помкади арістократїјалы јавѣ выступїтѣм вылѣ да правїтелствосаѣ гусѣн преследујтѣм вылѣ. Англїјаыс Бајрон мунїс, медем некѣр не локны сетчѣ бѣр. Сылы вѣлі тупкѣма тујсѣ Парїжѣ пырны. Сылы колѣ вѣлі мунны Белгїја пыр. Швейцарскѣј кадколаст—Шеллі поеткѣд дружитчан кад (код јылыс сещѣм пѣса шуѣ Енгелс, кызі збыл революціоннѣј дух јылыс),—ставыс тајѣ јонмѣдїс Бајронѣс. Італїјаѣ сїјѣ локтїс карбонарїзм вылѣ дас подулѣн. Вывтї сложнѣј, но абу случајнѣј тујјасѣд Бајрон мунѣ вѣлі революціја бїјас вылѣ. Сїјѣ ачыс ас вылас вїѣдїс, кызі немлыс вѣла нуѣдыс вылѣ, да сїѣжѣ, кызі роч поет, сїјѣ „чорыд немѣ“ ошкіс свобода. „Бронзовѣј немѣ“—тајѣ колѣм столетїејас медбур політїческѣј поемасатїралѣн нїм. Рытыввылын ѣнѣз-на Бајрон вылѣ вїѣдѣны, кызі фантаст-

романтїк вылѣ. Вунѣдѣны, мыј сїјѣ вѣлі јос да суе реалїстѣн, а „бајроннїческѣј страстјас“—тајѣ унжыкыс нормалнѣј мортлѣн пѣс да лычкѣм паныда прѣтест секса Јевропалѣн лїцемернѣј морал да реакціоннѣј психологїја увтыртѣмлы. Бајронлѣн „Кайныс“ ѣнѣз тѣлкујтѣс, кызі „сатанїзмлѣн да вок вїѣмлѣн поэма“, сек кор тајѣ—медса јон мыждана акт нормалнѣј морт вежѣрлѣн увтыртан да гнуснѣј божестволы паныд, кодї корѣ рабјаслыс мїрїтѣм јен да јенлаѣс скѣдїтыс господајас ыжыдалѣм рафї. Бајрон мѣдпѣв вїдлалїс не сѣмын лїтературнѣј категорїја јавленїејас. Сїјѣ вѣлі Англїјалѣн медвоѣза поетѣн, кодї лыстїс кыпѣдны вопрос „јѣзѣн лѣсѣдѣм космїческѣј да соціалнѣј сїстемаын морт места јылыс“. Вымышлѣннѣј јѣзѣн тајѣ сїстемаынслыс законјас путкылтѣм Бајронлѣн абу случајнѣј затеја „Сноб арістократлѣн“, а епѣхалѣн жужыд, выстраданнѣј прѣтест. Практикаын ѣтка Бајронлѣн бунтыс ез вѣч сыыс революціонерѣс мїјан мѣвпалѣм сертї, но вайѣдїс возфѣјствїе вын сертї генїалнѣј поетїческѣј проїзведенїејас лѣсѣдѣмѣ, кодјасѣс јона зев лыѣѣыліс том јѣз став странајаслѣн. Мїјан странаса прекраснѣј том јѣзлѣн том јурјас імеїтѣны правасѣ медса буртор вылѣ, мыј лѣсѣдѣма воѣжык олыс поколенїејасѣн. І тајѣ наследствоса Бајрон бостас оз медбѣрја места, кызі Бајрон оз медбѣрја места бост Іспанїјаса том јѣз пѣвсын, кодї революціјалыс, „му пыщса ізшомсѣ зїліс пѣлтны кыпѣдѣм пѣжар свобода вѣсна да Рѣдїна ѣтутѣтѣм вѣсна“.

Карбонарїјас Бајронѣс прїмїтлїсны асланыс пѣвсѣ. Јевропанын 20 војјаса революціоннѣј двїженїе заводїтчїс Іспанїјаын Рїјего да Квірогі кыпѣдѣмѣн да воыс-воѣ кышовтїс ставсѣ, Петѣрбургын Сенатскѣј площаѣф вылын смертѣлнѣј судорогаын кусѣмѣн. Італїјаса карбонарскѣј двїженїе шымыртїс став странасѣ. Первојсѣ карбонарїјајаслѣн вѣлі лозунг „древнѣј Рїмлѣн республиканскѣј доблест“—тасаѣ і нїм—„романтїческѣј дружитѣм“. Кардїнал Консалвї агентјас јубртѣм сертї „романтїк-

јас обшчестволѡн аслас центрѡн лѡѡ Милан. Тајѡ пыр овлан карбонаријас. Тајѡ обшчествослѡн вожыс петѡма Болонјес англичанин Лорд Байронса. Обшчестволѡн целыс—нравственностлѡн да религијалѡн законјас кывзыстѡм јылыс став вокјаслы да јортјаслы внушеніе да мезмѡм морт братстволѡн јестественѡј влеченіејас куѡа мунѡм.

Тасањ быдмис „романтика“, кызі літературнѡј револуција, кодѡс Францијаын провозгласитѡма, „миланскѡј гражданин Белл (Стендал) манифестѡн, кодѡс вѡтлѡма Италијаыс 1821 воын, Байронкѡд дружитысѡс. Байрон Вашингтон чест куѡа аслас отрадса карбонаријаслыс бојевѡј дружинасѡ нимтис „американскѡј стрелокјасѡн“. Гоппнерлы писмѡын 1821 вога јул тѡлысса 23 лунѡ Байрон гижѡ: Страна олѡ проскрипцијас состојанијейн, і менсым став другјасѡс вѡтлѡма, лѡбѡ арестујтѡма. Гамба семјалы быт лоі мунны Флоренцијѡд, багыс да пыс политическѡј помкајас куѡа, а Гвиччолылы манастирѡн грѡбитѡм улын, сы вѡсна мыј багыс ез вѡв сы динын. Та вѡсна ме решиті мунны Швейцаријѡд, і најѡ щѡщ-жѡ. Шуѡны, мыј тани менам олѡмыс абу пыр безопасностын, но тајѡ кысѡн-нин во гѡгѡр кымын, а сы вѡсна оз і ворс медјон ролсѡ“.

Байрон помалѡ асыс Равенскѡј дневникѡс оз омѡлжыка тѡдчана кывјасѡн: „Ставѡ, мыј верма вѡчны сѡмѡн, средствојасѡн лѡбѡ аслам личност пожертвоваіејасѡн, ставѡ окота пырыс сета свобода фелѡ вылѡ. Ме тајѡс повториті налы комын минут сайын, кор тајѡ комнатаас пукалисны некымын вождјас—карбонаријјас“.

Кыз жужыд шог, Байрон шогис Војвывсан интервентјасѡн Италијанскѡј револуцијалыс пасвартан кадѡс. Јевропейскѡј монархјаслѡн Конгресс Јевропаыс движеніесѡ пѡдтѡм вылѡ кыпѡдис олѡмѡ „Бронзѡвѡј нем“ поэма. Но, локтан столетіесѡ „бронзѡвѡј немѡн“ нимтѡмѡн, Байрон ез воштыв нафеја „зарні нем“ вылѡ. Италијаын асыс медбур произведеіејасѡс выжыд творческѡј вынѡн помалѡм бѡрын, сіјѡ гижѡ гигантскѡј реалистическѡј полотно „дон-Жуан“ і сыын сто-

летіесѡ петкѡдлѡ не сѡмын сатирическѡја, но і јукѡс лыдѡысысјаскѡд аслас нафејајасѡн: „Кажитѡ, мем, кылѡ мем, свободалѡн ѡланік лебач сылѡ, да пыр сылѡ сы јылыс, мыј прѡстѡј народ век лѡѡ јонжык да јонжык“...

Но все ж короля, и королей
Храни, Господь. Им в тягость годы
Не здобовать без помощи твоей.
Мне чужется, что верх возьмут народы:
Брыкается и кляча, если ей
Невмоготу. Народ, ища свободы,
Устанет, наконец, забот и сер,
Брать с Иова терпении пример.
Сначала ропщет тихо и для виду
Народ на тех, кто сыт его трудом
Потом подобно юному Давиду
Он Голиафов разрушает дом,
Потом с оружием берется за восстание
Быть может это средство ужаснет,
Но доверху взорвать милое зданье
Честнее, чем сносить монархий гнет.

„Бронзѡвѡј нем“, „Видеіе суда“, политическѡј епіграммајас, сесса „дон-Жуан“ да „Кайн“ сотисны да мучитисны реакционнѡј Јевропалыс властителијасѡ. Тасањ—клевета, сплетна да Байрон ним гѡгѡр аслыс пѡлѡс кыщалѡм, кодѡс шонтѡны Венаса да Лондонса гуѡа фондјасыс сѡм вылѡ. Россијаын Байрон вѡлі тупкѡма. Жуковскѡј прокурор ногѡн мыжаліс Пушкинсѡс байронизмын: „мијан отрокјас тѡдмасисны тенад бујнѡј, поезија прелестѡн пастѡдѡм мѡвпјасѡн: те-нын уналы вѡчин бурѡдѡны поѡтѡм вред,—тајѡ должен тенѡ щѡктыны тѡраны. Талант—нинѡмтор. Главнѡјыс—„нравственнѡј велічје“. Буржуа вѡліны удовлетворитѡмаѡс сіјѡн, мыј ачыс Георг IV леѡис намфлет. „Антибайрон“. Налы сѡлѡм вылас вѡлі воѡ законнѡј лѡгалѡм улын тешитны аснысѡ поет поведеіеје јылыс сплетнајасѡн. Пушкин зев мичаа ѡтлаалѡ тајѡ сплетнајас вылас вѡчакив Вяземскијлы писмѡын (сентябр тѡлыс 1825 во): „Ми тѡдам Байронѡс бура. Азъylim сіјѡс слава трон вылыс, азъylim ыжыд сѡлѡма мученіејасын, азъylim гортјын ловчыс Греција пѡвсыс. Јѡз чукѡр горша лыдѡѡ исповедјас, запискајас да с. в., сы вѡсна, мыј аслас подлостын радлѡ ыжыдсѡ уніжајтѡм вылѡ, вермыс слабуи вылѡ. Быд сикас мерзост ердѡдѡм дыр-

ји, сиж чиктылө. Сиж зола кыз ми, сиж мерзскөй кыз ми. Ылөдлад подлещас...“

Төдөмыс, вөліны сиж торјас, кодјас падмөдісны Байронлыг творчествосө. Сылөн индивидуализмыс, коді вөлі петө Англіја да Јевропа сөкыд обстановкыс, вөлі сиж өрүжіеөн, коді Байронлы аслыс вәјіс вред. Но мірөвөј література вылө сылөн вљјаніеыс вөлі колоссальнөј. Сылөн самөј смертыс кыпөдчөм Греціја ердјас вылын весіг шемөсө воштіс сылыс врагјассө. „Кадыс ужалө ме вылө да разөдас клеветасө“,—шулывліс

Байрон. Сиж вөлі прав. Сиж „ез пөрјав бессмертној јөзлыг доверіјесө“, лоі сылөн (јөзыслөн) поет-ізбраннікөн. Мөвпјаслөн озырлун да формалөн совершенство, свобода радејтөмын сөлөмлөм зелалөм да өнїја кад вылө чукөстчөмын бура вежөртөм, колоссальнөј трудоспособност да аснас жертвүтны кужөм, вермыс массајас шуд вылө ескөм да налыс страданіејассө кылөм—вот Байронлөн чертајас, кодјас вөчөны мїанлы донаөн великөј поетлыг памјатнөј чужанлунсө.

Коміөдіс *Гавріл Іван.*

ЖУРИНАЛЫГ

Лыстбок

Ленин кувсом куза (1924-ӧд вога январ 26-ӧд лунӧ Ставсоюзса II съезд вылын I. Сталин жортлӧн реч)	3
Партияыс коммунистясӧс вӧтлӧн парторганизацияяслӧн ӧшыбкаяс жылыс ВКП(б)-ыс вӧтлӧмяслӧн апелляцияяс динӧ формально-бюрократическӧй отношеније жылыс да тајӧ тырмытӧмторяссӧ бырӧдӧм куза мераяс жылыс ВКП(б) ЦК Пленумлӧн шубӧм	
Социалистическӧй парламентлӧн медвоzza сессия	
М. Попов Мӧд пjатилеткалӧн итогяс да 1938-ӧд во вылӧ Коми АССР-ын народно-хожајственнӧй планлӧн основнӧй могяс	21
И. Горјаинов Ленинлӧн образыс художественнӧй литератураын	45
Тенад заветяс куза лоі ставыс роч сказ	49
И. Вокан Артејева Матрена Трофимовна (очерк)	51
М. Јунович Народнӧй поет	56
Н. А. Некрасов Инды те сещӧм места вај меным („Размышления у парадного под'езда“ нима поемаыс отрывок)	59
“ Вунӧдӧм сикт	60
” Катерина	61
” Кӧрттуј (поемаыс отрывок)	62
Г. Фједоров Трактористка Васа (повест)	64
С. Попов Гожӧмын (кывбур)	71
Мивашеков Ми сылам (сыланкыв)	73
” Вӧрын (сыланкыв)	74
Миѣ Саш Полом дад (вiст)	75
Јар Љон Чуб (вiст)	80
М. Малцев Вермӧм (вiст)	83
Ан. Виноградов Байрон чужан лунсаы 150 во тыриг кежлӧ	89

Вр. отв. редактора Н. Налеева.

Техн. редактор М. Шестаков.

Обложка худ. В. Полякова.

Главлит № 723. Заказ № 217. Стат. формат бумаги 72×108, 1/16. 6 печ. листа 66.000 знак.
в п. л. Тираж 1000 экз. Сдано в набор 2/II-38 г. Подписано к печати 11/III-38 г. Издание № 1.

Типография УМП, Коми АССР, гор. Сыктывкар, Дом печати.

Ц. 1988 г.
Авт. № 25

ОПЕЧАТКАЈАС

Лыстбок	Строка	Печатајгома	Қолб лыффыны
28	Таблица № 6 1-ј графа	1938 во	1933, во
29	Таблица № 7 6-бд графа 2-бд строка	200	900
	Таблица № 8 3-бд графа 13-бд строка	337,7	837,7
33	1-ј колонка увань 11-бд строка	229,0 суре	2229,0 суре
63	Вывсань 12-бд строка	тан	тен

Ударник № 1

Вр. отв. редактора Н. Надеева.

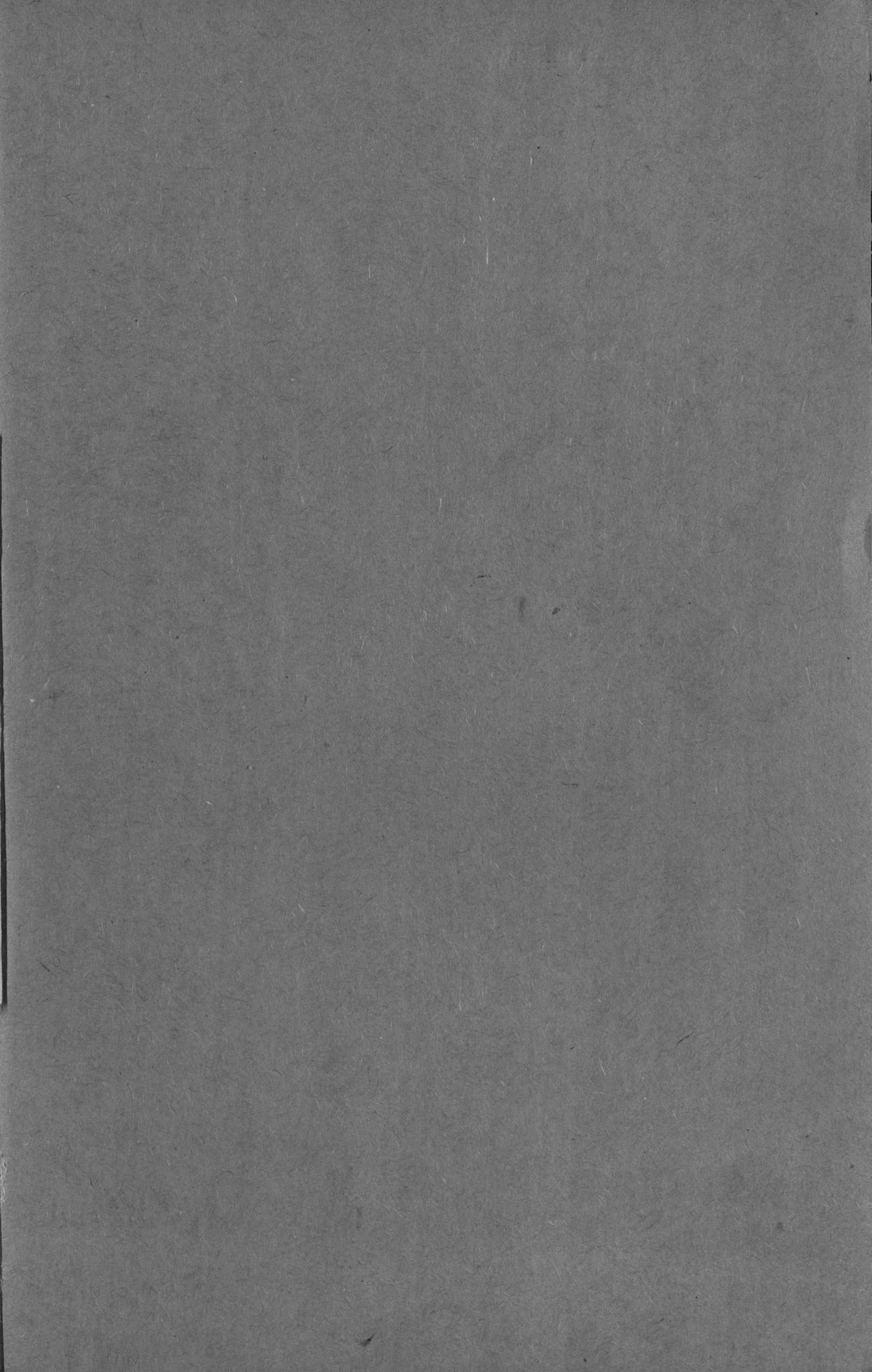
Техн. редактор М. Шестаков.

Обложка худ. В. Полякова.

Главлит № 723. Заказ № 217. Стат. формат бумаги 72×108, 1/16. 6 печ. листа 66.00 знак.
в п. л. Тираж 1000 экз. Сдано в набор 2/II-38 г. Подписано к печати 11/III-38 г. Издание № 1.

Типография УМП, Коми АССР, гор. Сыктывкар, Дом печати.

Ц. 1938 г.
Анг. № 25

Торја номерлѳн доньс 1 ш. 50 ур.

93 153